

ISSN 1987-6890

გვერდობა

EKONOMISTI

საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი

International Scientific - Analytical Journal

4

2 0 1 0

UDC33

ე-49

პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი

ეკონომისტი

საერთაშორისო სამეცნიერო-ანალიტიკური ჟურნალი
გამოდის 2009 წლის იანვრიდან

ივლისი
აგვისტო

4

2010

მთავარი რედაქტორი რამაზ აბესაძე

სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგია

საპარტოვო მენეჯერებთან ერთად აკადემიის წევრ-კორესპონდენტები:
ვლადიმერ კაკაბა, ავთანდილ სილაბაძე, ლეო ჩიქავა

ეკონომიკურ მენეჯერებთან ლოტორები:

იური ანანიავილი, როზეტა ასათიანი, კლიმენტი ანელავილი, თემურ ბერიძე, ბიორბი ბერულავა, ვახტანგ ბურღული, რევაზ ბოგოხია, მიხეილ თოქაჯიანი, რევაზ კაკულია, თემურ კანდელაკი, მურმან კვარაცხელია, ალფრედ კურატავილი, იაკობ მისხია, ელგუჯა მემვაბიშვილი, ბიორბი კაკაბა, შანგი სამაღაშვილი, როლანდ სარჩიშვილი, ავთანდილ სულაბერიძე, თემურ შენგელია, თინა ჩხეიძე, ნოდარ ჯითანავა, ეთერ ხარაიშვილი, მიხეილ ჯიბუტი.

აკადემიური ლოტორები:

ნანული არევაძე, ნანა ბიბილაშვილი, მერაბ გველესიანი, ლინა დათუნაშვილი, ლია თოთლაძე (კანონმდებელი მდივანი), ეთერ კაკულია, ნაზირა კაკულია, თეა ლახარაშვილი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), იზა ნათელაური, ნოდარ ხაჭაბუძე, ელენე ხარაბაძე, მამუკა ხუციშვილი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), რევაზ ჯავახიშვილი.

უცხოელი წევრები:

ანა ახვლედიანი (დიდი ბრიტანეთი, კანონმდებელი მდივანი უცხოეთში), ელდარ ისმაილოვი (აზერბაიჯანი), დავით კურტანიძე (აშშ, მთავარი რედაქტორის მოადგილე), ანტანას მასტიტუსი (ლიტვა), ვლადიმერ მენშიკოვი (ლატვია), მიხეილ როკიტნიკოვი (აშშ), სლავომირ კატრიცკი (პოლონეთი), დიმიტრი სოროკინი (რუსეთი), ანდრეი ჰერმანი (პოლონეთი).

ჟურნალი ხელმძღვანელობს თავისუფალი პრესის პრინციპით. რედაქციის შეხედულება შესაძლოა არ ემთხვეოდეს ავტორის აზრს და იგი პასუხს არ აგებს ინფორმაციის სიზუსტეზე.

თბილისი

Paata Gugushvili Institute of Economics

EKONOMISTI

International Scientific-analytical Journal

Published from January 2009

July
August

4

2010

Editor-in-chief

Ramaz Abesadze

SCIENTIFIC-EDITORIAL BOARD

CORRESPONDING MEMBERS OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF GEORGIA:

Leo Chikava, Vladimer Papava, Avtandil Silagadze

DOCTORS OF ECONOMIC SCIENCES:

Klimenti Achelashvili, Iuri Ananiashvili, Roseta Asatiani, Temur Beridze, Giorgi Berulava, Vakhtang Burduli, Nodar Chitanava, Tina Chkheidze, Revaz Gogokhia, Mikhail Jibuti, Revaz Kakulia, Temur Kandelaki, Eter Kharashvili, Murman Kvaratskhelia, Alfred Kuratashvili, Jakob Meskhia, Elguja Mekvabishvili, Giorgi Papava, Ushangi Samadashvili, Roland Sarchimelia, Temur Shengelia, Avtandil Sulaberidze, Mikhail Tokmazishvili.

ACADEMIC DOCTORS:

Nanuli Arevadze, Nana Bibilashvili, Lina Datunashvili, Merab Gvelesiani, Revaz Javakhishvili, Nazira Kakulia, Eteri Kakulia, Tea Lazarashvili (deputy editor-in-chief), Iza Natelauri, Nodar Khaduri, Elene Kharabadze, Mamuka Khuskivadze (deputy editor-in-chief), Lia Totladze (executive secretary).

FOREIGN MEMBERS:

Anna Akhvlediani (Great Britain, executive secretary abroad), Eldar Ismailov (Azerbaijan), David Kurtanidze (USA, deputy editor-in-chief abroad), Antanas Mackstius (Lithuania), Vladimir Menshikov (Latvia), Slavomir Patricki (Poland), Mikhail Roketlishvili (USA), Dmitri Sorokin (Russia), Andrei Herman (Poland)

The journal follows the principles of free press. The views of editorial board do not necessarily reflect author's option and it accepts no responsibility for the accuracy of information.

Tbilisi

ს ა რ ჩ ე ვ ი

მნიშვნელოვანი ღონისძიებები	5
რეგიონული ეკონომიკა	
<i>ვახტანგ ბურდული</i> – საქართველოს რეგიონებში რეალური სექტორის განვითარების გზები	12
ეკონომიკური თეორია	
<i>Альфред Кураташвили</i> – Постсоветская общественно-государственная система и ее специфические особенности	19
<i>Анзор Кураташвили</i> – Дерегулирование экономики – как составная часть системы государственного регулирования	24
საქართველოს ეკონომიკა	
<i>იზა ნათელაური, ნინო ნათელაური</i> – საქართველოს საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობა	28
<i>თინათინ ქურდაძე</i> – ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის პრობლემები საქართველოში	32
ბანათლების ეკონომიკა	
<i>როლანდ სარჩიშელია, ლია ჩარეჭიშვილი</i> – მეცნიერებისა და განათლების ეკონომიკის პრობლემები საქართველოში	35
აუდიტი და კონტროლი	
<i>ციცია ბენაშვილი</i> – შიდა აუდიტისა და კონტროლის როლი დარგის განვითარებაში (საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის მაგალითზე)	44
ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება	
<i>ეკატერინე მეყანწიშვილი</i> – ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების პარამეტრები	48
მენეჯმენტი	
<i>Ioseb Masurashvili</i> – Restructuring Education in Management	53
ინსტიტუტის სამეცნიერო პროექტის მინიჭება	57
ეკონომიკური ბამოცემები საზღვარგარეთ	57
შეცდომის ბასწორება	62
ინფორმაცია	62
ღანართი	65

C O N T E N T S

SIGNIFICANT MEASURES	5
REGIONAL ECONOMY	
<i>Vakhtang Burduli</i> – The Ways of Development of Real Sector in Georgian Regions	12
ECONOMIC THEORY	
<i>Alfred Kuratashvili</i> – Post-soviet Social-state System and its Specific Features	19
<i>Anzor Kuratashvili</i> – Decontrol of Economy – As the Component of the System of State Regulation	24
ECONOMY OF GEORGIA	
<i>Iza Natelaury, Nino Natelaury</i> –The International Competitiveness of Georgia	28
<i>Tinatini Kurdadze</i> – Problems of Money and Credit Policy in Georgia	32
EDUCATION ECONOMY	
<i>Roland Sarchimelia, Lia Charekishvili</i> – Problems of Science and Education Economy in Georgia	35
AUDIT AND CONTROL	
<i>Tsiala Benashvili</i> – The Role of Internal Audit in the Sector Development (A Case of Health Protection in Georgia)	44
STATE REGULATION OF ECONOMY	
<i>Ekaterine Mekantsishvili</i> – Parameters and State Regulation of Economy	48
MANAGEMENT	
<i>Ioseb Masurashvili</i> – Restructuring Education in Management	53
AWARDING THE SCIENTIFIC PRIZE OF INSTITUTE	57
ECONOMIC EDITIONS ABROAD	57
CORRECTION OF MISTAKE	62
INFORMATION	62
ANNEX	65

მნიშვნელოვანი ღონისძიებები

ღირსშესანიშნავი თარიღები

2010 წლის 8 – 9 ივლისს მნიშვნელოვანი ღონისძიებებით აღინიშნა **პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დაარსებიდან 65-ე და აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 105-ე წლისთავი.**

ამ ღირსშესანიშნავ თარიღებს მიეძღვნა **საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია** თემაზე – „ეკონომიკის აქტუალური პრობლემები განვითარების თანამედროვე ეტაპზე“ და **ღირექციისა და სამეცნიერო საბჭოს გაერთიანებული საიუბილეო სხდომა.**

8 ივლისი მთლიანად დაეთმო საერთაშორისო-პრაქტიკული კონფერენციის მუშაობას. კონფერენციის მუშაობაში მონაწილეობდა საქართველოსა და საზღვარგარეთის არაერთი სამეცნიერო და სასწავლო ცენტრის 140 წარმომადგენელი რუსეთიდან, პოლონეთიდან, აზერბაიჯანიდან, ჩეხეთიდან, ყაზახეთიდან, ბულგარეთიდან, ლიტვადან, უკრაინიდან და სხვა.

კონფერენცია გახსნა, სტუმრებსა და დამსწრე საზოგადოებას მიესალმა სამეცნიერო-საორგანიზაციო კომიტეტის თავმჯდომარე, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორი, ემდ, პროფ. **რამაზ აბესაძე.**

პლენარულ სხდომაზე გამომსვლელების ძირითად თემას წარმოადგენდა საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალი ქვეყნების, მათ შორის, საქართველოს ეკონომიკის თანამედროვე მდგომარეობა და მისი განვითარების მიმართულებებისა და გზების ძიება.

პლენარულ სხდომაზე გამოვიდნენ: საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი **ვლადიმერ პაპავა**, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორის პირველი მოადგილე, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი **დიმიტრი სოროკინი**, თსუ კათედრის ხელმძღვანელი **იური ანანიაშვილი**, თსუ კათედრის ხელმძღვანელი **ნოდარ ხადური**, ემდ, პროფ. **თეიმურაზ ბერიძე**, თსუ სრული პროფესორი, ემდ, **ელგუჯა მექვაბიშვილი**, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი **ომარ ქეშელაშვილი**, საქართველოს სოფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი ემდ, პროფ. **თამაზ კუნჭულია** და სხვები.

პლენარული სხდომის შემდეგ კონფერენციის მუშაობა გაგრძელდა **ეკონომიკური თეორიის, მაკროეკონომიკის, ბიზნესის, სექტორული ეკონომიკის, ფინანსებისა და საერთაშორისო ეკონომიკის** სექციებში.

შემდეგ გაიმართა კონფერენციის მუშაობის შეჯამება. სამეცნიერო სექციების ხელმძღვანელებმა, ინსტიტუტის განყოფილებათა გამგეებმა ემდ, პროფ. **ალფრედ კურატაშვილმა**, ემდ, პროფ. **გიორგი ბერულავამ**, ემდ **ვახტანგ ბურდულმა**, ემკ **ნანული არევაძემ**, ემკ **თეა ლაზარაშვილმა** სექციების მუშაობის შეჯამებისას ყურადღება გაამახვილეს განვითარების თანამედროვე ეტაპზე არსებულ იმ ეკონომიკურ პრობლემებზე, რომლებიც კონფერენციის მსვლელობის დროს წამოჭრეს მეცნიერებმა. სექციის ხელმძღვანელებმა მალა-

ლი შეფასება მისცეს გამომსვლელთა მოხსენებებსა და მთლიანად კონფერენციის საქმიანობას.

პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორმა ემდ, პროფ. **რამაზ აბესაძემ** კონფერენციის მუშაობას მაღალი შეფასება მისცა და აღნიშნა, რომ კონფერენციის მასალების საფუძველზე შემუშავდება შესაბამისი რეკომენდაციები და წინადადებები, რომლის მომზადება დაევალა რეკომენდაციების შემუშავებელ კომისიას (ხელმძღვანელი ემდმ. ვ. ბურდული).

9 ივლისს გაიმართა ინსტიტუტის დაარსებიდან 65-ე და აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 105-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო სხდომა.

სხდომა გახსნა ინსტიტუტის დირექტორმა ემდ, პროფ. **რამაზ აბესაძემ**.

ემდ, პროფ. **რამაზ აბესაძემ** მოხსენებაში – “პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი 65 წლისაა” ვრცლად ისაუბრა ინსტიტუტის დაარსებიდან დღემდე ინსტიტუტისა და მისი კოლექტივის მიერ განვლილ გზაზე.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა ემდ, პროფ. **ლეო ჩიქავამ** თავის მოხსენებაში – “პაატა გუგუშვილის ცხოვრება და შემოქმედება” – ფართოდ გააშუქა გამოჩენილი მეცნიერისა და საზოგადო მოღვაწის ცხოვრებისა და შემოქმედების ძირითადი ეტაპი.

ეკონომიკის ინსტიტუტის ყოფილმა თანამშრომელმა, აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის ასპირანტმა, სოციოლოგიისა და დემოგრაფიის ინსტიტუტის განყოფილების გამგემ **იზოლდა აბაშიძემ** მოხსენებაში – “პაატა გუგუშვილი როგორც მოქალაქე და პიროვნება” ვრცლად ისაუბრა აკადემიკოს პ. გუგუშვილის განსაკუთრებულ პიროვნულ თვისებებზე, რომლითაც იგი გამოირჩეოდა თავის თანამედროვეთა შორის.

აკადემიკოს პ. გუგუშვილის შესახებ მოგონებებით გამოვიდნენ: ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები: **რევაზ გოგოხია, როლანდ სარჩიშვილი**, ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატები: **რევაზ ჯავახიშვილი, ნანული არევაძე, ჯემალ ხარიტონაშვილი, მერაბ ხურცილავა, ლამარა მინდორაშვილი, ზაურ თოლორდავა, ვაჟა ბერიძე, მერაბ კელენჯერიძე** და სხვები.

დამსწრე საზოგადოებას გაეცნო საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის პრეზიდენტის, აკადემიკოს **თამაზ გამყრელიძის** მოლოცვა.

კოლექტივს ღირსშესანიშნავი თარიღები მიულოცა საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების აკადემიკოს-მდივანმა, აკადემიკოსმა **როინ მეტრეველმა**.

საიუბილეო თარიღები ინსტიტუტის კოლექტივს ასევე მიულოცა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დეკანმა, სრულმა პროფესორმა **ელენე ხარაბაძემ** და რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტის დირექტორის პირველმა მოადგილემ, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა, ემდ, პროფ. **დimitრი სოროკინმა**.

ინსტიტუტის კოლექტივს საიუბილეო თარიღები მიულოცა თინათინ წერეთლის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარემ, ემდ, პროფესორმა **ოთარ გამყრელიძემ**.

სხდომას გაეცნო აგრეთვე უცხოეთში მცხოვრებ – საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის უცხოელი ნამდვილი წევრის **მიხეილ როკეტლიშვილისა** და აკადემიური დოქტორის **დავით კურტიანიძის** მისაღმება.

საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტის რექტორის, დოქტორ **სერგო მელაძის** მოლოცვა სხდომას გააცნო ამავე უნივერსიტეტის საზოგადოებასთან ურთიერთობის სამსახურის ხელმძღვანელმა, სრულმა პროფესორმა **გულნაზ ერქომაიშვილმა**. ხოლო, გურამ თავართქილაძის უნივერსიტეტის რექტორის **გიორგი მათიაშვილის** მოლოცვა სხდომას გააცნო ამ უნივერსიტეტის დეკანმა ემდ, პროფ. **ლალი ჩაგელიშვილმა**.

პროფესორმა **რამაზ აბესაძემ** გულითადი მადლობა გადაუხადა დამსწრე საზოგადოებას, საზღვარგარეთელ სტუმრებს და ყველას, ვინც მონაწილეობა მიიღო ინსტიტუტის საიუბილეო ღონისძიებებში და წარმატებები და კეთილდღეობა უსურვა მათ.

ინსტიტუტში გამართულ ღონისძიებებთან დაკავშირებით გამოიცა “პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დაარსებიდან 65-ე და აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 105-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული – **ეკონომიკის აქტუალური პრობლემები განვითარების თანამედროვე ეტაპზე**” (მთავარი რედაქტორი ემდ, პროფესორი **რამაზ აბესაძე**) და პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის 65 წლისთავისადმი მიძღვნილი წიგნი “**პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი. 1944-2009**” (რედაქტორი პროფესორი **თინათინ ჩხეიძე**), რომელიც მოგვითხრობს ინსტიტუტის სამეცნიერო და საორგანიზაციო საქმიანობის და მისი თანამშრომლების მოღვაწეობის შესახებ.

თინა ჩხეიძე

პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის
სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარე, პროფესორი

ლინა დათუნაშვილი

სამეცნიერო საბჭოს სწავლული მდივანი
ემკ, დოცენტი

SIGNIFICANT EVENTS

July 8-9, 2010 were marked by remarkable measures dedicated to the 65th anniversary since the foundation of Paata Gugushvili Institute of economics and the 105th birth anniversary of academician Paata Gugushvili.

To these remarkable events were also dedicated the International scientific practical conference “Actual Economic Problems at Current Stage of Global Development” and joint jubilee session of the board and scientific council.

July 8 was thoroughly dedicated to the work of international scientific-practical conference. In the work of the conference took part 140 representatives from scientific and training centers of Georgia and foreign countries including Russia, Poland, Azerbaijan, Czech, Kazakhstan, Bulgaria, Lithuania and Ukraine.

The conference was opened and the guests and the present were greeted by the chairman of scientific-organizational committee, director of Paata Gugushvili Institute of Economics, doctor of economic sciences, professor Ramaz Abesadze.

The main issue of Plenary session was current situation of economy of countries with transition to market economy including Georgia and the of its development trends and ways.

On plenary session speeches were made by: corresponding member of National Academy of Sciences of Georgia Vladimir Papava, first deputy-director of the Institute of economics of Russian Academy of Sciences, corresponding member of RAS Dmitri Sorokin, chief of TSU department Iuri Ananiashvili, chief of TSU department Nodar Khaduri, doctor of economic sciences, professor Teimuraz Beridze, full professor of TSU, doctor of economic sciences Elguja Mekvabishvili, academician of the Georgian Academy of agricultural science Omar Keshelashvili, corresponding member of Georgian Academy of agricultural sciences, doctor of economic sciences, professor Tamaz Kunchulia etc.

After the plenary session the work of the conference was Continued in sections of economic theory, macroeconomics, business, sectoral economy, finances and international economy.

Then the work of the conference was summed up. The chiefs of scientific sections, the chiefs of departments of the Institute, doctor of economic sciences, professor **Alfred Kuratashvili**, doctor of economic sciences, professor **Giorgi Berulava**, doctor of economic sciences, professor **Vakhtang Burduli**, candidate of economic sciences **Nanuli Arevadze**, candidate of economic sciences **Tea Lazarashvili** in the process of summing up the work of sessions underlined those economic problems existing at current stage of development, emphasized by the scientists. The chiefs of the sections assessed highly the speeches and the activity of the Conference as a whole.

Doctor of Paata Gugushvili Institute of Economics doctor of economic sciences, professor **Ramaz Abesadze** assessed highly the work of the Conference and noted that on the basis of Conferencematerials would be worked out adequate recommendations and propositions the preparing of which was proposed to the recommendation commission (Chief, doctor of economic sciences, professor **Vakhtang Burduli**).

In July, 9 was held jubilee meeting dedicated the 65-th anniversary since the foundation of the Institute and the 105-th birth anniversary of academician Paata Gugushvili.

The meeting opened director of the Institute doctor of economic sciences, professor **Ramaz Abesadze**. In his report – “Paata Gugushvili Institute of economics is 65 years” old he widely spoke about the way of the Institute and its staff since its foundation to present days.

Corresponding member of the Academy of sciences of Georgia, doctor of economic sciences, professor **Leo Chikava** in his report – “The life and activity of Paata Gugushvili” he observed main stages of life and activity of a famous scientist and public figure.

The former scientific worker of the Institute post graduant of academician Paata Gugushvili former chief of department of the Institute of sociology and demography **Izolda**

Abashidze in her report – “Paata Gugushvili as a citizen and a person” spoke about significant personal qualities of academician **Paata Gugushvili** who was distinguished among his contemporaries.

To the memory of Paata Gugushvili spoke doctors of economic sciences, professors **Revaz Gogokhia**, **Roland Sarchimelia**, doctor of juridical sciences, professor **Otar Gamkrelidze**, candidate of economic sciences **Revaz Javakhishvili**, **Nanuli Arevadze**, **Jemal Kharitonashvili**, **Merab Khurtsilava**, **Lamara Mindorashvili**, **Zaur Tolordava**, **Vazha Beridze**, **Merab Kelenjeridze** etc.

Academician **Tamaz Gamkrelidze** President of National Academy of Sciences of Georgia send a congratulation to the Institute.

Academician **Roin Metreveli**, academic secretary of social science department of National Academy of Sciences of Georgia congratulated the remarkable date.

Dean of economic and business faculty of TSU, full professor **Elene Kharabadze** and first deputy-director of the Institute of Economics of RAS, corresponding member of RAS, professor **Dmitri Sorokin** congratulated the staff of the Institute with jubilee celebrations.

Chairman of scientific council of tinatin tsereteli Institute of state and Law, doctor of juridical science, professor **Otar Gamkrelidze** congratulated the staff of the Institute with jubilee data.

At the meeting was read the congratulations of foreign member of National Academy of Sciences **Mikhail Roketlishvili** and academic doctor **David Kurtanidze** living abroad.

Gulnaz Erkomaishvili, chief of Public Relation Service of Training University of Economics and Law of Georgia read the congratulation of doctor of economic sciences, professor **Sergo Meladze**, Rector of the University, and the dean of Guram Tavartkiladze University **Lali Chagelishvili** read the congratulation of Rector of the University **Giorgi Matiashvili**.

Professor **Ramaz Abesadze** sincerely thanked the presents, foreign guests and all taking part in the jubilee arrangements and wished them success and well-being.

In connection with measures held at the Institute is published the collection of conference dedicated to the 65th anniversary since the foundation of Paata Gugushvili Institute of Economics and 105th birth anniversary of academician Paata Gugushvili “Collection of Materials of International Scientific-Practical Conference Dedicated to the 65th Anniversary Since the Foundation of Paata Gugushvili Institute of Economics and the 105th Birth Anniversary of Academician Paata Gugushvili – **Actual Economic Problems At Current Stage of Global Development**” (editor-in-chief – doctor of economic sciences, professor **Ramaz Abesadze**) and the book dedicated to the 65th anniversary of Paata Gugushvili Institute of Economics “**Paata Gugushvili Institute of Economics. 1944 – 2009**” (editor – professor **Tinatin Chkheidze**), about the scientific and organizational activity of the Institute and its staff.

Chairman of scientific council of
Paata Gugushvili Institute of Economics,
professor **Tina Chkheidze**

Scientific secretary of the council
Candidate of economic sciences, docent
Lina Datunashvili

უნივერსიტეტთაშორისი სამეცნიერო კონფერენციები

საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტისა (სესუსუ) და პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის ორგანიზებით ა/წ 26 ივნისს ჩატარდა უნივერსიტეტთაშორისი სამეცნიერო კონფერენცია „**ეკონომიკისა და ბიზნესის განვითარების ტენდენციები საქართველოში**“.

კონფერენცია გახსნა საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტის ხარისხის სამსახურის უფროსმა სრულმა პროფესორმა რევაზ მელაძემ. იგი მიესალმა კონფერენციის მონაწილეებს და აღნიშნა, რომ საუნივერსიტეტთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია მიზნად ისახავს სხვადასხვა უმაღლესი სასწავლებლებისა და სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტების აკადემიური პერსონალის და მეცნიერთანამშრომელთა მიერ ეკონომიკისა და ბიზნესის თანამედროვე პრობლემების ანალიზსა და შეფასებას, აზრთა გაცვლას და დაახლოებას.

კონფერენციის მუშაობაში საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტთან და პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტთან ერთად მონაწილეობა მიიღეს: ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის (თსუ), საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის, თბილისის ეკონომიკურ ურთიერთობათა სახელმწიფო უნივერსიტეტის (თეუსუ), ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ბათუმის საზღვაო აკადემიის, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, თბილისის დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის (სდასუ), სოხუმის უნივერსიტეტის, თბილისის უნივერსიტეტის აკადემიურმა პერსონალმა და მეცნიერთანამშრომელებმა.

პლენარულ სხდომაზე მოხსენებით გამოვიდნენ: **ელგუჯა მექვაბიშვილი** (თსუ სრული პროფესორი, ეკონომიკის პრინციპების კათედრის ხელმძღვანელი); **რევაზ გველესიანი** (თსუ სრული პროფესორი, ეკონომიკური პოლიტიკის კათედრის ხელმძღვანელი, ქართულ-გერმანული ინსტიტუტის დირექტორი); **იაშა მესხია** (თსუ საერთაშორისო ბიზნესის კათედრის სრული პროფესორი); **ეთერ ხარაიშვილი** (თსუ სრული პროფესორი, მიკროეკონომიკის კათედრის ხელმძღვანელი); **უშანგი სამადაშვილი** (საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი).

პლენარული სხდომის შემდეგ მუშაობა გაგრძელდა 2 სექციაში. პირველი სექცია - „საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ტენდენციები“ (ხელმძღვანელები: აკადემიური დოქტორები: **რუსუდან სირბილაძე**, **მამუკა ხუსკივაძე**); მეორე სექცია - „ბიზნესის განვითარების მდგომარეობა და პერსპექტივები“ (ხელმძღვანელები: პროფ. **ესტატე ბოლოკაძე**, სრული პროფესორი **გულნაზ ერქომაიშვილი**).

საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტის საგამომცემლო ცენტრმა კონფერენციის მასალების საფუძველზე გამოსცა სამეცნიერო შრომების კრებული „ეკონომიკისა და ბიზნესის განვითარების ტენდენციები საქართველოში“ (რედაქტორი ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი რამაზ აბესაძე).

სექციებში მუშაობის დამთავრების შემდეგ გაიმართა მრგვალი მაგიდა. კონფერენციის მუშაობა წარმატებულად შეფასდა.

საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტისა და პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის ორგანიზებით ა/წ 21 მაისს ასევე ჩატარდა უნივერსიტეტთაშორისო სტუდენტთა კონფერენცია – „ეკონომიკური და სამართლებრივი განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში“.

კონფერენცია გახსნა საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტის ხარისხის სამსახურის უფროსმა პროფესორმა რევაზ მელაძემ. იგი მიესალმა კონფერენციის მონაწილეებს და აღნიშნა, რომ საუნივერსიტეტოშორისო სტუდენტური კონფერენცია მიზნად ისახავს სხვადასხვა უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტთა აზრთა გაცვლას და დაახლოებას.

კონფერენციის მუშაობაში ასევე მონაწილეობა მიიღეს ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ეკონომიკურ ურთიერთობათა სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, ბათუმის საზღვაო აკადემიის, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის, თბილისის დავით აღმაშენებლის სახელობის უნივერსიტეტის, გურამ თავართქილაძის უნივერსიტეტის, კავკასიის ბიზნეს სკოლის, სოხუმის უნივერსიტეტის, თბილისის უნივერსიტეტის, უნივერსიტეტი „მეტეხის“ 67-მა სტუდენტმა და მაგისტრანტმა.

პლენარულ სხდომაზე მოხსენებით გამოვიდნენ: **გ. მახარაძე** (სესსუ – III კურსი), **ლ. წვერაგა**, **ნ. პატარიძე** (თსუ –IV კურსი), **თ. ასანიძე**, **თ. გვასალია** (სესსუ – III კურსი), **ლ. გილანელი** (თსუ – III კურსი), **ა. კამლაძე**, **ბ. ჭელიძე** (სესსუ – II კურსი), **ნ. მეღვინაძე** (თსუ – III კურსი), **თ. ჭიკაძე** (სესსუ – III კურსი).

კონფერენციის მონაწილე სტუდენტები და მაგისტრანტები მრავალფეროვანი მოხსენებებით წარდგინეს მსმენელთა წინაშე. პლენარული სხდომის დასრულების შემდეგ მუშაობა გაგრძელდა 4 სექციაში: საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ტენდენციები (ხელმძღვანელი სრული პროფ. **გულნაზ ერქომაიშვილი**), ბიზნესის განვითარების მდგომარეობა და პერსპექტივები (ხელმძღვანელი სრული პროფ. **ლარისა ყორღანაშვილი**), საბაზრო ეკონომიკის პრობლემები და სამართალი, სიახლენი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში (ხელმძღვანელი ასოც. პროფ. **დავით სუხიტაშვილი**), ინგლისურენოვანი სექცია (ხელმძღვანელი ასოც. პროფ. **მანანა ბელთაძე**).

სექციებში მუშაობის დამთავრების შემდეგ გაიმართა მრგვალი მაგიდა. კონფერენციის მუშაობა წარმატებულად შეფასდა. მონაწილეებს გადაეცათ სიგელები.

საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტისა და პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის ვგიდით გამოიცა კონფერენციის მასალათა კრებული – „ეკონომიკური და სამართლებრივი განვითარების პრობლემები და პერსპექტივები საქართველოში“ (რედაქტორი სრული პროფესორი **გულნაზ ერქომაიშვილი**).

*გულნაზ ერქომაიშვილი
საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტის
საზოგადოებასთან ურთიერთობის სამსახურის უფროსი
სრული პროფესორი*

რეგიონული ეკონომიკა

ვახტანგ ბურდული

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი

საქართველოს რეგიონებში რეალური სექტორის განვითარების ბზავი

რეგიონული (ადგილობრივი) ინსტრუმენტების მეშვეობით ყველაზე მნიშვნელოვანია კომუნალური და სხვა დამხმარე სახის წარმოების განვითარების ხელშეწყობა და კოორდინაცია, მაგრამ არანაკლებ აქტუალურია ძირითადი წარმოების განვითარების მხარდაჭერა, რომლის მდგრადი ფუნქციონირების გარეშე შეუძლებელია რეგიონებში სოციალური და ეკონომიკური მდგომარეობის მაღალი დონის მიღწევა და შენარჩუნება, კერძოდ, დასაქმების მაღალი დონის და ხარისხის უზრუნველყოფით. ჩვეულებრივ, განვითარებულ ქვეყნებში ამ მიზნის მისაღწევად შესაბამისი სტრატეგია მუშავდება (რომელიც აისახება სხვადასხვა სახელმწიფო და რეგიონულ პროგრამებში).

სტრატეგიის შემუშავებისა და განხორციელების მექანიზმში გათვალისწინებული უნდა იყოს: ა) რეგიონების პოტენციალის (კერძოდ, შრომითი და ინტელექტუალური) მხედველობაში მიღებით სოფლად და ქალაქებში ტექნოლოგიების განახლება-განვითარების ხელშეწყობის სტრატეგიის განსაზღვრა; ბ) სოფლად და ქალაქებში არსებული გარემოებების შესაბამისად საწარმოთა ისეთი შესატყვისი ინსტიტუციური ფორმების განსაზღვრა, რომლებიც ყველაზე ეფექტიანი იქნება არსებულ პირობებში; გ) მიზანშეწონილი უცხოური კაპიტალის მოზიდვა (ძირითადად რეალური კაპიტალის სახით) და უცხოური კაპიტალის მიერ შექმნილი საწარმოების ადგილობრივ საწარმოებთან კოოპერაციის ხელშეწყობა; დ) სახელმწიფო ხელისუფლებასთან, მეწარმეთა ასოციაციებსა და პროფკავშირებთან მჭიდრო კოორდინაციაში, ტერიტორიული სახელისუფლებო ორგანოების მიერ ხელსაყრელი საინვესტიციო კლიმატის პირობების განსაზღვრა და შექმნა წარმოების ძირითადი სექტორისათვის; ე) მცირე და საშუალო ზომის საწარმოების ფუნქციონირების წასახალისებლად დამატებითი ზომების განსაზღვრა; ვ) რეგიონებში განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონების დაარსება და ასეთ ზონებში საწარმოების და სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო ორგანიზაციების მოზიდვის და ფუნქციონირების წახალისება, მათ შორის უცხოური კაპიტალის (კერძოდ, სახელმწიფო, კერძო და კერძო-ვენჩურული) გამოყენებით.

ა) სტრუქტურული ანალიზის მონაცემებიდან ჩანს, რომ საქართველოს და მისი რეგიონების ეკონომიკის სტრუქტურა საქმიანობის სახეების მიხედვით ჯერ-ჯერობით არ პასუხობს თანამედროვე ტექნოლოგიური წყობის მოთხოვნებს [4], მაგალითად, ჯერ კიდევ მცირეა დამამუშავებელ მრეწველობაში დასაქმებულთა ხვედრი წილი. ამიტომ, შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა იმის შესახებ, რომ საქართველოში და მის რეგიონებში საჭიროა მეურნეობის რესტრუქტურის განხორციელება, რაც, უპირველეს ყოვლისა, გულისხმობს ტექნოლოგიების განვითარების აუცილებლობას როგორც სოფლად, ასევე დამამუშავებელ მრეწველობაში, მომსახურების სექტორის სხვადასხვა დარგსა და რიგ სხვა წამყვან დარგში, ასევე, დამამუშავებელი მრეწველობის, სოფლის მეურნეობის და ზოგიერთი სხვა დარგის დაჩქარებულ განვითარებას, იმისათვის, რომ წარმოების სტრუქტურა მიუახლოვდეს თანამედროვე პერიოდისათვის შე-

სატყვის ისეთ პარამეტრებს, რომლებიც უზრუნველყოფს დასაქმებულთა რაოდენობის პროცენტის და მათი შემოსავლების მნიშვნელოვან მატებას.

ტექნოლოგიების განვითარება ხორციელდება შემდეგი ხერხებით:

– ტრადიციული ტექნოლოგიების განახლება. რეგიონებში არსებობს ან არსებობდა რიგი ტრადიციული ტექნოლოგია, განსაკუთრებით სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის გადამამუშავების სფეროში, მაგალითად, ღვინის წარმოებაში, ხილის, ხორცის, რძის, ტყავის და ა.შ. გადამამუშავებაში. მსოფლიო ბაზარზე კონკურენტუნარიანობის მისაღწევად საჭიროა შესაბამისი ტექნოლოგიების მოდერნიზაცია, ამ დარგებისათვის ახალი ტექნოლოგიების შექმნა, სოფლად კი – საწარმოების სანედლეულო პროდუქციით უზრუნველყოფის ზრდა. ბევრი სახეობის პროდუქცია (ტყავი, ხე-ტყე, მატყლი, ხორცი) საზღვარგარეთ გადამამუშავების გარეშე გადის. ამასთან, ვიცით, რომ, რაც უფრო მაღალია გადამამუშავების სტადია, მით უფრო ბევრი ადამიანი დასაქმდება წარმოებაში და მით უფრო მეტი დამატებული ღირებულება შეიქმნება. ამიტომ, დასაქმების ზრდის უზრუნველსაყოფად საჭიროა შესაბამისი საწარმოების ახალი კონკურენტუნარიანი ტექნოლოგიების ბაზაზე აღდგენა (მხედველობაში არ გვაქვს ღვინის წარმოება, რომელიც კონკურენტუნარიანია და მარკეტინგული ძალისხმევით შესაძლებელია მისთვის სეგმენტების მოპოვება საზღვარგარეთის ბაზრებზე). ზოგიერთი წარმოება (მაგალითად, აბრეშუმის) ჩავარდა ნედლეულის წარმოების შემცირების (თითქმის გაწყვეტის) გამო. ამიტომ საჭიროა ფერმერების დაინტერესება ამ წარმოებებისათვის სანედლეულო პროდუქციის დასამზადებლად [3, გვ. 93-95];

– მაღალ ტექნოლოგიებზე დაფუძნებული საწარმოების აღდგენა ან ახალი პროფილის მაღალტექნოლოგიური საწარმოების შექმნა. შეწყდა ან პრაქტიკულად შეწყდა მრავალი მაღალტექნოლოგიური პროდუქციის მწარმოებელი საწარმოს მუშაობა, რომელთა აღდგენა საჭიროა ახალი თანამედროვე ტექნოლოგიების შემოზიდვისა და ამჟამად უმუშევარი (ან სხვა საქმიანობით დაკავებული) პერსონალის გადამზადების ბაზაზე;

– მაღალი და საკვანძო (ფარმაკოლოგია, ბიოტექნოლოგიები, ნანოტექნოლოგიები და სხვა) ტექნოლოგიების შემოზიდვა და ათვისება.

ახალი ტექნოლოგიების შემოზიდვა სხვადასხვა შემთხვევაში სხვადასხვა ხერხით შეიძლება: ადგილობრივი მეწარმეების მიერ ტექნოლოგიების პირდაპირი შესყიდვა (მათი ათვისებისა და ამოქმედებისათვის ძირითადი სექტორის მეწარმეებს ხელი უნდა შეუწყონ დამხმარე სექტორის საწარმოებმა და ორგანიზაციებმა); ლიცენზირებული ტექნოლოგიების შესყიდვა (ე.ი. ისეთი ახალი ტექნოლოგიებისა და ტექნოლოგიური პროცესების, რომელთა გამოყენებისათვის საჭიროა სალიცენზიო უფლების შექმნა); ფრანჩაიზინგის მეშვეობით; ტრანსეროვნული კორპორაციების ან სხვა უცხოური კომპანიების საწარმოების მოზიდვით.

ტექნოლოგიების არჩევისას გათვალისწინებული უნდა იქნეს: რეგიონებში არსებული შრომითი და ინტელექტუალური პოტენციალი (მათ შორის დასაქმებულები მორალურად გაცვეთილ და თანამედროვე პირობებში არასრულფასოვან ტექნოლოგიებზე); სამუშაო ძალის გადასამზადებლად (განსაკუთრებით უმუშევრების გადამზადების ან მომზადებისათვის) ახალი ტექნოლოგიების ათვისების მიზნით შესაბამისი ცენტრების შექმნის აუცილებლობა ან, მსხვილი კომპანიის შემთხვევაში, გადამზადება ან კვალიფიკაციის ამაღლება კომპანიის ხარჯებით, საჭიროების შემთხვევაში ამ მიზნისათვის მისი წახალისება სახელმწიფო ეკონომიკური ბერკეტების მეშვეობით; წინასწარ უნდა განისაზღვროს რეგიონების, მთლიანად ქვეყნის და უცხოური ქვეყნების ბაზრებზე შესა-

ბამისი პროდუქციის რეალიზაციის შესაძლებლობები; სოფლად ასევე საჭიროა ბუნებრივი პირობების გათვალისწინება ყოველ რეგიონში და სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის რესტრუქტურისაციის, შრომის ნაყოფიერების და ტექნოლოგიების მწარმოებლურობის ამაღლებისა და მეურნეობების შემდგომი ფუნქციონირების ხელშეწყობისათვის საკონსულტაციო ცენტრების შექმნა (რეგიონულ ცენტრებში და, საჭიროებისამებრ, რეგიონების სხვა ქალაქებში).

ბ) 2008 წლისათვის, ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების მიხედვით, ქვეყანაში რეგისტრირებული იყო 260643 სუბიექტი [1, გვ. 294, 295], მათ შორის 256938 კერძო სამართლის სუბიექტი. კომერციული იურიდიული პირების ოდენობა შეადგენდა 68298 ერთეულს, მათ შორის – 2442 სოლიდური პასუხისმგებლობის საზოგადოება; 185 კომანდიტური საზოგადოება; 62587 შეზღუდული პასუხისმგებლობის საზოგადოება, 1939 სააქციო საზოგადოება, 1165 კოოპერატივი. რეგისტრირებული იყო ასევე 172286 ინდივიდუალური საწარმო. საინტერესოა ის, რომ ქ. თბილისზე მოდის კომერციული იურიდიული პირების რაოდენობის თითქმის ნახევარი – 123395. ეს იმაზე მეტყველებს, რომ საქართველოს რეგიონებს ნაკლები ყურადღება ექცევა სახელმწიფო ეკონომიკური პოლიტიკის რეალიზაციისას, ვიდრე დედაქალაქს, რაც აფერხებს მათ თანამიმდევრულ განვითარებას.

რა თქმა უნდა, წარმოების ინსტიტუციურ ორგანიზაციას არეგულირებს თვითონ ბაზარი. მაგრამ შრომის ეფექტიანობისა და პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მიზნით, დასაქმების ზრდის უზრუნველყოფის პირობებში, საჭიროა რეგიონული ხელისუფლების, მრეწველთა ასოციაციებისა და პროფკავშირების მხრიდან გარკვეული შეთანხმებული კოორდინაცია როგორც საწარმოების ინსტიტუციური ორგანიზაციის სფეროში, ასევე საწარმოებს შორის (დამხმარე სექტორის საწარმოების და ორგანიზაციების ჩათვლით) ინსტიტუციური ურთიერთობების ორგანიზაციის სრულყოფაში.

შრომის ეფექტიანობის ამაღლების უზრუნველყოფა ქალაქებში უფრო ხელსაყრელია შედარებით მსხვილი საწარმოების პირობებში, სადაც უფრო ადვილია ახალი ტექნოლოგიების ათვისების და ახალი ცოდნის მიღების მექანიზმის შექმნა. ამასთანავე, ღია სააქციო საზოგადოებების აქციების გავრცელება (როგორც მსხვილ ინვესტორებზე, ასევე, სხვადასხვა ხერხით, მოსახლეობაზე, განსაკუთრებით შესაბამის საწარმოებში მომუშავეებზე აქციების წილის მიყიდვით) რეგიონებს კონკურენციის მიღწევისა და მისი პერმანენტული შენარჩუნების დამატებით საბაზრო ბერკეტს აძლევს (რადგანაც, ღია სააქციო ბაზრის არსებობის შემთხვევაში, აქციების ფასი უფრო საგრძნობლად მერყეობს საწარმოების პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის დონის შესაბამისად, რაც აიძულებს მწარმოებებს, ტექნოლოგიების განახლებისა და ათვისებისათვის ჩაატარონ რეგულარული დონისძიებები). ამასთან, მსხვილ საწარმოებს (როგორც სააქციო საზოგადოებებს, ასევე სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმისას) შეუძლიათ მრავალი საშუალო და მცირე საწარმოს დასაქმება, კერძოდ, ამჟამად მსოფლიოს მსხვილ კორპორაციებში მიმდინარე აუტსორსინგის პროცესის გათვალისწინებით, ასევე, დამხმარე არასაფინანსო ორგანიზაციების (ტექნოლოგიების განახლება, რემონტი, რეაბილიტაცია და სხვა) გამოყენებით. მნიშვნელოვანი უნდა იყოს საშუალო და, განსაკუთრებით, მცირე საწარმოების რაოდენობა მოსახლეობის საჭიროებების უზრუნველსაყოფად (სხვადასხვა სახის პროდუქციის გამოშვება, განსაკუთრებით სასურსათო, ავეჯის, მსუბუქი მრეწველობის, მომსახურების და გართობის სფეროს, გრძელვადიანი მოხმარების საგნების რემონტის და სხვა). განშტოებული საშუალო და მცირე საწარმოების და ორგანიზაციების გარეშე, მათი სათანადო ინსტიტუციური სტრუქტურა

ტურიზმით საქმიანობის სფეროების მიხედვით, შეუძლებელია თანამედროვე ეკონომიკის ნორმალური ფუნქციონირება და ქვეყანაში დასაქმების და საქონელბრუნვის მაღალი დონის უზრუნველყოფა. საშუალო და, განსაკუთრებით, მცირე საწარმოები უფრო მჭიდროდ უნდა თანამშრომლობდნენ შესაბამის დამხმარე ორგანიზაციებთან (საფინანსო ფონდებთან, ბიზნესის ინკუბატორებთან, საკონსულტაციო და ინჟინერინგულ ფირმებთან).

სოფლად, საქართველოს რეგიონებში სხვადასხვა ბუნებრივი და რთული რელიეფური პირობების გამო, სხვადასხვა კულტურის და საქონლის ჯიშის არსებობისას, ასევე საჭიროა ინსტიტუციურ სტრუქტურებზე დაკვირვება და საჭირო ინსტიტუციური ურთიერთობების რეგლამენტაცია. მაგალითად, თუ ერთგვაროვანი კულტურა არსებობს დიდ ფართობზე (მაგალითად, ყურძენი – კახეთში, ხორბალი – შიდა ქართლში), რიგ შემთხვევებში მიზანშეწონილია კოოპერაციების დაარსება (რაც ხელს უწყობს ტექნიკის და სასუქის უფრო ეფექტიან გამოყენებას, ასევე, ზოგიერთ შემთხვევაში, ნედლეულის გადამამუშავებას). მცირე ფერმერული მეურნეობები ასევე შეიძლება იყოს მაღალეფექტიანი, განსაკუთრებით დამხმარე (საკონსულტაციო, ბუნებრივი სასუქის გადამამუშავების, ტექნიკური მომსახურების, ასევე მარკეტინგული და სხვა საქონელწარმოების) ორგანიზაციების არსებობის პირობებში. საქართველოს ბევრ რეგიონში, არსებული რელიეფის თავისებურებებიდან გამომდინარე, მიზანშეწონილია ასევე მცირე ფერმერული მეურნეობების განვითარება მათი ფუნქციონირების შესაბამისი დამხმარე ორგანიზაციების ხელშეწყობით.

გ) ისეთი მცირე ქვეყანა, როგორც საქართველოა, რა თქმა უნდა, ვერ შეძლებს ბევრ მაღალტექნოლოგიურ და საკვანძო დარგში საკუთარ მეწარმეთა ძალებით საწარმოების შექმნას. მრავალ დარგში, პროდუქციის სასიცოცხლო ციკლის შემცირების თანამედროვე პირობებში, საბოლოო კონკურენტუნარიანი პროდუქციის გამოშვებისათვის საჭიროა მრავალი კორპორაციული საწარმოს, სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო ორგანიზაციის ერთობლივი ძალისხმევა. ამიტომ, რიგ დარგში მიზანშეწონილია უცხოური რეალური კაპიტალის მოზიდვა რეგიონული თავისებურებების, ინტელექტუალური და შრომითი პოტენციალის გამოყენების შესაძლებლობების მიხედვით. მაგალითად, თბილისში არსებობდა ტელევიზორების ქარხანა, ქუთაისში – სატვირთო ავტომანქანების და, ასევე, მცირეგაბარიტიანი ტრაქტორების წარმოების ქარხნები. ამ ქარხნების ბაზაზე (ტერიტორია; დარჩენილი პერსონალის, რომელიც ახლა სხვა საქმიანობითაა დაკავებული, გადამზადება და ახალი პერსონალის მომზადება) შეიძლება – პირველში, თანამედროვე ვიდეოსაშუალებების და მეორეში, მოქნილი ტექნოლოგიების საფუძველზე – სხვადასხვა ტიპის მსუბუქი მანქანების წარმოება მათი აღდგენით უცხოური რეალური კაპიტალის (განსაკუთრებით ტრანსეიროვნული კორპორაციების საწარმოების) მოზიდვის საფუძველზე (შეიძლება ადგილობრივი მეწარმეების წილობრივი მონაწილეობითაც). მსგავსმა საწარმოებმა, აუტსორცინგის პროცესის ფარგლებში, შეიძლება კოოპერაციული ურთიერთობები დაამყარონ მრავალ ადგილობრივ მცირე საწარმოსთან (რაც შეამცირებს ორივე მხარის ტრანსფორმაციულ და ტრანსაქციულ დანახარჯებს). აუტსორცინგის მექანიზმი ასევე ითვალისწინებს ისეთ თანამშრომლობას, როდესაც მცირე ქვეყნის საწარმოებს გადაეცემა საბოლოო პროდუქტისათვის საჭირო რიგი კვანძისა და დეტალის წარმოება. მაგალითად, ასეთი ურთიერთობები აქვს საფრანგეთის “რენო“-ს საავტომობილო კორპორაციას სლოვენის საწარმოებთან. ტრანსეიროვნული კორპორაციის ქვეყანაში დაარსებისას, შესაბამის ხელშეკრულებაში უნდა დაიდოს პირობა, რომ ქარხანაში მომუშავეთა უმრავლესობა იქნება ადგილობრივი წარმოშობის (მაგალითად, ასეთი ხელშეკრულება დაიდო კორპორაცია “პუმა“-ს და აჭარის ხელი-

სუფლებას შორის, რომელშიც ჩადებულია პირობა, რომ რეგიონში დაარსებულ ტრანსპორტული კორპორაციის საწარმოში ადგილობრივი მომუშავეთა წილი უნდა შეადგენდეს არანაკლებ 90%). უცხოური კომპანიებთან თანამშრომლობის სხვა ხერხია ფრანჩაიზინგი, როდესაც მსხვილი უცხოურ კომპანია ფრანჩაიზორი (პრინციპალი) ადგილობრივ მესაკუთრეს – ფრანჩაიზის (აგენტს) უკანასკნელის მოგებიდან განსაზღვრული ანარიცხის ფასად თავისი ტექნოლოგიების და სავაჭრო ნიშნის გამოყენების შესაძლებლობას აძლევს [6].

დ) ყოველ რეგიონში არსებობს გარკვეული თავისებურებანი, არის გარკვეული მოთხოვნები დასაქმების სტრუქტურის განვითარების მიმართ. ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემო პირობების განსაზღვრისას, ყველაზე მიმზიდველი საწარმოების არჩევაზე ორიენტირებაა საჭირო, განსაკუთრებით ისეთებზე, რომლებიც არ აბინძურებენ ბუნებრივ გარემოს, შრომა- და ინტელექტუალური და დაფუძნებულია კონკურენტუნარიანი ტექნოლოგიების გამოყენებაზე, რაც უზრუნველყოფს მაქსიმალურ და სტაბილურ დასაქმებას.

ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემოს ჩამოყალიბება მოითხოვს შემდეგი ღონისძიებების გატარებას: დამხმარე ინფრასტრუქტურული გარემოს შექმნა (საფინანსო უზრუნველყოფის და არასაფინანსო ხასიათის დამხმარე ორგანიზაციები, კომუნალური მეურნეობა და სხვა [2]) და, ასევე, სხვადასხვა ტიპის საწარმოებისათვის (მსხვილი კორპორაციები; საშუალო და, განსაკუთრებით მცირე ბიზნესი; საწარმოები, რომლებიც განთავსებულია განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონებში) შესაბამისი შეღავათების მინიჭება. ამასთან, განვითარებულ ქვეყნებში, დეპრესიული რეგიონებისათვის (სადაც დასაქმების დონე უფრო მცირეა) წესდება დამატებითი ღრობითი შეღავათები.

რეგიონებში ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემოს შექმნისათვის გამოიყენება შემდეგი ხერხები:

- უცხოური ქვეყნებიდან ახალი ტექნოლოგიების შემოზიდვისას, პირველ რიგში, მათი შემოზიდვა თავისუფლდება განბაჟებისაგან, მიუხედავად იმისა, ეკუთვნის ის საწარმო (სადაც ინერგება ტექნოლოგიები) ადგილობრივ თუ უცხოელ მეწარმეს;

- რეგიონებში ფუნქციონირების პირველ წლებში საწარმოები ხშირად თავისუფლდებიან ადგილობრივი გადასახადებიდან; არსებობს ასევე ფასჩამოკლებები ძირითადი გადასახადებიდან (რეგიონების სახელისუფლებო ორგანოების ინიციატივით ცენტრალურ ხელისუფლებასთან ასეთი შეღავათის მინიჭების შეთანხმების პირობებში);

- ახალტექნოლოგიური საწარმოებისათვის ხშირად ადგენენ დაჩქარებული ამორტიზაციის რეჟიმს (რაც თანამედროვე პირობებში ძალიან აქტუალური ხდება მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის სწრაფი განვითარებისა და ტექნოლოგიების სწრაფი მორალური ცვეთის გამო);

- საჭირო პროდუქციაზე არსებობს სახელმწიფო შესყიდვები, სახელმწიფო ან რეგიონული ბიუჯეტების ხარჯზე;

- ზოგიერთ შემთხვევაში, ახალი საწარმოების დაარსებისას (ადგილობრივი მეწარმეების მიერ) სახელისუფლო ორგანოები უსასყიდლოდ ფარავენ ინვესტირებულ საფინანსო სახსრების გარკვეულ ნაწილს (ან სპეციალური საბიუჯეტო მუხლებიდან, ან რეგიონული ინვესტიციური, ან სხვა ფონდებიდან);

- ექსპორტისათვის დანიშნული ზოგიერთი სახის პროდუქციისათვის გათვალისწინებულია სპეციალური სადაზღვევო გარანტიები (რომლებსაც სადაზღვევო შემთხვევის დადგომისას ფარავენ სპეციალური ფონდებიდან); ზოგიერთ

ქვეყანაში კი – ზოგიერთი სახის საექსპორტო პროდუქციის გამოშვებისათვის დროდადრო აძლევენ სპეციალურ სუბსიდიებს [7; 10, გვ. 21];

– ფუნქციონირებად საწარმოებში ახალი სამუშაო ადგილების შესაქმნელად რეგიონული სპეციალური ფონდებიდან აძლევენ პრემიებს ან დროებით ათავისუფლებენ ადგილობრივი გადასახადებისაგან (იხ., მაგ., [9]);

– სპეციალური ფონდებიდან აძლევენ შეღავათიან კრედიტებს რეალური ინვესტიციების განსახორციელებლად; ან შეღავათიან კრედიტებს აძლევს კერძო ბანკი ამ კრედიტების დაზღვევის ან სახელმწიფო გარანტიების მიცემის შემთხვევაში (რა თქმა უნდა, კრედიტის გაცემის რისკი და სადაზღვევო რისკი განისაზღვრება ჩვეულებრივი წესით);

– სოფლად, ფერმერებს ზოგიერთი პროდუქციის საწარმოებლად აძლევენ საგაზაფხულო სუბსიდიებს ან შეღავათიან სესხებს;

– გარკვეული პროდუქციის საწარმოებლად აძლევენ სუბსიდიებს უფრო მცირე ფასად პროდუქციის რეალიზაციისათვის, ან შესაბამისი პროდუქციის გადამამუშავებელ საწარმოებს აძლევენ დოტაციას და სხვა.

ე) თანამედროვე პირობებში სამეცნიერო-ტექნიკური პროცესის დანქარება იწვევს წარმოების პერმანენტული რესტრუქტურისაციის პროცესის აუცილებლობას, რის შედეგადაც უფრო გაღრმავდა რეგიონებში მცირე საწარმოების განშტოებული ქსელის არსებობის აუცილებლობა (რომლის ბაზაზე იქმნება მრავალი სამუშაო ადგილი). ამასთან, რეგიონული წარმოების დივერსიფიკაცია უნდა ხდებოდეს საშუალო და განსაკუთრებით მცირე საწარმოების ბაზაზე (მსხვილი კორპორაციების მიხედვით სპეციალიზაცია არსებობს არა მარტო რეგიონების ჭრილში, არამედ სახელმწიფოებს შორისაც, ყველაზე მსხვილი და განვითარებული სახელმწიფოების გამონაკლისით). ამიტომ მცირე ბიზნესის განვითარებისათვის სახელმწიფოები იყენებენ დამატებით მასტიმულირებელ ხერხებს. მაგალითად, მცირე ბიზნესის ხელშეწყობისათვის გამოიყენება სახელმწიფო რეგულირების ისეთი მეთოდები, როგორცაა სხვადასხვა სახის ფონდში საბიუჯეტო სახსრების გამოყოფა და მათ მიერ მცირე ბიზნესის საფინანსო მხარდაჭერა, გარანტიების გაცემა კომერციული ბანკების კრედიტებზე (შესაძლო დანაკარგების კომპენსაციით), სადაზღვევო ფონდების (“რისკების ფონდების”) შექმნა [8, გვ. 113]. ამჟამად განვითარებულ ქვეყნებში მართვის ტერიტორიული ორგანოების უფლებამოსილებები რეგიონული განვითარების სტიმულირებასა და მოსახლეობის დასაქმების უზრუნველყოფაში მნიშვნელოვნად გაიზარდა. მაგალითად, საფრანგეთში ადგილობრივი ორგანოები თავის რეგიონებში მთლიანად ახორციელებენ მცირე ფერმების სტიმულირებას, დიდ ბრიტანეთში კი მათ უფლებამოსილებები გააჩნიათ უცხოური კაპიტალის მოზიდვაში [8, გვ. 112], მრავალ ქვეყანაში ხდება უფასო კონსულტაციების გაწევა მცირე ბიზნესის საკითხებზე, ასევე სახელმწიფო და საზოგადოებრივი მხარდაჭერა ხორციელდება სხვადასხვაგვარი საფინანსო ფონდის, ბანკის, საჭირო პროფესიის შესწავლისათვის სპეციალური ცენტრის შექმნის სახით. გერმანიაში, აგრარული პროდუქციის გასაღების ინტენსიფიკაციის მხარდასაჭერად, ფუნქციონირებს ცენტრალური მარკეტინგული საზოგადოება და ცენტრალური საინფორმაციო-სტატისტიკური ინსტიტუტი [5, გვ. 21]. სასურსათო ბაზრის რეგულირების ხელშემწყობი საზოგადოებრივი და სახელმწიფო ფონდები და სხვა სახის ორგანიზაციები არსებობს სხვა ქვეყნებშიც [5].

ე) თანამედროვე პირობებში დასაქმების ზრდის და მისი რაციონალიზაციის მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს განსაკუთრებული ეკონომიკური ზონები, რომელთა შორის ყველაზე ეფექტიანია რეგიონებში, მიზანშეწონილებისამებრ, ტექნოპოლისების, ტექნოპარკების ან სამრეწველო-საიმპორტო ზონე-

ბის დაარსება. ასეთი ზონების დაარსება-ფუნქციონირებისათვის გამოიყენება დამატებითი შეღავათები და სხვა წამახალისებელი ზომები. მაგალითად, პირველი წლების ფუნქციონირებისას სახელმწიფოს და რეგიონების სახელისუფლო ორგანოები საერთოდ ათავისუფლებენ ამ ზონებში მოქმედ ინვესტორებს გადასახადებისაგან, საკუთარი სახსრებით ქმნიან კომუნალურ (საწარმოო და საყოფაცხოვრებო) ინფრასტრუქტურას და სხვა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს სტატისტიკური წელიწდეული. საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს სტატისტიკური დეპარტამენტი. თბილისი, 2009.
2. ბურდული ვ. სოციალური და ეკონომიკური განვითარების კოორდინაცია რეგიონულ და ლოკალურ დონეზე. თბილისი, მერიდიანი, 2006.
3. დათუნაშვილი ლ. აგრარული სფეროს რეგიონული თავისებურებანი საქართველოში. პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული. ტ. I. თბილისი, 2008.
4. Бурдули В. Вопросы структурной перестройки экономики Грузии и роста уровня занятости. – ეკონომისტი, 2009, №5.
5. Добросоцкий В. Государственное регулирование продовольственного рынка (зарубежный опыт). – МЭМО, 2000, №9.
6. Ляско С. Транснациональные издержки френчайзинговых и лицензионных контрактов. – Вопросы экономики, 2002, №9.
7. Жуков С. Роль государства в сотворении южнокорейского чуда. – Российский экономический журнал, 1993, №5.
8. Котилко В., Левитская Е. Методы регулирования территориального развития. – Экономист, 1992, №1.
9. Одинцова А. Территориальное управление во Франции. – ВЭ, 1991, №5.
10. Семенова Е. Возможности инновационного типа развития. – Экономист, 2006, №3.

Vakhtang Burduli

Doctor of Economic Sciences

THE WAYS OF DEVELOPMENT OF REAL SECTOR IN GEORGIAN REGIONS

Summary

In the article the expediency of working out of strategy of development of basic sectors of economy in the context of regions is shown. A number of these such strategy are described, to wit: the determination of ways of renovation of technologies; the determination of the most expedient of institutional forms of organization of production in the town and country; the ways of distribution of expediency forms of foreign capital in the country; the creation of favourable investment climate in the conditions of co-ordination of local authorities with State authorities, associations of undertakers and trade unions; the determination of supplementary measures for stimulation of middle and small business; the foundation of special economic zones in some regions.

პოსტსოციალისტური სისტემა

Альфред Кураташвили
Доктор экономических наук, профессор

ПОСТСОВЕТСКАЯ ОБЩЕСТВЕННО-ГОСУДАРСТВЕННАЯ СИСТЕМА
И ЕЕ СПЕЦИФИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ

Постсоветская общественно-государственная система характеризуется специфическими особенностями, которые имеют качественное новое содержание, ибо данная система радикально отличается от всех имеющихся до нее систем, несмотря на ее отдельные, вполне естественные, сходства с другими общественно-государственными системами.

Заслуживает особо быть отмеченным, что постсоветская общественно-государственная система является результатом того контрреволюционного переворота, который стал двигателем формирования качественно новых процессов, вызвавших возникновение новой политической системы, которую можно квалифицировать как – уродливую общественно-государственную систему.

Думается нет особой необходимости доказывать, что псевдосоциализм, который имел место в последние годы существования Советского Союза, объективно требовал радикальных – революционных – перемен, направленных на построение и эффективное функционирование истинно человеческого общества и государства, о чем я неоднократно писал, и что я многократно обосновывал еще в 70-х годах и в начале 80-х годов XX века.

Следовательно, я писал именно о необходимости революционных изменений в направлении построения истинно человеческого общества и государства, призванного служить интересам каждого человека.

Однако, я всегда был против контрреволюционного возвращения назад к капитализму, оплодотворенному на почве псевдосоциализма, с «реставрацией» господства прибыли, денег, капитала в обществе и в государстве.

Несмотря на все вышеизложенное, мы получили (особенно в первые годы контрреволюции) уродливую общественно-государственную систему, которую, как таковую, я неоднократно характеризовал на международных научных конференциях и в научных публикациях [1], основное, но неполное, содержание которых с некоторыми дополнениями, связанными с азартными играми, предлагаю здесь далее.

Спрашивается: *Какой же является, если не уродливой – та общественно-государственная система, которая создает условия для обнищания и порабощения народа?!*

Какой же является – система, в которой порой даже специалисты наивысшей квалификации, имеющие ученые степени и звания, находятся в нищенском состоянии, и которые порой вынуждены заниматься тем, чем могли бы заниматься люди с неполным средним, или даже с начальным образованием?!

Не является ли уродливой – система, в которой порой имеет место “узаконенное” ограбление народа?! Притом слово “узаконенное” берется мной в кавычки потому, что нередко такое ограбление узаконивается антиконституционно, но, несмотря на это, “узаконенное” беззаконие действует и властвует над людьми (?!).

Чем же является, если не уродливой общественно-государственной системой – та система, в которой проведение реформ фактически становится самоцелью, вместо того, чтобы подчинить их реализации социальной цели, ибо порой эти реформы в корне противоречат интересам человека – интересам народа (?!). *Хотя нередко проведение этих реформ, видимо, отвечает интересам кое-кого, а именно интересам лишь организаторов и/или заказчиков проведения реформ ...(?!).*

Какой же является, если не уродливой – та общественно-государственная система, в которой больной человек может умереть из-за того, что не имеет денег для приобретения лекарств или на операцию?!

Чем же назвать общественно-государственную систему, в которой нередко врачи доходят до того, что порой нуждающемуся в помощи больному выписывают ненужные ему лекарства с тем, чтобы получить свою долю от продажи этих лекарств и т.д. и т.п.?!

Ведь все это является результатом именно уродливости общественно-государственной системы, в которой целью являются деньги (*обогащение отдельных лиц на основе их «законных» или противозаконных деяний*), а не интересы народа (?!).

Чем же является, если не уродливой общественно-государственной системой – та система, в которой ради обогащения отдельных людей, *и пусть даже ради пополнения государственного бюджета*, т.е. в результате господства денег, прибыли, капитала в обществе и в государстве, узаконены и функционируют в стране азартные игры (казино, тотализаторы и т.д.), *что почти равносильно тому, чтобы допустить – легализовать – применение наркотиком и торговлю наркотиками.*

Ведь азартные игры приводят к изуродованию психики молодежи (*и не только молодежи*), включенной в эти игры.

И ведь азартные игры приводят к ограблению и обнищанию не только отдельных людей (*хотя и это было бы недопустимо*), но и сотен и тысяч семей, ведь они часто приводят к потере их жилища, а порой приводят даже к самоубийствам и т.д.

Вот вам и узаконенная «свобода» (?!). Вот вам и «права» человека (?!). Вот вам и так называемая «демократия» (?!). Вот вам и «верховенство закона» (?!). Вот вам и современная так называемая «цивилизация» (?!).

Это же в действительности преступление государственных должностных лиц против человека, это же преступление против общества и против человечества в целом (?!).

Не должны ли привлекаться к уголовной ответственности лидеры государств и другие государственные должностные лица, осуществляющие вышеотмеченную античеловеческую, антинародную политику, либо способствующие осуществлению этой политики?!

Ведь государственные должностные лица избираются или назначаются (*должны избираться или назначаться*) для того, чтобы они служили интересам народа, а не наоборот.

Не является ли вышеотмеченная античеловеческая, антинародная политика результатом слепого, *либо умышленного*, подражания отдельным негативным явлениям, свойственным зарубежным так называемым «цивилизованным» странам?!

Неужели в этом слепом или умышленном подражании зарубежным странам заключается вся «прелесть» независимости государств?!

Не пора ли проводить предложенную мной много лет назад национально-общечеловеческую политику, ориентированную не на слепое подражание Западу или Востоку, Северу или Югу, а ориентированную на реализацию интересов человека, общества и своего собственного государства, служащего интересам народа, с учетом интересов всего человечества, ибо, в противном случае, и национальные интересы не будут реализуемы. «Без овладения национально-общечеловеческой идеологией и политикой, основанной на науке, – как я отмечал еще в 1991 году, – эффективное движение вперед невозможно» [2].

Исходя из всего вышеизложенного логически следует, что *любая общественно-государственная система, независимо от степени ее развитости в экономическом, техническом и технологическом плане, является уродливой, если она в процессе своего функционирования не исходит из интересов человека – из интересов народа, и если она*

не служит интересам народа, т.е., если она исходит из чисто экономической цели, и если интересы народа она рассматривает лишь как средства реализации этой цели.

И еще. Не является ли уродливой – та общественно-государственная система, в которой могут продаваться права и независимость нации за доллары (?!).

Чем же назвать, если не продажей прав и независимости нации, случаи, когда, например, берутся из-за рубежа крупные кредиты порой в основном для того, чтобы должностным лицам лучше устроить свою жизнь, не думая при этом о том, что страна тем самым становится задолжником банков-кредиторов и фактически владеющих ими зарубежных государств, и что будущим поколениям всего народа придется десятилетиями платить эти долги, и вместо независимости страна будет, наоборот, находиться в зависимости от этих государств, если и вовсе не потеряет независимость (?!).

Кредиты, естественно, можно и порой даже нужно брать, но лишь в случае острой необходимости, исходящей из интересов народа, а не по узкокорыстным соображениям – в интересах собственного обогащения отдельных лиц, в ущерб личным и национальным интересам народа.

Таким образом, общественно-государственная система, в которой имеют место экономическое ограбление народа, а также другие антисоциальные, антигуманные, антинравственные явления, действительно является уродливой, ибо иначе ее не назовешь.

Притом, под системой следует здесь понимать и подразумевать не просто институты власти – как системы, а первым делом кадры – должностных лиц, создающих и управляющих этой системой, “деятельность” которых приводит к столь печальным явлениям и результатам.

Следовательно, *причины уродливости общественно-государственной системы следует искать* не только и не просто в институтах власти, а *первым делом в людях, осуществляющих власть.*

Вместе с тем, сущность самой общественно-государственной системы, в соответствии с созданным мной научным направлением – философией цели – определяется целевой направленностью этой системы, а следовательно, даже новые люди – новые должностные лица, осуществляющие власть, не способны изменить что-либо существенно в рамках данной системы, т.е. они не в силах осуществить качественные изменения без изменения целевой направленности системы, а значит без изменения самой общественно-государственной системы.

Таким образом, *любую общественно-государственную систему создают люди, а потому уродливость той или иной системы является результатом деятельности людей, создавших эту систему и управляющих ею.*

Однако если система уродлива, то уродлива все-таки именно сама общественно-государственная система – как бракованный продукт, *созданный и управляемый людьми – государственной властью.* Но, как отмечал лауреат Нобелевской премии, академик Петр Леонидович Капица, “хромого не научишь бегать, сколько денег на это ни трать” [3].

А значит, в таком случае, надо менять саму общественно-государственную систему, что, однако, немислимо без соответствующих научных основ, без соответствующей – основанной на науке – идеологии и политики, и, естественно, без людей, способных осуществить их на практике и нацеленных на это.

Стало быть, *лишь люди* – лидеры общественно-государственной системы – с качественно новым, а значит не с чисто экономическим, и не с чисто социальным, а с системным, комплексным, программно-целевым социально-экономическим мышлением, которые исходят в своей деятельности из социальной цели – из интересов народа – и служат этой цели, *и которые, вместе с тем, учитывают необходимость и конкретные пути эффективного использования экономических и неэкономических средств ее реализации, основываясь на новые прогрессивные научные направления и теории, могут соз-*

дать качественно новую общественно-государственную систему, реально служащую интересам каждого человека.

В результате всего вышеизложенного еще раз подтверждается необходимость радикальных – революционных – изменений в целевой направленности функционирования общества и государства, ибо единственно верный путь – это практическая реализация созданной мной философии социальной цели [4], это путь служения интересам народа, с использованием при этом всех необходимых для этой цели форм и методов, в том числе, и рыночных, и нерыночных и т.д., *что возможно лишь в условиях истинно человеческого общества и государства – общества и государства, которое должно быть построено в будущем, если мы действительно думаем о реализации интересов народа.*

В заключение считаю нужным особо отметить, что, как известно, нет худа без добра, а значит, есть и отдельные положительные моменты даже в этой уродливой общественно-государственной системе.

В частности, например, права и свободы человека формально стали более реальными, ибо они получили определенное конституционное обеспечение. Однако, в действительности реально это выражается в основном в свободе слова, в свободе печати, в определенной степени в свободе частного предпринимательства и т.д.

Вместе с тем, *иметь право свободно говорить и писать в условиях, когда должностные лица почти не принимают все это во внимание, не есть реальная защита прав и свобод личности.*

Что же касается свободы предпринимательства, то вообще это, безусловно, положительное явление, однако она оборачивается против интересов народа, когда имеет место прихватничество – присвоение, созданной за счет всего народа, государственной собственности отдельными (бывшими или нынешними) должностными лицами или другими криминальными элементами.

Свобода предпринимательства оборачивается против интересов народа и тогда, когда частные физические и юридические лица устанавливают монополию на производство материальных продуктов и социально-экономических услуг первой необходимости (*электроэнергия, газ, телефонные коммуникации и т. д. и т. п.*) и диктуют населению высокие цены на них, тогда как большинство населения находится в нищенском состоянии.

Поэтому, несмотря на отдельные положительные моменты, в целом – *исходя из интересов народа* – эта общественно-государственная система невыносима, *ибо она античеловечна и криминальна, что еще и еще раз подтверждает объективную необходимость радикальных перемен в политической ориентации общества и государства.*

Более того, на грани необходимости радикальных перемен в ориентации общества и государства находится человечество в целом, *ибо исходя из интересов народа и, вместе с тем, исходя из интересов всего человечества, необходимо радикально менять направленность их деятельности в сторону реализации социальной – гуманносоциальной – цели, без чего невозможно будет подчинить их деятельность интересам Человека, невозможно будет преодолеть терроризм (международный, внутригосударственный – физический, экономический, морально-психологический, медицинский и т.д.), коррупцию и другие антисоциальные, антигуманные, антинравственные явления.*

Считаю необходимым особо подчеркнуть здесь и то, что я выступаю не против конкретных должностных лиц, а против общественно-государственной системы, против идеологии и политики государств, когда деятельность их властей противоречит интересам народа, *ибо государственная власть должна быть лишь средством реализации цели, а главная проблема – эта реализация социальной цели, а не то, кто ее реализует.*

В связи с регулирующей ролью свободного рынка в обществе и в государстве, на мой взгляд, важно привести здесь слова всемирно известного американского ученого-экономиста Джона Кеннета Гелбрейта, который еще в 1990 году писал, что «Капитализм не мог бы выжить в своей изначальной или чистой форме, но под нажимом он смог приспособиться» [5].

Далее Джон Кеннет Гелбрейт писал: «...Кто говорит...о возвращении к свободному рынку времен Смита, неправы настолько, что их точка зрения может быть сочтена психическим отклонением клинического характера. Это то явление, которого у нас на Западе нет, которое мы не стали бы терпеть, и которое не смогло бы выжить. Наша жизнь смягчается и защищается правительством; для восточноевропейцев капитализм в его чистом виде был бы так же неприемлем, как он был бы неприемлем для нас» [5].

Таким образом, несмотря на безусловную важность использования рыночных отношений для эффективного функционирования общественно-государственной системы, приведенные выше слова Джона Кеннета Гелбрейта еще раз подтверждают неприемлемость господства свободного рынка времен Адама Смита в современном развитом, или даже развивающемся, обществе и государстве.

Считаю важным здесь особо отметить, что в отличие от капитализма, в истинно человеческом обществе и государстве должны господствовать не рынок, не деньги, не прибыль, не капитал, а интересы народа.

Что касается рынка, денег, прибыли, капитала, то они должны рассматриваться лишь как необходимые средства реализации интересов народа – реализации интересов каждого человека.

Следовательно, управлять общественно-государственной системой в условиях истинно человеческого общества и государства – должен социально нацеленный интеллект, а не рынок, тогда как рынок – рыночные отношения, так же, как и нерыночные отношения, должны служить интересам человека – должны служить реализации социальной цели.

Использованная литература

1. Кураташвили Альфред А. На грани необходимости радикальных перемен в ориентации общества и государства. Международный научный журнал «Прогресс», 2001, №1-2. Тбилиси: Международное издательство "Прогресс", 2001, с.13-22.
2. Кураташвили Альфред. Единодушие (на грузинском языке). Газета «Саранги», № 4 (12), 25 мая, 1991 г.
3. Капица П. Л. Эксперимент. Теория. Практика. Серия: "Наука, Мирозрение. Жизнь". Изд. третье, дополн. М.: "Наука", 1981, с. 198.
4. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. *Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства (монография на грузинском, английском и русском языках)*. Тбилиси: Международное издательство "Прогресс", 2003.
5. Гелбрейт Дж. К. Почему правые не правы. Газета «Известия», 1 февраля 1990.

Alfred Kuratashvili

Doctor of Economic Sciences, Professor

POST-SOVIET SOCIAL-STATE SYSTEM AND ITS SPECIFIC FEATURES

Summary

In the scientific work the essence of Post-Soviet social-state system and its specific features are considered.

In the work ugly character of Post-Soviet social-state system, and also the necessity of radical change of its target orientation towards realization of interests of the people are proved.

ДЕРЕГУЛИРОВАНИЕ ЭКОНОМИКИ – КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Актуальность исследования проблем государственного регулирования экономики не подлежит сомнению, ибо решение этих проблем имеет принципиальное значение для эффективного функционирования общества. Ведь государственное регулирование «одна из основных форм участия государства в экономической жизни» [1, с. 659].

Необходимо отметить, что проблемы государственного регулирования экономики приобрели еще большую актуальность в условиях функционирования разных форм собственности, в условиях либерализации экономики и т.д., т.е. в условиях перехода на так называемую рыночную экономику, а точнее, в условиях перехода на экономику, которую я квалифицирую, как экономику, преимущественно регулируемую рынком.

Проблемы государственного регулирования экономики стали особенно актуальными в связи с необходимостью социальной ориентации рыночной экономики, практическая реализация которой намного усложнилось в условиях мирового экономического кризиса начала XXI века.

Вышеотмеченное подтверждается тем, что именно мировой экономический кризис, который охватил все сферы жизни общества, и который приобрел всеобщий характер, во многом усложнил реализацию социальной ориентации рыночно-экономической системы.

В связи с этим, особую актуальность приобретает решение проблем практической реализации социально ориентированной рыночной экономики.

Считаю необходимым особо обратить здесь внимание на то, что для практической реализации сущностной природы социально ориентированной рыночной экономики, с учетом специфики ее функционирования, по моему глубокому убеждению, особое значение имеет правовое обеспечение отмеченной рыночно-экономической системы.

Принципиальная значимость правового обеспечения решения данной проблемы вызвана тем, что социальная ориентация рыночной экономики подразумевает ориентацию на реализацию интересов народа, автоматическое осуществление которой не представляется возможным, т.е. правовое обеспечение является необходимым условием практической реализации социальной ориентации рыночной экономики [2, с. 6].

Вместе с тем, в связи с проблемой правового обеспечения социальной ориентации рыночно-экономической системы через правовое регулирование этой системы, необходимо обратить внимание на то, что в науке и в политике государственному регулированию экономики фактически противопоставляется ее дерегулирование, ибо под дерегулированием экономики обычно понимается и подразумевается отказ от государственного регулирования экономики – отказ от вмешательства государства в экономическую жизнь членов общества, что, по моему мнению, совершенно неверно в условиях реального функционирования цивилизованного общества и государства, или общества и государства, идущего по пути формирования цивилизованных рыночных отношений.

Ошибочность противопоставления дерегулирования экономики ее государственному регулированию обосновывается мной следующими научными аргументами:

Во-первых, в условиях реального цивилизованного функционирования общества и государства, дерегулирование экономики не может происходить произвольно, то есть дерегулирование экономики в государстве не может происходить без воли государства – не может происходить без активного правового и организационного вмешательства государственной власти в экономическую жизнь общества.

И, во-вторых, хотя дерегулирование на первый взгляд означает будто бы отказ от государственного регулирования экономики, но ведь сам процесс дерегулирования экономики в институционально-правовом и организационном плане обеспечивается и регулируется именно государством. И ведь именно государством обеспечивается дальнейшее свободное функционирование дерегулированной экономики.

Следовательно, в условиях реального цивилизованного функционирования общества и государства, дерегулирование экономики возможно лишь при институционально-правовом и организационном обеспечении со стороны государственной власти – как процесса дерегулирования экономики, так и процесса свободного функционирования экономики в рамках существующих в государстве законов и других правовых актов.

В противном случае, т.е. в условиях отсутствия правового дерегулирования экономики, дерегулированной экономикой будут регулировать криминальные элементы, ибо, как известно: “Свято место пусто не бывает”.

Вместе с тем, предлагая разработанную мной трактовку правового дерегулирования экономики – как одну из важнейших форм ее государственного регулирования, как специфический метод государственного регулирования экономики, я имею в виду не непосредственное вмешательство государства и, соответственно, не вмешательство государственной власти в конкретные экономические процессы дерегулированной экономики, а подразумеваю создание государством максимально благоприятных условий для эффективного функционирования дерегулированной экономики, как и экономики вообще, в интересах человека, в интересах общества, государства и человечества в целом.

Таким образом, исходя из всего вышеизложенного, логически следует, что в условиях реального, а тем более, цивилизованного функционирования общества и государства – в условиях функционирования общества и государства, где рыночные отношения, как и вся экономическая жизнь общества, имеют социальную ориентацию, т.е. где рыночные отношения и вся экономическая жизнь общества направлены не только на получение прибыли, но и на реализацию интересов народа, практическое осуществление которой невозможно без соответствующего институционально-правового и организационного обеспечения со стороны государства, дерегулирование экономики можно и нужно рассматривать лишь как одну из важнейших форм ее государственного регулирования.

Необходимо также отметить, что социально ориентированная рыночная экономика отличается от традиционно понимаемой рыночной экономики не просто социальной ориентацией рыночных отношений, а, прежде всего, отличается тем, что социально ориентированная рыночно-экономическая система характеризуется значительным вмешательством государства в функционирование экономики, т.е. характеризуется регулирующей ролью государства в функционировании экономической жизни общества, без чего практическая реализация интересов народа неосуществима.

Следовательно, трудно согласится с теорией Адама Смита, согласно которому интересы народа будто бы осуществляются автоматически, в результате действия “невидимой руки” рынка [3, с.332].

Заслуживает внимания также то обстоятельство, что, как я отмечал и ранее, “если во времена А.Смита теория “невидимой руки” действительно имела большое значение, то в настоящее время довольствоваться лишь конкуренцией и надеяться лишь на действие “невидимой руки” в деле решения социальных проблем глубоко ошибочно, ибо, во-первых, максимально возможный экономический рост недостижим в обществе без регулирующей правовой и организационной роли государства, при сохранении, вместе с тем, максимально возможной свободы субъектов экономической деятельности, и, во-вторых, даже высокие экономические результаты, без соответствующего правового

регулирования, не могут быть автоматически трансформированы в социальную ориентацию, а тем более в практическую реализацию этой ориентации" [4, с. 3-4].

Хотя необходимо обратить особое внимание и на то, что, по моему глубокому убеждению, государственное регулирование экономики само собой не может означать и не означает ее социальную ориентацию, так как государство, в зависимости от целевой направленности функционирования общественно-государственной системы [5], может регулировать экономику не только исходя из социальной цели, а даже наоборот, т.е. государство может регулировать экономику и исходя лишь из экономической цели, и оно (государство) может фактически не учитывать необходимость ее социальной ориентации.

Поэтому, в связи с суждением о регулирующей роли государства в функционировании экономики, на мой взгляд, прежде всего, следует конкретно обратить внимание на необходимость регулирования государством рыночной экономики не только с точки зрения ее экономической эффективности, но и с целью ее социальной ориентации, ибо государственное регулирование фактически может даже противоречить социальной ориентации рыночной экономики.

В связи с рассматриваемой проблемой важно обратить внимание на то, что, как отмечается в научной литературе, и, в частности, в Большом экономическом словаре, регулирование экономики «может выступать в трех основных формах: директивного планирования, индикативного регулирования и рыночного саморегулирования» [6, с. 562], т.е. подтверждается то, что, как мной выше уже было обращено внимание, дерегулирование не рассматривается как одна из форм регулирования экономики.

Вместе с тем, дерегулирование экономики и, в частности, правовое дерегулирование экономики со стороны государства, по моему убеждению, является одной из важнейших форм ее государственного регулирования, и в определенных конкретных условиях оно может способствовать как эффективному функционированию рыночной экономики с точки зрения ее экономической эффективности, так и практической реализации социальной ориентации рыночно-экономической системы.

В заключение всего вышеизложенного считаю необходимым еще раз обратить особое внимание на то, что, по моему убеждению, правовое дерегулирование экономики государством представляет собой одну из важнейших форм ее государственного регулирования, так как и дерегулирование экономики регулируется государством [7, с. 30-31].

Таким образом, научный анализ проблем государственного регулирования экономики и, в связи с этим, исследование проблем дерегулирования экономической жизни общества, приводит к обоснованному выводу о том, что процесс правового дерегулирования экономики государственной властью – является составной частью процесса государственного регулирования.

Следовательно, правовое дерегулирование экономики мной трактуется и обосновывается – как специфический метод государственного регулирования, ибо и государственное дерегулирование экономики регулируется государством.

Использованная литература

1. **Экономическая энциклопедия**/Науч.-ред. совет. изд-ва "Экономика"; Ин-т экон. РАН; Гл. ред. Л. Н. Абалкин-М.: ОАО "Издательство "Экономика", 1999.
2. **Кураташвили Анзор А.** Рыночная экономика и правовой фактор. BULLETIN "Medicine, Science, Innovation and Business New" ("Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и бизнесменов США, СНГ и других стран мира"). Volume 6, Number 7 (57), July, 1999. New York, USA.
3. **Смит А.** Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Издательство социально-экономической литературы, 1962.

4. Кураташвили Анзор А. Социально ориентированная рыночная экономика в условиях конкуренции. BULLETIN “Medicine, Science, Innovation and Business New” (“Новости медицины, науки, инновации и бизнеса – голос профессионалов и бизнесменов США, СНГ и других стран мира”). Volume 9, Number 4 (75), April, 2002. New York, USA.

5. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. *Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства* (монография на грузинском, английском и русском языках). Тбилиси: Международное издательство “Прогресс”, 2003.

6. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – 3-е изд. стереотип. – М.: Институт новой экономики, 1998.

7. Кураташвили Анзор А. Социально ориентированная рыночная экономика и влияние правового фактора на ее эффективное функционирование (монография на грузинском языке). Тбилиси: Международное издательство “Прогресс”, 2008.

Anzor Kuratashvili
Academiccal doctor of economic

DECONTROL OF ECONOMY – AS THE COMPONENT OF THE SYSTEM OF STATE REGULATION

Summary

In scientific work problems of state regulation of economy are considered.

Besides the decontrol of economy is treated and proved by the author – as a specific method of state regulation as the state decontrol of economy is also regulated by the state.

საქართველოს ეკონომიკა

იზა ნათელაური

*აკადემიური დოქტორი, თსუ-ს ასოცირებული პროფესორი,
პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის
განყოფილების გამგე*

ნინო ნათელაური

*პედ. მეც. კან.
მოსკოვის პედაგოგიური სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოცენტი*

საქართველოს საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობა

კონკურენტუნარიანობის თემა მთელ მსოფლიოში, მ.შ. საქართველოშიც, განსაკუთრებული აქტუალურობით გამოირჩევა. ის შემდეგი გარემოებებით არის განპირობებული: გლობალურ კონკურენტუნარიანობას იკვლევენ ავტორიტეტული საერთაშორისო ორგანიზაციები – მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმი, მსოფლიო ბანკი, განვითარებისა და მენეჯმენტის საერთაშორისო ინსტიტუტი, ჰარვარდის უნივერსიტეტთან არსებული სტრატეგიისა და კონკურენტუნარიანობის ინსტიტუტი; ამ ორგანიზაციებისადმი საზოგადოების ნდობის ფაქტორი დღითი დღე იზრდება იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ მათ მიერ გაკეთებული დასკვნები ეფუძნება რეალურ ინფორმაციას (პოლიტიკაში, ეკონომიკასა და სოციალურ სფეროში), გამოირჩევა საიმედოობის მაღალი ხარისხით, ატარებს სარეკომენდაციო ხასიათს და ეროვნული სახელმწიფოები წარმატებით იყენებენ ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავების პროცესში.

საქართველოს რეიტინგი მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის 2009-2010 წლების ანგარიშებში, დანარჩენი ქვეყნების მსგავსად, წარმოდგენილია გლობალური კონკურენტუნარიანობისა და ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის ინდექსებით, ამ ინდექსების შესაბამისი ქვეინდექსებითა და სუბინდექსებით [2, 3].

გლობალური კონკურენტუნარიანობის ინდექსის მიხედვით, საანალიზო პერიოდში, ჩვენი ქვეყანა 133 ქვეყანას შორის 90-ე ადგილზეა, 3,81-ის ტოლი ინდექსით. 2010 წლის რეიტინგს ლიდერობენ 1) შვეიცარია (ინდექსით 5,60), 2) აშშ (ინდექსით 5,59), 3) სინგაპური (ინდექსით 5,55), 4) შვეცია (ინდექსით 5,51) 5) დანია (ინდექსით 5,46), 6) ფინეთი (ინდექსით 5,43), 7) გერმანია (ინდექსით 5,37), 8) იაპონია (ინდექსით 5,37), 9) კანადა (ინდექსით 5,33), 10) ნიდერლანდები (ინდექსით 5,32). ქვეყანა აუტსაიდერების რიცხვში შევიდნენ ჩადი (ადგილი 131, ინდექსი 2,87), ზიმბაბვე (ადგილი 132, ინდექსი 2,77) და ბურუნდი (ადგილი 133, ინდექსი 2,58). ყოფილი საბჭოთა ქვეყნებიდან ყველაზე კონკურენტუნარიანი აღმოჩნდა ესტონეთი (35-ე ადგილი 2010 წელს, 32-ე ადგილი 2009 წელს, ინდექსი 4,56; ყველაზე უარესი რეიტინგი აქვთ ტაჯიკეთს (122-ე ადგილი 2010 წელს, 116-ე ადგილი 2009 წელს, ინდექსი 3,38) და ყირგიზეთს (123-ე ადგილი 2010 წელს, 122-ე ადგილი 2009 წელს, ინდექსი 3,36). საქართველოს პარტნიორი ქვეყნებიდან აზერბაიჯანი 51-ე ადგილზე გადავიდა 69-ე ადგილიდან ინდექსით 4,30, უკრაინამ 72-ე ადგილიდან ჩამოინაცვლა 82-ე ადგილზე ინდექსით 3,95, თურქეთი 63-ე ადგილიდან გადავიდა 61-ე ადგილზე ინდექსით 4,16, სომხეთი 97-ე ადგილზეა ინდექსით 3,71. რაც შეეხება რუსეთის ფედერაციას, მისი მდგომარეობა გაუარესდა; მან 51-ე ადგილიდან 63-ე ადგილზე გადაინაცვლა ინდექსით 4,15.

საქართველო ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის მაჩვენებლების მიხედვით ლიდერთა შორისაა. ბიზნესის კეთების სიმარტივის ინდექსით 11-ე ადგილზეა

მსოფლიოს 183 ქვეყანას შორის, სინგაპურის, ახალი ზელანდიის, ჰონკონგის, აშშ-ს, გაერთიანებული სამეფოს, დანიის, ირლანდიის, კანადის, ავსტრალიის და ნორვეგიის შემდეგ. ყოფილი საბჭოთა ქვეყნებიდან ლიტვა 26-ე ადგილზეა, ლატვია 27-ზე, აზერბაიჯანი 38-ზე, ყირგიზეთი 50-ზე, სომხეთი 53-ზე, ყაზახეთი 63-ზე, მოლდოვა 94-ზე, რუსეთი 120-ზე, უკრაინა 142-ზე, უზბეკეთი 150-ზე, ტაჯიკეთი 152-ზე.

ბიზნესის კეთების სიმარტივის ინდექსში თანაბარი წონებით გაერთიანებულია 10 ინდიკატორი: 1) საწარმოების რეგისტრაცია (ამ ინდიკატორის მიხედვით საქართველო მე-5-ე ადგილზეა, ახალი ზელანდიის, კანადის, ავსტრალიისა და სინგაპურის შემდეგ), 2) მშენებლობის ნებართვის მიღება (საქართველო მე-7-ე ადგილზეა), 3) სამუშაო ძალის დაქირავება (მე-9-ე ადგილზე ვართ), 4) ქონების რეგისტრაცია (მე-2-ე ადგილზე ვართ საუდის არაბეთის შემდეგ), 5) დაკრედიტება (30-ე ადგილი გვიკავია), 6) ინვესტიციების დაცვა (41-ე ადგილი გვიკავია), 7) დაბეგვრა (64-ე ადგილი გვიკავია), 8) საერთაშორისო ვაჭრობა (30-ე ადგილი გვიკავია), 9) კონტრაქტების შესრულების უზრუნველყოფა (41-ე ადგილი გვიკავია), 10) საწარმოების ლიკვიდაცია (95-ე ადგილი გვიკავია).

ბიზნესის რეგულირების მანქენებლებში ეროვნული სახელმწიფოები დიფერენცირებულია მოსახლეობის სიმჭიდროვის, შემოსავლებისა და რეგიონების მიხედვით [3]. საქართველო წარმოადგენს მოსახლეობის საშუალო სიმჭიდროვისა და საშუალოზე დაბალი შემოსავლების მქონე ქვეყანას; მიეკუთვნება ევროპისა და ცენტრალური აზიის რეგიონს. იმ ქვეყნებს შორის, რომლებშიც მოსახლეობის სიმჭიდროვე არის საშუალო, ბიზნესის კეთების სიმარტივის მიხედვით საქართველოს რეიტინგი არის უმაღლესი. ზემოჩამოთვლილი ინდიკატორების მიხედვით ვართ მესამე, მეოთხე, მესამე, პირველ, მეთხუთმეტე, მეთოთხმეტე, მეცხრამეტე, მეცამეტე, მეჩვიდმეტე და ოცდამეათე ადგილებზე, შესაბამისად. ასევე საუკეთესონი ვართ საშუალოზე დაბალი შემოსავლების მქონე ქვეყნებს შორისაც. ინდიკატორების მიხედვით გვიკავია პირველი, მესამე, მეორე, პირველი, მეოთხე, მეშვიდე, მეთოთხმეტე, მეცამეტე, მერვე და ოცდამეორე ადგილები. რაც შეეხება რეგიონებს, საქართველო საუკეთესოა ევროპისა და ცენტრალური აზიის ქვეყნებს შორის. ამ რეიტინგში პირველი ოთხი ინდიკატორის მიხედვით გვიკავია პირველი ადგილი, მეხუთე ინდიკატორის მიხედვით, მეცხრე ადგილი, მეექვსე ინდიკატორის, მიხედვით მეშვიდე ადგილი, მეშვიდე ინდიკატორის მიხედვით, მეცხრე ადგილი, მერვე ინდიკატორის მიხედვით, მეხუთე ადგილი, მეცხრე ინდიკატორის მიხედვით, მეათე ადგილი და მეათე ინდიკატორის მიხედვით, მეცხრამეტე ადგილი.

ზემოჩამოთვლილი ათივე ინდიკატორიდან თითოეული აერთიანებს ინდიკატორთა საკუთარ ჯგუფს. ასე მაგალითად, საწარმოების რეგისტრაციის ინდიკატორი მოიცავს შემდეგ ინდიკატორებს: 1) პროცედურების რაოდენობა (საქართველოსთვის იგი ტოლია 3-ის, ევროპისა და ცენტრალური აზიის რეგიონისთვის საშუალოდ 6,7-ის), 2) რეგისტრაციის პერიოდი დღეებში (საქართველოსთვის იგი ტოლია 3-ის, ევროპისა და ცენტრალური აზიის რეგიონისთვის საშუალოდ 17,4-ის), 3) ღირებულება (შემოსავლის % ერთ სულ მოსახლეზე, საქართველოსთვის იგი ტოლია 3,7-ის ევროპისა და ცენტრალური აზიის რეგიონისთვის საშუალოდ 8,3-ის), 4) საწესდებო კაპიტალის მინიმალური მოცულობა (საქართველოსთვის იგი ტოლია 0-ის, ევროპისა და ცენტრალური აზიის რეგიონისთვის საშუალოდ 21,5-ის); საქართველოსთვის დანარჩენი ინდიკატორების მნიშვნელობებიც ევროპისა და ცენტრალური აზიის რეგიონის შესაბამის მანქენებლებზე გაცილებით უკეთესია.

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის ანგარიშების გაცნობა და ეკონომიკური განვითარების ტრენდული მოდელების ანალიზი შესაძლებლობას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ

- საქართველო რეფორმატორი ქვეყნების რიცხვს განეკუთვნება. ამ რეიტინგში იგი 107-ე ადგილზეა 131 ქვეყანას შორის. რეგიონებიდან საუკეთესოა ევროპისა და ცენტრალური აზიის რეგიონი. რეფორმატორი ქვეყნების სვედრი-თი წილი ამ რეგიონში 2005 წელს შეადგენდა 74%-ს, 2006 წელს – 85%-ს, 2007 წელს – 62%-ს, 2008 წელს – 78%-ს, 2009 წელს – 85%-ს, 2010 წელს – 96%-ს;

- საქართველოში მიკროეკონომიკური გარემო მაკროეკონომიკურ გარემოზე უარესია [4, გვ. 73-96]. წარმოდგენილი ტრენდის მიხედვით, ცენტრალური აზიის ქვეყნებიდან აზერბაიჯანი თითქმის ტრენდის ხაზზეა. ამ ქვეყანაში მაკროეკონომიკური და მიკროეკონომიკური გარემო ერთნაირია. რაც შეეხება სომხეთს, მისთვის სიტუაცია საქართველოს ანალოგიურია;

- საქართველო განეკუთვნება არაინოვაციური ქვეყნების რიცხვს, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი ტექნოლოგიური განვითარების ქვეინდექსში 3/8 მოდის ტექნოლოგიების ტრანსფერების სუბინდექსზე, 1/8 ინოვაციების სუბინდექსზე და 1/2 (4/8) საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სუბინდექსზე, განსხვავებით ქვეყანა ინოვაციურობისაგან, რომელთა ტექნოლოგიური განვითარების ქვეინდექსშიც თანაბარი წონებით არის წარმოდგენილი ინოვაციური და საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სუბინდექსები;

- საქართველოს კონკურენტუნარიანობა დამოკიდებულია უპირატესად წარმოების ფაქტორებზე (საბაზისო ფაქტორებზე: ინსტიტუტები, ინფრასტრუქტურა, მაკროეკონომიკური სტაბილურობა, ჯანდაცვა და დაწყებითი განათლება). ამ მიზეზით ჩვენი ქვეყანა პირველი სტადიის ქვეყანააა მიჩნეული და მისი მოსახლეობის ერთ სულზე გაანგარიშებით მშპ 2000 აშშ დოლარზე ნაკლებია;

მეორე სტადიის ქვეყნებისთვის უპირატესია ნაყოფიერების ფაქტორები: უმაღლესი განათლება და პროფესიული მომზადება, ბაზრების (საქონელის და მომსახურების, შრომის, საფინანსო) ფეფქტიანობა და ტექნოლოგიური მომზადების დონე. მესამე სტადიის ქვეყნებისთვის კი უპირატესია ინოვაციური ფაქტორი. მეორე სტადიის ქვეყნებში ერთ სულ მოსახლეზე მშპ 3000-9000 აშშ დოლარის ტოლია, მესამე სტადიის ქვეყნებში კი იგი 17000 აშშ დოლარზე მეტია. ერთ სულ მოსახლეზე მშპ-ს მოცულობით 1, 2 და 3 სტადიის ქვეყნების გარდა, არსებობენ პირველი სტადიიდან მეორეში და მეორე სტადიიდან მესამეში გარდამავალი ქვეყნები. პირველი სტადიიდან მეორეში გარდამავალი ქვეყნებისთვის მშპ ერთ სულზე მერყეობს 2000-დან 3000 აშშ დოლარს შორის. მეორე სტადიიდან მესამეში გარდამავალი ქვეყნებისთვის ერთ სულზე მშპ 9000-17000 აშშ დოლარს შორის მერყეობს.

ფაქტორები სხვადასხვა სტადიის ქვეყნებს შორის შემდეგი პროპორციითაა განაწილებული. საბაზისო ფაქტორები: პირველი სტადიის ქვეყნებში – 50%, მეორე სტადიის ქვეყნებში – 40%, მესამე სტადიის ქვეყნებში – 30%; ნაყოფიერების ფაქტორები: პირველი სტადიის ქვეყნებში – 40%, მეორე სტადიის ქვეყნებში – 50%, მესამე სტადიის ქვეყნებში – 40%; ინოვაციური ფაქტორები: პირველი სტადიის ქვეყნებში – 10%, მეორე სტადიის ქვეყნებში – 10%, მესამე სტადიის ქვეყნებში – 30%.

- მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის რეკომენდაციით, გარდამავალი ეკონომიკის სტატუსის მქონე ქვეყნებმა, მ.შ. საქართველომაც, საწარმოს დონეზე უნდა გააუჯობოს საწარმოო პროცესები ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის, მარკეტინგული კვლევების გააქტიურებისა და გრძელვადიანი დაგეგმვის

სრულყოფის გზით; მაკროდონეზე კი საქართველოს სჭირდება ეკონომიკური პოლიტიკისა და ინფრასტრუქტურის სრულყოფა [4 გვ. 73-96];

- კონკურენტუნარიანობის მსოფლიო რეიტინგის გასაუმჯობესებლად ქვეყანას სჭირდება საკუთარი ბრენდი, რომელიც იქნება არა რომელიმე ფირმის ან რეგიონის, არამედ მთელი ქვეყნის საკუთრება;

- მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმისა და მსოფლიო ბანკის რეიტინგების, რეკომენდაციებისა და დასკვნების გათვალისწინებით, საქართველომ უნდა დაამუშაოს კონკურენტუნარიანობის ეროვნული მოდელები (გლობალური კონკურენტუნარიანობისა და ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის მოდელების ანალოგიური ეროვნული მოდელები).

მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმისა და მსოფლიო ბანკის კვლევები: ეროვნული სახელმწიფოების განვითარების შედარებითი ანალიზი საქართველოს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ტენდენციებისა და სოციალურ სფეროში არსებული პრობლემების ობიექტური შეფასების შესაძლებლობას იძლევა. კერძოდ, საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობის ამალგებით, ჩვენს ქვეყანას შეუძლია მიაღწიოს სტაბილურ ეკონომიკურ ზრდას, დასაქმების დონის ზრდას, უმუშევრობის სიღარიბის დონის შემცირებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ნათელაური ი. საქართველოს საერთაშორისო კონკურენტუნარიანობა (მსოფლიო ეკონომიკური ფორუმის ინფორმაცია). პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის დაარსებიდან 65-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი ეკონომისტთა სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის მასალების კრებული. თბილისი, პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა, 2009
2. The Global Competitiveness Report 2009-2010 @ World Economic Forum. www.Weforum.org
File//C:/Documents and Settings/Administrator/Desktop/default.aspx.htm
3. <http://russian.doingbusiness.org>
4. Назим Музаффарли (Иманов). О сравнительной экономической конкурентоспособности государств центрального Кавказа. Ж. Кавказ и глобализация, 2007, т. 1, № 4

Iza Natelauri

*Associated professor of Ivane Javakhishvili TSU,
Chief of dept. of Paata Gugushvili
Institute of Economics,
of Economic, Academic Doctor*

Nino Natelauri

*Moscow pedagogical state university,
candidate of pedagogical sciences*

THE INTERNATIONAL COMPETITIVENESS OF GEORGIA Summary

On the basis of Reports of the World Economic Forum and the World Bank, for 2009-2010 years, the international rating, of Georgia on index of Global Competitiveness and on index of Regulation of Business, is analysed.

ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის პრობლემები საქართველოში

ნებისმიერ ქვეყანაში ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა, პირდაპირ და არაპირდაპირ, ზეგავლენას ახდენს ხელისუფლების საქმიანობაზე. პოსტრევოლუციური ტრანსფორმაციის თანამედროვე ეტაპზე, ქვეყნის საბანკო სისტემის ფორმირების ანალიზის გარეშე საერთოდ შეუძლებელია არსებული პრობლემების დადგენა და მათ გადასაჭრელად გზების ძიება. დღეისათვის საქართველოს საბანკო სისტემა სისტემური ტრანსფორმაციის პროცესში იმყოფება და სახელმწიფო ცდილობს, ჩამოაყალიბოს საბაზრო ურთიერთობათა სრულყოფილი მექანიზმები, რომელიც დაფუძნებული იქნება ჯანსაღი კონკურენტული გარემოს შექმნასა და რესურსების მაქსიმალურად ეფექტიანად გამოყენებაზე. ამის დასტური იყო სწორედ ეროვნული ბანკის ფუნქციების ჯერ შეკვეცა, რაც ყოველად დაუშვებელი იყო, ხოლო შემდგომ უფრო გაფართოებული უფლებების მიცემა, რაც სრულიად მისაღებია.

ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის სრულყოფის გარკვეული შემაფერხებელი ფაქტორია ფისკალურ სფეროში არსებული პრობლემები, არასრულყოფილი აღრიცხვიანობა (საერთო კომპიუტერული ქსელის არარსებობა), მეწარმე სუბიექტებს შორის ნაღდი ანგარიშსწორების დიდი უპირატესობა და სხვა, ამიტომ მისასაღებელია დღეისათვის ეროვნული ბანკის მიერ გამოშვებული ახალი დადგენილება, რომ კომერციული ბანკების მიერ გატარებული ყველა მსხვილი საბაზრო გარიგება უნაღდო ანგარიშსწორებით მოხდეს, თუმცა ამით არ უნდა შეიზღუდოს თავისუფალ მყიდველთა და ბიზნესმენტთა უფლებები, ყველანაირი გარიგების დროს საჭირო იქნება გარიგებათა კლასიფიკაცია, ანუ მათი დაყოფა დროსა და ოდენობაში, ასევე ახალი საბანკო ტექნოლოგიების და პროგრესული საბანკო პროდუქტების დანერგვა, რაც ხელს შეუწყობს როგორც საბანკო სისტემის მომსახურების დონის ამაღლებას, ისე საქართველოს ეკონომიკის გაძლიერებას მთლიანად აქტიური მიკრო და მაკროეკონომიკური კლიმატის შექმნით.

მართალია, საბანკო სექტორში კრიზისი დასრულდა და, სესხების გაცემის თვალსაზრისით, დიდი გამოცოცხლებაც დაიწყო, მაგრამ ჯერჯერობით არც ბანკის მოვალეთა რიცხვი კლებულობს და არც გაუსტუმრებელი ფულადი ვალდებულებების პროცენტები და ჯარიმები, რომლის შესაბამისადაც ბანკი ცდილობს, მიიღოს ის, რისი მიღების უფლებაც მას საბანკო კანონმდებლობით აქვს მინიჭებული. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ 2010 წლის 1 იანვრიდან ძალაში შევიდა „ახალი კანონი არბიტრაჟის შესახებ“, რომელიც ერთგვარად ზღუდავს არბიტრაჟის დამოუკიდებლობის ხარისხს. არბიტრს სააღსრულებო ფურცლის გაცემის უფლება აღარ აქვს. არბიტრს აღარც იმის უფლება აქვს, დამოუკიდებლად დაადოს ყადაღა მოვალის ქონებას. ფორმალურად კი გადაწყვეტს, მაგრამ შემდგომ სასამართლოს უნდა მიმართოს, რათა მან გადაწყვიტოს ყადაღის დადების ან არდადების საკითხი. ამით სახელმწიფო ირიბად ხდება არბიტრაჟის გადაწყვეტილების ერთგვარი კონტროლიორი. ამის მიზეზი გახდა არბიტრების დიდი ნაწილის არაკომპეტენტურობა. ეკონომიკური კრიზისის შემდეგ საქართველოში უამრავი ფინანსური დავა წარმოიშვა და საჭირო გახდა სახელმწიფოს მხრიდან მათი ობიექტურობის თუნდაც ფორმალური შემოწმება.

მაშასადამე, საბანკო საქმის გაუმჯობესების მიზნით, მომავალში საქართველოს ეროვნულმა ბანკმა ფართოდ უნდა გამოიყენოს ოპერაციები ღია ბაზარზე. ეს მეთოდი მსოფლიო პრაქტიკაში მიჩნეულია კომერციული ბანკების საკრედი-

ტო დაბანდებებისა და ლიკვიდურობის უზრუნველყოფის მოქნილ საშუალებად. ასევე მტკიცედ უნდა გაატაროს საზედამხებდველო პოლიტიკა და ამით უზრუნველყოს კომერციული ბანკების ფინანსური სიმყარე და სტაბილურობა, რაც, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს ბანკების დაცვას გადახდისუუნარობისაგან და უფრო მეტად განამტკიცებს საბანკო საქმიანობისადმი საზოგადოების ნდობას.

როგორც ცნობილია, ბანკების მიერ გაცემული კრედიტები საკუთარი რესურსებიდან, შედარებით ძვირია, რადგან ისინი დაფუძნებულია შიდა საკრედიტო ბაზრის განვითარებაზე, ხოლო საერთაშორისო დონორთა პროგრამების ფარგლებში გაცემული ქვესესხები კი უფრო იაფია. იმ კლიენტებს, რომლებსაც უხდებოდათ დოლარებში დენომინირებული სესხების აღება, ურჩევნიათ სესხი მოკლევადიანი იყოს, რადგან შიშობენ, რომ, ლარის გაუფასურების შემთხვევაში, გაუჭირდებათ დოლარებში დენომინირებული გრძელვადიანი სესხის დაბრუნება. ამიტომ ურჩევნიათ სესხის აღება ლარებში, გარდა ამისა, ბევრი მსესხებელი ხედავს სესხის საბაზრო საპროცენტო განაკვეთების შემცირებას და მას ურჩევნია მიიღოს მოკლევადიანი სესხი, ვინაიდან მომავალში საკრედიტო რესურსი შეიძლება გაიაფდეს.

აქედან გამომდინარე, დღეისათვის ეროვნულ ბანკში მიმდინარეობს ეროვნული ვალუტის დოლარიზაციის ლარიზაციით ჩანაცვლების პროცესი. ეს ასახული პროექტი უზრუნველყოფს საკრედიტო ინსტიტუტების მიერ კრედიტების გაცემას ლარებში და მათ მიმართ ნდობის ფაქტორის ამაღლებას, ამასთან ერთად, ადგილობრივი წარმოების განვითარებასა და ინვესტორთა დაინტერესებას როგორც შიდა, ისე გარე ბაზარზე ინვესტიციების განთავსებისა და კრედიტების გაცემის კუთხით. უკანასკნელ პერიოდში საერთაშორისო სავაჭრო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ საქართველო დაუბრუნდა ეკონომიკის განვითარების ომამდელ მაჩვენებლებს ყველა დონეზე. ბოლო პერიოდში საკმაოდ გაიზარდა ბანკებში განთავსებული დეპოზიტთა მოცულობა, რამაც ბანკებს მეტი რესურსების განკარგვის საშუალება მისცა. დეპოზიტების ზრდა პოტენციური მომენტია, ვინაიდან იგი საბანკო სექტორისადმი ნდობის აღდგენაზე მიუთითებს, რაც მომავალში უკეთესი პროგნოზის საფუძველს იძლევა. სწორედ ამიტომ, დროა გავაცნობიეროთ ის, რომ საქართველოში არსებული პერმანენტული ეკონომიკური კრიზისი ეკონომიკის რეალური სექტორის საინვესტიციო შიმშილის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზია. ინვესტიციები ეკონომიკის ნორმალური ფუნქციონირების და აღმავლობის წყაროა. რაც შეეხება ეროვნული ვალუტის სტაბილურობას, იგი, საბოლოო ანგარიშში, დამოკიდებულია ეროვნული ეკონომიკის გამართულად მუშაობაზე.

ზემოაღნიშნული პრობლემების გადასაწყვეტად ასევე აუცილებელია ბოლომდე მივიყვანოთ დეპოზიტების დაზღვევის სისტემის ჩამოყალიბება და პრაქტიკული განხორციელება. იმავედროულად უნდა ჩამოყალიბდეს შუამავალი საინფორმაციო რგოლი, რომელიც თავისი გამჭვირვალობით უზრუნველყოფს კლიენტის ინფორმირებას კონკრეტული ბანკისა და მასთან დაკავშირებული რისკის შესახებ. საბანკო ინფორმაციის გამჭვირვალობასთან ერთად არ შეიძლება არ ვახსენოთ საბანკო საიდუმლოების არსებობის აუცილებლობა. უცხოეთისაგან განსხვავებით, საქართველოს ნაკლებად აქვს საბანკო საიდუმლოების დაცვის ტრადიციები. ამ მიმართულებით, ჯერჯერობით ბევრია გასაკეთებელი, რათა დაინერგოს ევროპის ქვეყნებში საყოველთაოდ აპრობირებული ტენდენცია – „საიდუმლოა ყველაფერი, რაც კლიენტს ეხება“. ასევე უნდა მოხდეს საკრედიტო ბიუროს პროექტის ე.წ. ინფორმაციული ბაზის სრულყოფა, რაც გულისხმობს იმას, რომ მსესხებლის საკრედიტო ისტორიები ყველა ბანკისთვის უნდა იყოს ცნობილი.

უნდა გადაწყდეს დაზღვევის სისტემის მოდელის ჩამოყალიბება. ეროვნულ ბანკსა და კომერციულ ბანკებს შორის ურთიერთკონსულტაციებით უნდა ჩამოყალიბდეს დაზღვევის სისტემა – თუ რა ტიპის დეპოზიტების დაზღვევაზე იქნება საუბარი, რა მოცულობის თანხების დაზღვევა უნდა მოხდეს. უნდა გადაწყდეს რომელი მოდელი იქნება უფრო მისაღები, დაზღვევის სისტემას მეტად მნიშვნელოვანი მახასიათებლები აქვს. ამიტომ ფრთხილი მიდგომაა საჭირო ყველა ვარიანტისადმი, საბანკო სისტემა რომ არ დაზიანდეს. საბანკო სისტემაში საკრედიტო რესურსების სხვადასხვა წყაროებიდან მიღების მიუხედავად, მისი ხელმისაწვდომობა ისევ პრობლემად რჩება მასზე მაღალი საპროცენტო განაკვეთის გამო. როგორც ცნობილია, კომერციული ბანკების სესხების ძირითადი ნაწილი მოკლევადიან რესურსებზე მოდის. მას ისიც განაპირობებს, რომ ჯერჯერობით სრულყოფას მოითხოვს საკრედიტო რისკის შეფასების პრაქტიკა. აუცილებელია საქართველოში შეიქმნას საკრედიტო რისკის მართვის მოქნილი სისტემა, რომელიც განაპირობებს ბანკის, როგორც ეკონომიკური სუბიექტის მდგრად და სტაბილურ ფუნქციონირებას, უზრუნველყოფს ორიენტაცია გააკეთდეს გრძელვადიან საკრედიტო დაფინანსებაზე, რაც გამოიწვევს ქვეყანაში წარმოების სფეროს განვითარებას.

ყველასათვის ცნობილია, რომ საბაზრო ეკონომიკა ბიზნესის სამყაროა. ამ სამყაროში ყოველგვარი ბიზნესი პოულობს თავის ადგილს. საბანკო საქმეც ყველა სხვა ბიზნესის მსგავსი საქმეა. ვინაიდან ბანკი რთული და არცთუ ისე ადვილად სამართავი მექანიზმია, მის მოქნილ უშეცდომო მუშაობაზე დამოკიდებული მთელი საზოგადოებრივი მეურნეობის ნორმალური ფუნქციონირება. ამავე დროს, ბანკი ყველაზე ადრე, სწრაფად და ზუსტად რეაგირებს ყველა იმ ცვლილებაზე, რომელიც შეიძლება მოხდეს საზოგადოებრივი პროდუქტის, წარმოების, განაწილების, მიმოქცევისა და მოხმარების პროცესში. მიუხედავად იმისა, რომ უკანასკნელ წლებში გატარებული რეფორმების შედეგად საბანკო სისტემაში მიღწეულია გარკვეული წარმატებები, მისი გარდაქმნის პროცესი ჯერ კიდევ არაა დამთავრებული. რეფორმა გრძელდება და მოითხოვს სათანადო ზომების მიღებას ქვეყანაში უფრო პროგრესული ახალი საბანკო პროდუქტებითა და საერთაშორისო სტანდარტებთან შესაბამისად ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ჩამოყალიბებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Эви Боди, Роберт К. Мертон. Финансы. Москва. Санкт-Петербург, Киев, 2005.
2. ზ. პაპავა, პოსტკომუნისტური გარდამავალი პერიოდის მაკროეკონომიკა (თეორია და პოლიტიკა), თბილისი, 2005წ.;
3. Финансы, Денежное Обращение и Кредит, Под редакцией профессора Л. А. Дробозиной, М. 2005.
4. В. Д. Фетисов, Т. В. Фетисова, Финансы и Кредит, М., 2006.
5. И. К. Ковзанадзе, Тенденции и перспективы развития экономики и банковского сектора трансформационных стран, М., 2005.

Tinatin Kurdadze
Academic Doctor of Economics

PROBLEMS OF MONEY AND CREDIT POLICY IN GEORGIA

Summary

As a result of reforms carried out last years Georgian bank system has reached certain success though its transformation process is not yet finished. The reform is proceeding and is requiring adequate measures in accordance with advanced new bank products and formaton of adequate to international standards of financial-credit policy.

განათლების ეკონომიკა

როლანდ სარჩიმელია
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ლია ჩარეჯიშვილი
ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

მეცნიერებისა და განათლების ეკონომიკის პრობლემაში საქართველოში

მეცნიერება და განათლება, როგორც სისტემა, ქვეყნის პოლიტიკური და ეკონომიკური ძლიერების განმტკიცების, მოსახლეობის კეთილდღეობის სრულყოფისა და უშიშროების საიმედო პირობების შექმნაში არა მარტო აქტიურად მონაწილეობს, არამედ ქვეყნის სხვა მნიშვნელოვანი პრობლემების გადაწყვეტასაც ემსახურება*.

ყოფილ საბჭოთა კავშირში მეცნიერებას და განათლებას არ ჰქონდა შექმნილი დამოუკიდებელი განვითარების პირობები, ხოლო “ცივი ომის” გავლენით პირველი კატეგორიის დაფინანსება, გამორჩევით, ფიზიკა-მათემატიკურ და ტექნიკური დარგებისაკენ იყო წარმართული, რასაც დაემატა მოჩვენებითი იმედებით ზრუნვა კიბერნეტიკასა და იმ დროისათვის მასთან უშუალოდ დაკავშირებულ ახალ მიმართულებებზე. დანარჩენი კი, მათ შორის ეკონომიკის, ფილოსოფიის, სამართლის დარგები და ა. შ. პოლიტიკური წნეხის ქვეშ იმყოფებოდა. კინდებოდა მეცნიერების ცალკეული დარგების მნიშვნელობა, ბუნდოვანი იყო მეცნიერულ ცოდნაზე მოთხოვნის რეალური სინამდვილე და სხვ.

ყოფილ საბჭოთა კავშირს კოლოსალურად ძვირი უჯდებოდა “ცივი ომით” განპირობებული სამხედრო კომპლექსის განვითარება, რასაც მან ვეღარ გაუძლო. ანალოგიურ მდგომარეობაშია, თუმცა შედარებით ნაკლები შესაძლებლობებით, ამჟამინდელი რუსეთი, რომელიც ვერ ახერხებს ქვეყნის შიგნით წარმოშობილი “სამხედრო აგრესიის” მოთოკვას.

ამჟამადაც ყურადსადგობია რუსეთსა და საქართველოში ერთდროულად მოღვაწე (მეოცე საუკუნის ბოლო წლებსა და 21-ე საუკუნის დასაწყისში) გამორჩეული მეცნიერის, ივერი ფრანგიშვილის დასკვნები, ორივე ქვეყნისთვის სასარგებლო პატრიოტული შემართებით ჩატარებული მსჯელობებით [2], დაკავშირებული 90-იანი წლების პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში გარდაქმნის მსოფლიო მასშტაბის სიძნელებებსა, და იმ ვარაუდთან, რომ ინტელექტუალურმა განვითარებამ უნდა უზრუნველყოს მატერიალური და სულიერი სამყაროს ინტეგრაცია; განსაკუთრებით იმის გამო, რომ პოსტსაბჭოთა ეკონომიკა და მეცნიერება ჩიხში აღმოჩნდა მსოფლიოში მიმდინარე რთულ პროცესებში და ვერ შეძლო რეალური სამომავლო პროგნოზების განსაზღვრა და ა. შ. [2, გვ. 41].

საერთოდ ასეა, რომ მეცნიერული ცოდნა და შესაბამისი აღმოჩენები ურთულესი შრომის შედეგია, რომლის სარგებლიანობას, გლობალიზაციის შესაბამისად, ცოდნის ეკონომიკა წარმოაჩენს და გამოგონებისაკენ მიმართავს. მეცნიერების, განათლების და მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის (მტპ) გამაერთიანებლად შეიძლება ცოდნის ეკონომიკა ჩავთვალოთ. საქართველოში მტპ-ის შედეგების მსოფლიო დონეზე აყვანა შესაბამისი ინვესტიციების დეფიციტის გამო შეუძლებელი იყო. ამიტომ იგი აერთიანებდა მხოლოდ მეცნიერებისა და გა-

* წინამდებარე სტატია წარმოადგენს 2001 წ. ნაშრომში [1, გვ. 221-244] ჩვენ მიერ განხილული პრობლემის გაგრძელებას.

ნათლების სისტემებს. თუმცა იყო წინადადებები მათი ერთ სისტემაში გაერთიანების ეფექტიანობაზე. უკვე 21-ე საუკუნიდან პოსტკომუნისტურ საქართველოში განათლებასთან გაერთიანებული აღმოჩნდა მეცნიერების ის ნაწილი, რომელიც დარჩა მეცნიერ თანამშრომლების რიცხოვნობის 1,5-ჯერ შეკვეცის, სამეცნიერო დაწესებულებების რაოდენობისა და მეცნიერულ-ტექნოლოგიური სამუშაოების შემცირების რეალობის წინაშე. ყველა ქვეყანაში ცოდნის ინოვაციების შემდგომი დაფუძნებით და ცოდნის ეკონომიკის გააქტიურებით მიმდინარეობს ცოდნის გადაცემა თაობებს შორის განვითარებული და გამარტივებული სახით (კომპიუტერიზაციის შესაბამისად), რაც ეკონომიკურია და სწავლების გაღრმავებით საქართველოში კიდევ უფრო ეფექტიანი უნდა გახდეს.

მეოცე საუკუნის მეორე ნახევრიდან ყოფილი საბჭოთა კავშირის მეცნიერების მოწინავე დონე მსოფლიოში აღიარებულ იყო, მათ შორის ეროვნებით ქართველი მეცნიერები და სამეცნიერო სკოლები დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდნენ. გამომდინარე აქედან, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია იმდენად მდგრადი იყო, რომ მისი სტრუქტურის ნგრევას დიდი დრო დასჭირდა, რაც შესამჩნევი გახდა 1995-1998 წლებიდან.

1995-2005 წლების საქართველოს მეცნიერ კადრთა სტრუქტურაში მნიშვნელოვანი ცვლილებები მოხდა. ამ ცვლილების თანახმად, თუკი ტექნიკური დარგები მეცნიერ მუშაკთა რიცხოვნობით დანარჩენ მეცნიერულ დარგებს წინ უსწრებდა, 2005 წლისათვის მათი ადგილი დაიკავა ჰუმანიტარულმა დარგებმა. სხვა გადაადგილებებიც შესამჩნევი გახდა: მაგალითად, ფიზიკა-მათემატიკური დარგების მეორედან მესამე ადგილზე გადაანაცვლება, მეოთხეზე აღმოჩნდა ბიოლოგიური და მეხუთეზე – სამედიცინო დარგები. სტრუქტურული ცვლილებების შედეგად სასოფლო-სამეურნეო დარგმა მეექვსე ადგილი დაიკავა, მეშვიდე – ქიმიურმა, მერვე – ეკონომიკურმა და ა. შ.

ნაშრომში [1, გვ. 229] დახასიათებულია 1960-2000 წლებში მეცნიერ მუშაკთა (ამჟამად შეცვლილია ტერმინით მეცნიერ თანამშრომელი) რიცხოვნობის დინამიკა, რომელიც 1960 წლის 9,1 ათასი კაციდან 1990 წელს 25,2 ათას კაცამდე გაიზარდა და 1993 წელს 27 ათას კაცს მიაღწია, ხოლო შემდეგ ისე შემცირდა, რომ 1999 წელს მისი რიცხვი 17,2 ათასი აღმოჩნდა, რაც იმ მდგომარეობის ანარეკლი იყო, რომელსაც საქართველოში ადგილი ჰქონდა ჯერ კიდევ მბრძანებლური ეკონომიკის, ხოლო შემდგომ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის მზადების პროცესში. მსგავსად იცვლებოდა სამეცნიერო ხარისხის მქონე მეცნიერ მუშაკთა რიცხოვნობაც. ამ მსჯელობისათვის საჭირო მონაცემები საქართველოს სტატისტიკური წელიწადეულის 2000 წლის გამოცემიდან იყო აღებული, ხოლო ასეთი საშუალება შემდგომ წლებში შეიზღუდა, უკვე 2005 წლიდან კი შეუძლებელი გახდა.

ნაშრომში [3, გვ. 517-518] აღნიშნულია იმის შესახებაც, რომ, მბრძანებლური ეკონომიკის სინამდვილეში, საქართველოს ეკონომიკის მიერ სიახლეების აუთვისებლობა ტექნოლოგიური და ეკონომიკური უძრაობის ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი გახდა. შემდგომმა ეკონომიკურმა დაცემამ კიდევ უფრო გააღრმავა და გააძლიერა მეცნიერულ-ტექნიკური პოტენციალის შემცირების ხელშემწყობი პირობები. თუ საბჭოთა ხელისუფლების დროს მეცნიერებაზე გაწეული საშუალო დანახარჯები მშპ-ის 4,0%-ს უდრიდა (რაც ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი იყო მსოფლიოში), 2002-2003 წლებში დანახარჯები მეტად უმნიშვნელო იყო და მხოლოდ 0,1-0,2% აღწევდა [3, გვ. 518].

საქართველოში ამჟამადაც მეცნიერების დაფინანსება მთლიანად სახელმწიფოს ხარჯზე ხდება, რომელშიც კომერციული სტრუქტურები თითქმის არ მონაწილეობენ, რაც ქვეყანას ძლიერ უშლის ხელს მეცნიერულ-ტექნიკური პოტენციალის შენარჩუნებასა და განვითარებაში [3, გვ. 518].

ეურადსაღებია [2, გვ. 36]-ში მოყვანილი მსჯელობა, რომ თვითდინებაზე მიშვებული განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკა, მათ შორის საქართველოში, ხოლო მათზე სისტემური აზროვნება “აფიქსირებს ეკონომიკის სწრაფვას წამიერი სარგებლის მისაღებად”. ამას კი არა აქვს უნარი, ორიენტირებული იყოს ფუნდამენტური გამოკვლევების შედეგების ათვისებაზე და მასში თითქმის დავიწყებულია სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის დანერგვის შესაძლებლობები. კიდევ უარესია, როცა სამეცნიერო პროდუქციაზე მოთხოვნა არ არსებობს, მაშინ ასეთი სისტემა “დახშულ სივრცეშია”. ასე მაგალითად, საქართველოში სუსტდება მეცნიერებისა და განათლების დონე. მისი ეკონომიკა არ არის ორიენტირებული ფუნდამენტური გამოკვლევების შედეგების ათვისებაზე, მცირდება მეცნიერ კადრთა რიცხოვნობა, ირღვევა მოსწავლეთა და მასწავლებელთა გონივრული თანაფარდობა. მეცნიერების გაუფასურება მიმდინარეობს როგორც “ტვინების გადინებით” უცხოეთში, ისე მეცნიერების პროფესიული დეგრადაციით, მეცნიერებაზე დანახარჯების კატასტროფული შემცირებით და ა. შ.

განვითარებადი ქვეყნებიდან “ტვინების გადინების” ძირითადი მიზეზია დაბალი ხელფასები, მეცნიერებაზე გაწეული სახელმწიფო ასიგნებათა მცირე წილი, რომელიც 1995 წელს საქართველოში მშპ-ს 0,12 %-ს შეადგენდა, ხოლო აშშ-ში, იაპონიაში, გერმანიაშია და ისრაელში 3,0 %-ს აღემატებოდა [2, გვ. 39].

აკად. პაატა გუგუშვილი [4, გვ. 29] აღნიშნავდა, რომ იმ მიზნით, რათა სახელმწიფომ უფრო ღრმა, ორგანიზებული, გააზრებული და თანმიმდევრული გავლენა მოახდინოს ახალგაზრდობის აღზრდაზე, მაგალითად, განათლების სფეროში დიდი კაპიტალდაზღვრებით ქვეყნის მომავალ ხელმძღვანელთა მოქალაქეობრივ ფორმირებაზე, უნდა გაითვალისწინოს, რომ “ახალგაზრდობა იბრძვის არა იმდენად არსებობის საშუალებებისათვის, რამდენადაც ცხოვრების აზრისათვის”. ამიტომ, აუცილებელია ის, რომ მეცნიერებას შეექმნას პირობები ქვეყანაში ახალგაზრდობის დამაგრებისათვის. ამაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ექნება კეთილსინდისიერი მწარმოებლური შრომის პრესტიჟის ამაღლებას, მეცნიერების ეკონომიკის განვითარებას და, რაც არსებითია, ქვეყანაში დამოუკიდებელი ეკონომიკის ფორმირებას შესაბამისი ინოვაციების გაძლიერებითა და ინვესტიციებით.

მეოცე საუკუნის 90-იანი წლებიდან, პოსტსაბჭოთა საქართველოში მიმდინარე რთულმა პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა მოვლენებმა უარყოფითი გავლენა იქონია სოციალური სფეროს უმნიშვნელოვანესი დარგის, განათლების მდგომარეობაზე. საგრძნობლად დაეცა სასწავლო პროცესის ხარისხი. გარდა ამისა, მოიშალა საგანმანათლებლო დაწესებულებების ცენტრალიზებული მმართველობის კვების პროდუქტებით, ინვენტარით, სასწავლო ნივთებითა და სახელმძღვანელოებით. მოსახლეობის ცხოვრების დონის მკვეთრმა გაუარესებამ განაპირობა განათლების ბევრი დაწესებულების დახურვა, ხოლო დანარჩენებში მოსწავლეთა და აღსაზრდელთა კონტინგენტის მნიშვნელოვანი შემცირება. ზემოთ აღნიშნულმა მიზეზებმა დღის წესრიგში დააყენა რეფორმის გატარების აუცილებლობა. მაგრამ, იმის გამო, რომ ქვეყანას არ გააჩნდა სათანადო გამოცდილება და სახსრებიც რეფორმის რეალურად გატარებისთვის მეტად შეზღუდული იყო, აუცილებელი გახდა პრიორიტეტების მიზანმიმართული სტრატეგიის შემუშავება. დაიწყო რეფორმები, რომელიც რაც შეიძლება ნაკლები სოციალური დანახარჯებით უნდა წარმართულიყო, სამწუხაროდ, ეს ასე არ მოხდა.

ეურადსაღებია ისიც, რასაც ფილიპე გოგინაიშვილი აღნიშნავდა, რომ სხვა საკვირველებასთან ერთად, “საკვირველება არის ისიც, რომ ჩვენ, ქართველები, რაც უფრო წინ მივიღვართ სწავლა-განათლებით, მით უფრო უკან ვიწვეთ საეკონომიო ბარაქიანობითა და ნივთიერი კულტურით” [5, გვ. 84].

ყოველივე ის, რაც ფილიპე გოგინაიშვილმა განათლების ეკონომიკის მიმართულების შესახებ საუკუნის წინ აღნიშნა, ამჟამადაც პოსტსაბჭოთა საქართველოს თითქოს ახალი პრობლემაა. ესაა პრაქტიკული საქმიანობისათვის შესაფერისი “სულიერი მიდრეკილების განვითარება ახალგაზრდობაში”. ამ მიმართებით სიძნელეთა შორის აღსანიშნავია ისიც, რომ ამჟამად მეცნიერებისა და განათლების სისტემები ერთმანეთთან ორგანულად არ არის შერწყმული, მაშინ, როდესაც საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლასთან დაკავშირებით საჭიროა წინა პლანზე იქნეს წამოწეული მეცნიერებისა და განათლების ერთიანი ეკონომიკური სისტემის შექმნა, რომელიც თვითორგანიზებადი გახდება მოსახლეობის საგანმანათლებლო-საკვალიფიკაციო მოძრაობის პროგრესული გზით წარმართვის შემთხვევაში [6].

საქართველოში უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტთა რაოდენობრივი სიჭარბეა მათზე ამჟამინდელ მოთხოვნასთან შედარებით. არის შემთხვევები, როდესაც უმაღლესდამთავრებულთა მომზადება ბაზრის მოთხოვნების არაადეკვატურია. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ეს არ არის მხოლოდ ჩვენი ქვეყნის პრობლემა, იგი სხვა ქვეყნისთვისაც არის დამახასიათებელი.

ამერიკული სასკოლო სისტემის ძირითადი ნიშანია სწავლების ღრმა დიფერენციაცია [7, გვ. 99-112]. დაწყებითი განათლების ეტაპზე ხდება მოსწავლეთა პირობითი დაყოფა “ნიჭიერებად”, “უნარიანებად” და “უუნაროებად”. ასეთი დაყოფა ეყრდნობა ე. წ. “თანდაყოლილი უნარების” თეორიას, რომლის მიხედვითაც ბავშვის ინტელექტუალური უნარიდან 80% გენეტიკურია და 20% გარემო პირობების გავლენით ჩამოყალიბებული; ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ამერიკაში ახალგაზრდობის პროფორიენტაციის უნარის გაღვივება სკოლიდან იწყება. ეს არის ხელისუფლების პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი, შექმნილია მართვის ერთიანი სახელმწიფო სისტემა.

განათლების სისტემის გარდაქმნა, მისი ორიენტირება თანამედროვე მსოფლიოში დამკვიდრებულ ზოგადსაკაცობრიო კულტურულ-საგანმანათლებლო ღირებულებებსა და ქართულ ისტორიულ-კულტურულ ტრადიციებზე, მოითხოვს პედაგოგიური მეცნიერებისა და პრაქტიკის ახალი მეთოდოლოგიური საფუძვლების დამუშავებას, ფილოსოფიურ-მსოფლმხედველობითი მდგომარეობის ფორმირება-დამკვიდრებას, ამ მიმართულებით ფუნდამენტური კვლევების წარმართვას.

განათლების სისტემა აგებულია უწყვეტი განათლების პრინციპზე, რომელიც, თავისი შინაარსითა და მიზნებით, გარკვეულწილად დასრულებულ პერიოდებს მოიცავს და განათლების საფეხურები ეწოდება. ცალკეული საფეხური შეიძლება შეიცავდეს განათლების დონეებს, ანუ ეტაპებსა და განათლების სახეებს. განათლების საერთაშორისო სტანდარტული კლასიფიკატორის [8, ISCED-97] შესაბამისად, განათლების სისტემა 6 დონედ იყოფა. ეს არის იუნესკოს სტანდარტი, რომლის მიხედვითაც განისაზღვრება შესაბამისი განათლების დონე.

საქართველოს განათლების სისტემის რეფორმის წარმატებით გატარების ერთ-ერთი უმთავრესი წინაპირობაა საკადრო უზრუნველყოფა როგორც მმართველობით, ისე პედაგოგიურ დონეზე. ბუნებრივია, სასწავლო და აღმზრდელობითი დაწესებულებების კადრებით უზრუნველყოფა განისაზღვრება არა მარტო პედაგოგიურ სამუშაოზე დაკავებულ პირთა რაოდენობით, არამედ სპეციალისტთა მომზადების დონით. ზოგადად, განათლების სისტემაში რეფორმების წარმატებით განხორციელების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა საერთაშორისო სტანდარტებთან მიახლოება.

აქვე აუცილებელია აღინიშნოს, რომ სახელმწიფოს მიერ განათლებაზე გაწეული ხარჯების სვედრითი წილი თითქმის თანაბარია 2005 წლიდან დღემდე (იხ. ცხრილი 1).

ცხრილი 1

მთლიანი შიდა პროდუქტი მიმდინარე ფასებში და სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯები განათლებაზე

	2005		2006		2007		2008	
	მლნ ლარი	%	მლნ ლარი	%	მლნ ლარი	%	მლნ ლარი	%
მთლიანი შიდა პროდუქტი	11 620.9	100	13 789.9	100	16 993.8	100	19 069.6	100
მ. შ. განათლება	385.2	3.31	511.2	3.71	549.2	3.23	658.4	3.45
სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯები	3280.8	100	4464.1	100	6083.1	100	6935.2	100
მ. შ. განათლება	288.7	8.8	414.2	9.3	458.3	7.5	553.8	8.0

წყარო: საქსტატი, საქართველოს ფინანსთა სამინისტრო.

განათლების საერთაშორისო სტანდარტული კლასიფიკატორის ნულოვანი საფეხურია სკოლამდელი აღზრდა. ბოლო მონაცემებით (2006 წლის), საქართველოში ფუნქციონირებდა 1197 სკოლამდელი დაწესებულება, სადაც 77,9 ათასი აღსაზრდელი აღირიცხებოდა; 100 ადგილზე მოდიოდა 51 ბავშვი.

განათლების საერთაშორისო სტანდარტული კლასიფიკატორის პირველი, მეორე და მესამე დონე ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებია (დაწყებითი განათლებაა პირველი დონე, საბაზო განათლება—მეორე და საშუალო განათლება—მესამე) [8]. 90-იან წლებში, ზოგადსაგანმანათლებლო საშუალო სკოლებში დაქვეითდა სასწავლო-აღმზრდელობითი პროცესის ხარისხი. ეს გარემოება გამოიწვია ცოდნაზე საზოგადოებრივი დაკვეთის ფაქტობრივმა არარსებობამ, რის გამოც ერთგვარად გაუფასურდა სწავლებისა და ცოდნის შექმნის მოტივაცია. შესუსტდა სასწავლო და საშემსრულებლო დისციპლინა; ენერგეტიკული კრიზისისა და სასწავლო დაწესებულებათა ზამთრისთვის მოუმზადებლობის გამო, დარღვეული იყო სასწავლო-აღმზრდელობითი ციკლის სისტემურობა. საშუალო სკოლის სასწავლო გეგმები და პროგრამები თვისებრივად ვეღარ აკმაყოფილებდა თანამედროვე ცხოვრების მოთხოვნებს. მოძველებული და არაეფექტიანი იყო მოსწავლეთა ცოდნის შეფასების სისტემა და კრიტერიუმები.

ამჟამად, ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებების თითქმის 90,0% სახელმწიფოა. 2008-2009 სასწავლო წლის დასაწყისისათვის, საქართველოში, მოსახლეობის 10 ათას კაცზე ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებაში 1467 მოსწავლე მოდიოდა (ნაცვლად 1586-ისა 2001-2002 სასწავლო წელს) [9].

სახელმწიფო უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში¹ 1992 წლიდან დაიშვა ფასიანი სექტორზე სტუდენტთა ჩარიცხვა სახელმწიფოს მიერ დამტკიცებულ კონტინგენტს ზემოთ. 2008-2009 სასწავლო წლის დასაწყისისათვის

¹ ganaTlebis saerTaSoriso standartuli klasifikatoris (ISCED-97) V done.

ჩვენს ქვეყანაში ფუნქციონირებდა 20 სახელმწიფო და 109 კერძო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება. რასაკვირველია, დიდია კერძო უმაღლესი დაწესებულებების ხვედრითი წილი. საქართველოში ამ ტიპის დაწესებულებებზე მოდის სტუდენტთა საერთო რაოდენობის 84,5 %. 2000/2001 სასწავლო წელს საქართველოს სტატისტიკის ორგანოების მიერ აღრიცხული იყო 26 დამოუკიდებელი სახელმწიფო, 14 მათთან არსებული ფილიალი და 146 კერძო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება. 2000 წლის 1 ოქტომბრისათვის დიცენზირებული იყო 301 კერძო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულება.

2008-2009 სასწავლო წლის დასაწყისისათვის, საქართველოში, მოსახლეობის 10 ათას კაცზე 214 უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულების სტუდენტი მოდიოდა, ნაცვლად 2001-2002 წლის 334-ისა; მაშინ, როცა 1914 წელ, მოსახლეობის 10 ათას სულზე გაანგარიშებით, ერთ უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებაზე მოდიოდა 1 სტუდენტი, 1921 წელს – 36, 1965 წელს – 170; 1990 წელს – 190; 2000 წელს – 302 სტუდენტი.

რაც შეეხება სპეციალისტების გამოშვებას, მოსახლეობის 10 ათას კაცზე გაანგარიშებით, 2008-2009 სასწავლო წლის დასაწყისისათვის მოდიოდა 77 კაცი უმაღლესი დაწესებულებიდან, ნაცვლად 2001-2002 წლის 49-ისა.

სტუდენტთა რიცხოვნობამ სახელმწიფო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში 2008-2009 სასწავლო წელს ბაკალავრიატის პროგრამებზე 51745 სტუდენტი შეადგინა, მაგისტრატურას ან რეზიდენტურაზე – 7111 და უმაღლეს პროფესიულ პროგრამაზე – 7642. იმავე მაჩვენებელმა კერძო უმაღლეს საგანმანათლებლო დაწესებულებებში შეადგინა შესაბამისად 23155, 2553, 1431 სტუდენტი. აქვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ, 2007-2008 სასწავლო წელთან შედარებით, სახელმწიფო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ბაკალავრიატზე სტუდენტთა რიცხოვნობა შემცირებულია თითქმის 30%-ით; ასევე 24%-თაა შემცირებული სახელმწიფო საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ბაკალავრიატის კურსდამთავრებულთა რაოდენობა. გამოშვებულია 30% მოდის სოციალურ მეცნიერებაზე, ბიზნესსა და სამართალმცოდნეობის პროგრამებზე, 23% – ჰუმანიტარულ მეცნიერებასა და ხელოვნებაზე; ყველაზე ნაკლები (4 %) მოდის სოფლის მეურნეობისა და ვეტერინარიის პროგრამებზე.

შრომის დაბალი ანაზღაურების გამო, სახელმწიფო უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების პროფესორ-მასწავლებლები შეთავსებით მუშაობენ სხვადასხვა, რიგ შემთხვევაში, რამდენიმე კერძო დაწესებულებაში, რაც უარყოფითად მოქმედებს სწავლების ხარისხზე.

განათლების საერთაშორისო სტანდარტული კლასიფიკატორის VI დონე სამეცნიერო კადრების მომზადებაა. 2008 წელს, საქართველოში, მოსახლეობის 10 ათას კაცზე 4 დოქტორანტი მოდიოდა, რაც 2000 წლის მაჩვენებლის ანალოგიურია (საქართველოს კანონის “უმაღლესი განათლების შესახებ” შესაბამისად, 2007 წლიდან დაიწყო დოქტორანტურის პროგრამები, დისერტაციის დაცვის შემდეგ ხდება მათთვის მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორის ხარისხის მინიჭება).

დღემდე არსებული მართვის სისტემის მნიშვნელოვან ნაკლად უნდა ჩაითვალოს მისი ერთგვარი ფუნქციური გათიშულობა, რის გამოც ინოვაციური პროცესების მართვას არა აქვს ერთიანი სისტემური ხასიათი: დაგვიანებით ხდება ახალი პროგრამულ-მეთოდური დამუშავების განზოგადება და დანერგვა, რამდენადაც მათგან მოწყვეტილია კადრების მომზადებისა და გადამზადების პროგრამები; საგამომცემლო თუ მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის გეგმები არ არის შეთანხმებული განათლების ახალ შინაარსზე გადასვლის გეგმებთან და სხვ.

ზემოთ მოყვანილი სტატისტიკური მასალა მომავლის იმედს იძლევა. აქვე არ შეიძლება უყურადღებოდ დარჩეს ის ფაქტიც, რომ განათლებისადმი ინტერესი ქართველ ხალხს ყოველთვის ჰქონდა. ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ბოლო წლების მანძილზე საკმაოდ გაიზარდა იმ ახალგაზრდების რიცხოვნობა, რომლებიც, სხვადასხვა სასკოლო და უმაღლესი განათლების ხაზით, მონაწილეობენ საერთაშორისო პროგრამებში და განათლებას იღებენ მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნების საგანმანათლებლო დაწესებულებებში (სკოლები, კოლეჯები, უმაღლესი დაწესებულებები). აქ განსაკუთრებით გამოვყოფდით საქართველოს პრეზიდენტისა და საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ 2009-2010 სასწავლო წელს სკოლის მოსწავლეების გაცვლითი და სადოქტორო პროგრამების დაფინანსებას, რომლის მეშვეობითაც ამჟამად ბევრი ახალგაზრდა უცხოეთში ეუფლება ცოდნას.

მეცნიერების ზემოქმედება წარმოებაზე დამოკიდებულია მისი მიღწევების გამოყენების დონეზე. მეცნიერება არა მარტო წარმოიშვა წარმოების საჭიროების საფუძველზე, არამედ მისი შემდგომი განვითარებაც განისაზღვრება ტექნიკური პროგრესის მოთხოვნებით, რომელიც მეცნიერების წინაშე აუცილებლად გადასატრელ სულ ახალ და ახალ ამოცანებს სახავს.

როგორც ცნობილია, მეცნიერება განვითარებას შუა საუკუნეების ინკვიზიციის პერიოდშიც კი ახერხებდა. არც ისაა გასაკვირი, რომ მეცნიერულმა იდეებმა, გამოკვლევებმა, განათლებამ, სპეციალობის დაუფლებამ და ა. შ., ამჟამადც, საზოგადოების წინსვლას არა მარტო გზა უნდა გაუკვადლოს, არამედ საჭიროა, პროგრესს მუდმივად განიცდიდეს. ეს ისაა, რასაც, უმართავადობის პირობებში, მეოცე საუკუნემდე განვითარების ზიგზაგისებური ხასიათი ჰქონდა. თუმცა თვითორგანიზებისა და რეგულირებისაკენ მისწრაფება წამყვან ადგილს ყოველთვის იკავებდა.

ვინაიდან საქართველოს ეკონომიკა კრიზისულ მდგომარეობაშია და მიმდინარეობს ეკონომიკის რესტრუქტურისაციის უკიდურესად რთული პერიოდი, ქვეყნის მეწარმეებს არ გააჩნიათ შესაძლებლობა და თავისუფალი ფინანსური სახსრები ახალი სამეცნიერო კვლევების დასაფინანსებლად. მეწარმეების უმეტესობა წარმოების დასაწყებად და განსავითარებლად ცდილობს ქვეყანაში უცხოური მოწინავე ტექნოლოგიების შემოტანას. ეს მდგომარეობა მანამ გაგრძელდება, სანამ ჩვენი წარმოების ტექნოლოგიური პოტენციალი თანდათანობით არ გაუტოლდება უცხოურს და ისეთივე სტრატეგიული მნიშვნელობის არ გახდება, როგორც საზღვარგარეთ.

აუცილებელია აღინიშნოს ისიც, რომ პოსტკომუნისტურ საქართველოში არ არის იმის პირობები, საწარმოებმა დაინტერესება გამოავლინონ ქვეყნის სამეცნიერო-კვლევითი პოტენციალის გამოყენებაზე. საზღვარგარეთის განვითარებული ქვეყნების ტექნოლოგიური დონე ბევრად ჭარბობს სამამულოს და ჯერჯერობით ჩვენი მეწარმეების თავისუფალი სახსრები მნიშვნელოვნად მწირია. აღნიშნული იმ დასკვნის გაკეთების საფუძველს გვაძლევს, რომ, პირველ რიგში, ისევ სახელმწიფო ბიუჯეტმა უნდა იზრუნოს ქვეყნის სამეცნიერო პოტენციალის შენარჩუნებასა და განვითარებაზე, რათა მეცნიერება მზად შეხვდეს ეკონომიკური განვითარების იმ დონეს, როდესაც ქართულ სამეცნიერო-ტექნოლოგიურ პროდუქციას გაუჩნდება ბაზარი და პირდაპირი დამფინანსებელიც.

უნდა აღინიშნოს იმის გათვითცნობიერების აუცილებლობა, რომ სიმდიდრე ადამიანების ტვინშია (აზროვნებაში) და არ არის საჭირო ხელალებით ხაზგასმა, რომ ქვეყანა მდიდარია, როცა აქვს ნავთობი, გაზი, წყალი და სხვა. უნდა გავიაზროთ, რომ ჩვენ ვერ ვიცხოვრებთ კარგად მანამდე, სანამ არ დავეუფლებით ცოდნის ეკონომიკას.

საკითხის ასეთი განხილვისას იქმნება იმის აუცილებლობა, რომ შრომის მწარმოებლურობის მაქსიმიზაციის პირობით, პოსტკომუნისტურ საქართველოში დადგინდეს სპეციალისტებზე მოთხოვნის შესაბამისი გამოშვების ოპტიმალური სტრუქტურა ცივილიზებულ სახელმწიფოთა შესაბამისად. აქვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ აუცილებელია, საქართველოს სტატისტიკის ეროვნულმა სამსახურმა ჩაატაროს სპეციალური კვლევა, რომელიც მოგვცემს საშუალებას, გაანალიზდეს და შეფასდეს ახალგაზრდობის შრომითი მოწყობის მდგომარეობა სპეციალობების მიხედვით.

ამის რეალური ბაზა შეიქმნება მაშინ, როცა ფუნქციონირებას დაიწყებს მეცნიერებისა და განათლების ერთიანი თვითორგანიზებადი ეკონომიკური სისტემა, რომელიც შესაძლებელს გახდის დადგინდეს, თუ როგორი და რა რაოდენობით სჭირდება ქვეყანას სპეციალისტები, როგორ უნდა ამადლდეს ქვეყანაში განათლების დონე, რა მიმართულებით უნდა განვითარდეს მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი. ყველაფერ ამას დამოუკიდებელ საქართველოში მეცნიერების ეკონომიკა დაარეგულირებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ჩარეჟიშვილი ლ., სარჩიმელია რ., მეცნიერებისა და უმაღლესი განათლების ერთიანი ეკონომიკური სისტემის შესაძლო ფუნქციონირების სტატისტიკა პოსტსაბჭოთა საქართველოში, ჟ. “მაცნე” ეკონომიკის სერია, N4, 2001, ტომი 9, გვ. 224-241.
2. ფრანგიშვილი ი., სისტემური მიდგომა, სისტემური აზროვნება და მართვის საკითხები, ჟ. “კომენტარი”, 1, 2003, გვ.35-63.
3. არვეაძე ნ., მიშინა ვ., კონკურენტუნარიანობა და მისი განმსაზღვრელი ფაქტორები. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი, სამეცნიერო შრომების კრებული. საბაზრო ეკონომიკის განვითარების პრობლემები საქართველოში, ტ. III, თბილისი, “მეცნიერება”, 2003, გვ. 515-525 .
4. გუგუშვილი პ., ახალგაზრდობის სოციოლოგიის საკითხები, თბილისი, “განათლება”, 1981.
5. გოგინიაშვილი ფ., წერილები, მოგონებები, თბილისი, თსუ გამომცემლობა, 1993.
6. სარჩიმელია რ., ჩარეჟიშვილი ლ., საქართველოს მოსახლეობის საგანმანათლებლო საკვალიფიკაციო მოძრაობის შემოქმედებითად წარმართვისათვის, თსუ სოხუმის ფილიალის ეკონომისტთა მესამე რესპუბლიკური კონფერენციის მასალები, თბილისი, 2000, მოხსენებათა თეზისები, გვ. 231-232.
7. ვ. სართანია, განათლების ეკონომიკა, თბილისის სულხან-საბა ორბელიანის სახელობის პედაგოგიური უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, 2001.
8. განათლების საერთაშორისო სტანდარტული კლასიფიკატორი (ISCED-97), საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება – სტატისტიკის დეპარტამენტი, თბილისი, 2006.
9. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სააგენტოს მასალები, თბილისი, 2009.

Roland Sarchimelia

Doctor of Economic Sciences, Professor

Lia Charekishvili

Academic doctor of Economics

PROBLEMS OF SCIENCE AND EDUCATION ECONOMY IN GEORGIA

Summary

There is a view on inevitability of uniting science, education and scientific-technological progress (STP) in knowledge economy. But there also is one notice: further development of STP in Georgia is now impossible due to the lack of needed funds. Since the 21st century science is partly united with education in post-soviet Georgia. In 1995-2005 the portion of humanitarian scientists in the structure of all Georgian scientists exceeded the portion of scientists in technical field. The number of scientific workers has declined dramatically in the recent years. As revealing potential in this field has become increasingly difficult and less funds are assigned by the state, we are facing massive brain-drain. Other problems to mention are the closure of many educational institutions, low salaries etc.

Secondary and higher educational institutions are characterized. For comparison deep differentiation of American educational system is given. One of the reasons for high educational level in Georgia is that right personnel are provided at managing as well as pedagogic levels. The main aim is to get equalized with international standards.

Georgian entrepreneurs have no funds for financing scientific researches. The formation of self-organizing economic system for science and education is seen as a hope for brighter future. This therefore is connected with the STP, the regulator of which is science economy.

აუდიტი და კონტროლი

ციალა ბენაშვილი

ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი

**შიდა აუდიტისა და კონტროლის როლი დარგის ბანკოთმშენებლობაში
(საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის მსახურში)**

ნებისმიერი დარგის წარმატებით საქმიანობისათვის, აქტივების შენარჩუნებისა და ზრდისათვის, მომგებიანობის ასამაღლებლად საჭიროა არსებობდეს მწყობრი და გამართული მართვის მექანიზმი და სისტემატური კონტროლი მასზე. ასეთი სახის ქმედით მექანიზმად მიხნეულია შიდა სამეურნეო კონტროლის განმახორციელებელი სამსახური შიდა აუდიტის სახით. ქვეყანაში მოქმედი ნორმატული აქტები საწარმოს ხელმძღვანელობას აკისრებს პასუხისმგებლობას შიდა კონტროლის ფუნქციის განხორციელებაზე, მაგრამ მმართველ აპარატს ყოველთვის არა აქვს საშუალება ოპერატიულად მიიღოს ან მოითხოვოს საჭირო ინფორმაცია ისეთ ძირითად საკითხებზე, როგორცაა საწარმოს ეკონომიურობა, მწარმოებლურობა და ეფექტიანობა. ასევე მარეგულირებელი საკანონმდებლო და ნორმატიული აქტების, ორგანიზაციის შიდა პოლიტიკისა და მისგან გამომდინარე შედეგების შედარებაზე, მისი ეფექტურობისა და ადეკვატურობის ხარისხის შეფასებაზე.

ამ ფუნქციის განხორციელების მიზნით ორგანიზაციის ხელმძღვანელობა საწარმოში აფუნქციონებს ორგანიზაციის ორგანულ ნაწილს – საწარმოში მოქმედი განყოფილებებიდან დამოუკიდებელ სტრუქტურულ ქვედანაყოფს შიდა აუდიტის სახით, რომლის ძირითადი ფუნქციაა ორგანიზაციის შინაგანი მართვის სტრუქტურის შემოწმება, მისი მართვის პროცესებისა და კონტროლის სისტემის როგორც შექმნა, ისე ორგანიზაციის მიზნების მისაღწევად რეკომენდაციების შემუშავება. საერთაშორისო სტანდარტის მიხედვით, შიდა კონტროლის სისტემა გულისხმობს იმ პოლიტიკასა და პროცედურებს, რომელიც დაადგინა მეურნე სუბიექტის ხელმძღვანელობამ თავისი ამოცანების მისაღწევად, ხელმძღვანელობის პოლიტიკის და აქტივების დასაცავად, თაღლითობისა და შეცდომების დროულად აღმოსაჩენად და თავიდან ასაცილებლად, ბუღალტრული აღრიცხვის ჩანაწერების სიზუსტისა და სისრულის უზრუნველსაყოფად და სამელო ფინანსური ინფორმაციის დროულად მოსამზადებლად.

შიდა აუდიტორები იმ მეურნე სუბიექტის თანამშრომლები არიან, რომლის სტრუქტურულ ქვედანაყოფსაც ამოწმებენ. ეს სამსახური დაკომპლექტებული უნდა იყოს კვალიფიციური, მაღალი ავტორიტეტის მქონე და სანდო სპეციალისტებით, რომლებიც გამოირჩევიან კეთილსინდისიერებისა და კომპეტენციის მაღალი დონით; გააჩნიათ შიდა აუდიტის ჩატარების გარკვეული უნარჩვევები; კარგად იცნობენ ამ საწარმოს სპეციფიკას, მის ორგანიზაციულ სტრუქტურას. ქვეყანაში მოქმედ კანონმდებლობას; ფლობენ აუდიტის ჩატარების ტექნიკასა და მეთოდებს; შეუძლიათ განაზოგადონ და ანალიზი გაუკეთონ სააღრიცხვო-ეკონომიკურ ინფორმაციას; შემოწმების და მოკვლეული მასალების საფუძველზე ჩამოაყალიბონ სრულყოფილი დასკვნები და რეკომენდაციები. მიზანშეწონილია, ეს სამსახური დაკომპლექტდეს უმაღლესი ეკონომიკური განათლების მქონე პირებით, რომლებსაც აქვთ ბუღალტრულ, აუდიტორულ და ეკონომიკურ სფეროებში მუშაობის გამოცდილება.

გამოკვლევები გვიჩვენებს, რომ საქართველოში ჯანდაცვის მიზნებისათვის გაწეული დანახარჯების სიდიდე ფულად გამოხატულებაში თითქმის 2.6-ჯერ გაიზარდა, მაგრამ არ შეცვლილა დანახარჯების დაფინანსების წყაროების წილი მთლიან მოცულობაში. კვლავინდებურად დიდი ადგილი უკავია

კერძო სექტორიდან დაფინანსებას, ან სხვაგვარად, „ჯიბიდან გადახდებს“. მისი წილი თითქმის ყოველწლიურად 72%-ს აღწევს, რაც ყველაზე მაღალ მაჩვენებელს წარმოადგენს არა მარტო ევროპის რეგიონისათვის (საშუალოდ 25%) არამედ მნიშვნელოვნად აჭარბებს დსთ-ს ქვეყნების საშუალო დონეს (დაახლოებით 46%);

დაახლოებით 20%-ის ფარგლებში მერყეობს სახელმწიფო დაფინანსების ხვედრი წონა; დანარჩენი 7-9% კი დონორების წილად მოდის. დონორების მიერ გადახდილი სახსრებიდან ნაწილი წარმოადგენს გრანტს, ნაწილი კი პროცენტთან სესხს, რომელიც ტვირთად აწევა მომავალ თაობებს. ჯანდაცვის მთლიანი დანახარჯები მთლიან შიდა პროდუქტთან მიმართებაში 2001-2007 წლებში 7.8%-დან 8.2%-მდე გაიზარდა;

სახსრების გამოყოფა თავისთავად არაფერს ნიშნავს, თუ არ შესრულდა ის მიზნები, რომლისთვისაც სახსრები გამოიყო. ეს კი მონიტორინგისა და კონტროლის გზით ირკვევა. საქართველოს ჯანდაცვის სისტემაში თითქმის არ არსებობს გამოყოფილი სახსრების ხარჯვაზე მონიტორინგი და კონტროლი. ჯანდაცვის სამინისტროს სისტემაში წლების მანძილზე არ არსებობს შიდა აუდიტის სისტემა. გარე აუდიტორულ შემოწმებებს სამინისტროს სისტემის ცალკეულ დაწესებულებებში კი ფრაგმენტული ხასიათი აქვს.

ზოგიერთი სახელმწიფო პროგრამა თვითონ მოიცავს მონიტორინგისა და შეფასების ინდიკატორებს, მაგრამ არც მათი გამოყენება ხდება.

ცხრილი 1. სახელმწიფო პროგრამები და მონიტორინგისა და შეფასების სისტემა წლების მიხედვით

	2005	2006	2007	2008
ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამების რაოდენობა	8	13	10	22
ჯანდაცვის სახელმწიფო პროგრამების რაოდენობა, რომელიც მოიცავს მონიტორინგისა და შეფასების ინდიკატორებს	0	0	4	1
მონიტორინგისა და შეფასების ინდიკატორთა რაოდენობა, რომელიც ინტეგრირებულია ჯანდაცვის საინფორმაციო სისტემაში	0	0	84	9
მონიტორინგისა და შეფასების ადეკვატური სისტემის მქონე პროგრამების წილი ჯანდაცვაზე გაწეულ მთლიან სახელმწიფო დანახარჯებში	0%	0%	68%	1%

წყარო: საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს ჯანდაცვის დეპარტამენტი.

მოყვანილი მონაცემები გვიჩვენებს, რომ 2007 წლამდე სახელმწიფო პროგრამები (ფაქტობრივად, ჯანდაცვის პოლიტიკის მთავარი ინსტრუმენტები) არ შეიცავდა არც ერთ ინდიკატორს, რომლითაც შეიძლებოდა განხორციელებულიყო მონიტორინგი და შეფასება და განსაზღვრულიყო პროგრამის ეფექტიანობა, დახარჯული სახსრების ეფექტიანობა. 2007 წელს 10 დამტკიცებული სახელმწიფო პროგრამიდან 4 პროგრამა (რომლის წილადაც მოდიოდა ჯანდაცვის სექტორზე გამოყოფილი სახელმწიფო ასიგნებების დაახლოებით 68%) საერთო ჯამში 96 ინდიკატორს ითვალისწინებდა, რომელთა 84% შეტანილი იყო ჯანდაცვის საინფორმაციო სისტემის რუტინულ ნაწილში, რაც უდიდეს წინ გადადგმულ ნაბიჯს ნიშნავდა. ამის მიუხედავად, მონაცემები ამ ინდიკატორებზე სწორად არ შეგროვდა და გაანალიზდა. ეფექტიანობის საბოლოო

ანალიზი არ იქნა ჩატარებული და სახელმწიფო პროგრამების შესრულების ოფიციალური ანგარიში არ იქნა წარმოდგენილი 2008 წლის განმავლობაში. 2008 წელს მხოლოდ ერთი პროგრამა მოიცავდა მონიტორინგისა და შეფასების ინდიკატორებს, რომლის წილაც სახელმწიფო ასიგნებების მხოლოდ 1% მოდიოდა. ეფექტიანობის საბოლოო ანალიზი არც ამჯერად ჩატარებულა.

დანახარჯების ეფექტიანობის ანალიზისა და შიდა აუდიტის პრაქტიკულად არარსებობა, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვანწილად განაპირობებს იმ უარყოფით შედეგებს, რაც ჯანმრთელობის დაცვის სისტემაში არსებობს:

გამოკვლევები გვიჩვენებს, რომ რომ სახელმწიფო ჯანდაცვის პაკეტი და/ან სამედიცინო ვაუჩერით ღარიბად დარეგისტრირებული მოსახლეობის დაფარვის საკითხი არ არის გადაწყვეტილი. სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული სამედიცინო დაზღვევით სარგებლობს ღარიბად დარეგისტრირებული მოსახლეობის ნახევარზე ნაკლები. ჯანდაცვის სისტემის ეფექტიანობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელია დედათა და ბავშვთა სიკვდილიანობა. ბავშვთა სიკვდილიანობის დონემ 2001 წლიდან 2007 წლამდე ყოველ 100000 ცოცხალშობილზე 20-დან 14-მდე დაიკლო. მაგრამ ჯერ კიდევ მისაღწევია „ათასწლეულის განვითარების“ სამიზნე მაჩვენებელი (7 ყოველ 100000 ცოცხალშობილზე). დედათა სიკვდილიანობა 2001 წლიდან 2007 წლამდე პერიოდში 58.7-დან 20.2-მდე შემცირდა (სამიზნე მაჩვენებელია 12.3 ყოველ 100 000 ცოცხლადშობიარზე).

ჯანდაცვის სისტემის წარმატებული ფუნქციონირების საბოლოო შემაჯამებელი მაჩვენებელია სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობის მაჩვენებელი. სიცოცხლის მოსალოდნელი საშუალო ხანგრძლივობის მაჩვენებელი ძლიერ დაეცა 90-იან წლებში, თუმცა შემდგომ წლებში ადგილი აქვს ამ მაჩვენებლის მატებას. 2005 წელს ეს მაჩვენებელი შეადგენდა 74 წელს, ხოლო 2006 წელს მოიმატა 75.1-მდე. ეს უფრო ნაკლებია, ვიდრე ევროკავშირის ქვეყნების საშუალო მაჩვენებელი (78.5 წელი), ოდნავ აღემატება ჯანმოს ევროპის რეგიონის საშუალო მაჩვენებელს (74.6 წელი), და მნიშვნელოვნად აღემატება დსთ-ს ქვეყნების საშუალო მაჩვენებელს 2005 წელს (67.0 წელი: 61.6 წელი მამაკაცებში და 72.9 წელი ქალებში) (წყარო: ჯანმო, ევროპის ბიურო, ჯანმრთელობა ყველასათვის, მონაცემთა ბაზა, 2008 წლის ივლისი).

მიგვაჩნია, რომ შიდა აუდიტის გამართული სისტემის ჩამოყალიბება ჯანდაცვის სფეროში ხელს შეუწყობს სახელმწიფო ფინანსების უფრო ეფექტიან გამოყენებას ამ დარგში და შესაბამისი მაჩვენებლების (ინდიკატორების) მკვეთრად გაუმჯობესებას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. საქართველოს ეკონომიკური განვითარების სამინისტრო, სტატისტიკის დეპარტამენტი <http://www.statistics.ge>;
2. ჯანდაცვის მსოფლიო ანგარიში. 2000წ. *Health systems: improving performance*. Geneva, World Health Organization, 2000 (<http://www.who.int/whr/2000/en>);
3. ჯანდაცვის სისტემის ეფექტიანობის ინიციატივის განვითარება. უენევა, ჯანმო, 2001 (<http://www.who.int/health-systems-performance/ehspi.htm>);
4. “ჯანდაცვის პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებები” (2007წ. მაისი)სმჯსდ სამინისტრო. http://www.moh.gov.ge/ge_pdf/politika/TC-%20Reform-en.pdf;
5. სიღარიბის ზღვარს ქვემოთ მყოფი მოსახლეობის სამედიცინო დაზღვევის სახელმწიფო პროგრამის შეფასების კვლევა, 2009 პირველადი ჯანდაცვის განვითარების პროექტი, საქართველოს ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის პროექტების განმახორციელებელი ცენტრი. მსოფლიო ბანკის დაფინანსება.

6. C.T. Horngren, W.T. Harrison, 2007, Accounting, Prentice-Hall, Inc., Upper Saddle River, New Jersey;
7. Management Accounting Quarterly on the World Wide Web:
<http://www.imanet.org/ima/sec.asp?TRACKID=&cid=860&did=1167>
8. IFAC _ ბუღალტრული აღრიცხვის და აუდიტის საერთაშორისო სტანდარტები” 2002, 2004.

Tsiala Benashvili

Academical doctor of Economics

**THE ROLE OF INTERNAL AUDIT AND CONTROL IN THE SECTOR
DEVELOPMENT
(A CASE OF HEALTH PROTECTION IN GEORGIA)**

Summary

It is generally recognized that if health systems throughout the world vary widely in their design, content, management and performance, - they share the same core goals of *good health, responsiveness to people's expectations and fair financing*. one of the main topics for the WHO European Ministerial Conference on Health Systems: “Health Systems: Health and Wealth” conducted in Tallinn in June 2008. The charter adopted at this conference (“Tallinn Charter”) commits member states to: **promote transparency and be accountable** for health system performance to achieve measurable results; To achieve this objectives it is necessary to develop system of internal audit.

ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირება

კატერინე მეყანაშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, თსუ ასისტენტ-პროფესორი

ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების პარამეტრები

ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში მთავარ როლს სახელმწიფო ასრულებს. სოციალ-ეკონომიკური რეგულირების პრობლემებზე სახელმწიფოებრივი მეცნიერული მსჯელობა ჯერ კიდევ შუასაუკუნეების მეორე ნახევარში მიმდინარეობდა. მაგალითად, მერკანტილისტები ეკონომიკურ პროცესებში სახელმწიფოს აქტიური ჩარევის მომხრეები იყვნენ. ისინი ქვეყნის სიმდიდრის მთავარ მაჩვენებელად ოქროს რაოდენობას მიიჩნევდნენ. მხარს უჭერდნენ ექსპორტის წახალისებას და იმპორტის შეზღუდვას, ეწინააღმდეგებოდნენ კაპიტალის საზღვარგარეთ გატანას.

XX საუკუნის 30-იან წლებში, ცივილიზებულ ქვეყნებში მიმდინარე მძლავრი ეკონომიკური რყევის შემდეგ, ჯ. მ. კეინზმა საზოგადოებას საკუთარი თეორია წარუდგინა, სადაც მან მთლიანად უარყო სახელმწიფოს შესახებ კლასიკოსების შეხედულებები, რომელსაც თავისუფლად შეიძლება ვუწოდოთ „კრიზისული“ თეორია, რადგან იგი ეკონომიკას დეპრესიულ მდგომარეობაში განიხილავს. კეინზიანური მოდელის უმთავრესი საკითხებია: ა) სახელმწიფო ბიუჯეტის საშუალებით გადაანაწილებული დიდი წილი; ბ) სახელმწიფო წარმოების ფართო ზონის შექმნა; გ) ეკონომიკური კონიუნქტურის სტაბილიზაციისათვის საბიუჯეტო-საფინანსო და საფინანსო რეგულატორების ფართო გამოყენება; დ) ციკლური რყევების ნეიტრალიზაცია; ე) ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპებისა და დასაქმების მაღალი დონის სტიმულირება.

XX საუკუნის 70-იანი წლებისთვის სახელმწიფოს რეგულირების თვით-შესაძლებლობასა და ეკონომიკის რეალურ მდგომარეობას შორის მაინც წარმოიშვა ერთგვარი შეუსაბამობა. ყოველივე აღნიშნულიდან შეიძლება ითქვას, რომ კეინზიანური მოდელი მყარია მხოლოდ ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპის დროს. 70-იან წლებში, როცა კვლავწარმოების პირობები მკვეთრად გაუარესდა, უ. ფილიპსმა აღნიშნა, რომ არ შეიძლება ერთდროულად ადგილი ჰქონდეს ინფლაციასაც და დასაქმების ზრდასაც. ეს წინააღმდეგობრივი პროცესია, მაშასადამე, კრიზისიდან გამოსვლის კეინზიანური გზა არ არის სრულყოფილი, ზოგიერთ შემთხვევებში, იგი კიდევ უფრო ამწვავებს ეკონომიკურ პრობლემებს, ხოლო ეკონომიკური რყევა უფრო მწვავეს ხდის სოციალურ პრობლემებს, რამაც თავისთავად მოითხოვა კეინზიანური მოდელის შეცვლის აუცილებლობა.

დღესდღეობით პრაქტიკულად ყველა ეკონომისტი იზიარებს, რომ სახელმწიფო უნდა არეგულირებდეს სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემებს, თუმცა ისიც ფაქტია, რომ საბოლოოდ როგორ და რა ფორმით უნდა ხორციელდებოდეს ეს ფორმა დღესაც სადავოა.

სახელმწიფოს მიერ ეკონომიკის რეგულირების აუცილებლობის უფრო ზუსტი მიზეზები კი შემდეგია: 1. შეუძლებელია ეკონომიკის განვითარება, თუ არ არის განსაზღვრული მისი ტერიტორიული სივრცე. ქვეყნის ტერიტორია კი სახელმწიფოს მიერ არის გარანტირებული და უზრუნველყოფილი. საიმედო აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლების, ერთიანი ეკონომიკური, საინფორმაციო და სამართლებრივი სივრცის გარეშე ვერ იარსებებს წარმატებული ეკონომიკა. ხოლო ბაზარს, როგორც წესი, არ შეუძლია დამოუ-

კიდებლად უზრუნველყოს ხსენებული პრინციპები. აღსანიშნავია, სახელმწიფოს როლი ეკონომიკის სუბიექტების საერთაშორისო კავშირების სტიმულირებასა და მსოფლიო ბაზარზე მათი ინტერესების დაცვაში. 2. ერის განვითარებისა და სტრატეგიული ინტერესების განხორციელების მთავარი მატარებლების მორალური, ეთიკური და ფსიქოლოგიური სივრცის ფორმირება და მხარდაჭერა. სახელმწიფოს მიერ ამ მიმართულებების განსაზღვრაზე ზეგავლენას ახდენს საზოგადოების მენტალიტეტი, მისი ფუნდამენტური სულიერი და სოციალური პარამეტრები. სახელმწიფო უნდა უზრუნველყოფდეს ბიზნესის მიერ ამ ფასეულობების პატივისცემას, რადგან მათი იგნორირება საბოლოო ჯამში გამოიწვევს ცალკეულ სოციალურ პროტესტებსა და მოსახლეობის უმრავლესობის მიერ შეთავაზებული ეკონომიური ფორმაციის უკუგდებას. 3. ქვეყანაში აუცილებელია არსებობდეს ეკონომიკურ ინტერესთა ბალანსი. დაუშვებელია სახელმწიფო დაემორჩილოს ცალკეული სოციალური ჯგუფის ვიწრო ეკონომიკურ-პოლიტიკურ ინტერესებს. 4. აუცილებელია ეკონომიკის მიზნების ინსტიტუციური განსაზღვრა. ამასთან, იმ ნეგატიური გამოვლინებების სახელმწიფოებრივი კორექტირება, რომელიც გამოწვეულია გაფართოებული კვლავწარმოების კანონებით, კვლავწარმოების ფაზებს შორის არსებული ციკლური დისპროპორციებით, ასევე დისპროპორციებით მოთხოვნა-მიწოდებას შორის. მსოფლიოში განხორციელებული ყველა ეკონომიკური რეფორმა მიმართული იყო კვლავწარმოებაში არსებული დისპროპორციის დაძლევისაკენ და მისთვის აუცილებელი ქმედითი მექანიზმების შექმნაზე. 5. აუცილებელია ინფრასტრუქტურის დინამიური განვითარება, რაც თანაბრად სასარგებლოა როგორც ბიზნესის, ასევე შიდა მეურნეობისათვის. 6. აუცილებელია ინსტიტუციური გარემოს როგორც სტაბილური, ისე ლეგიტიმური და დინამიური განვითარება.

საზოგადოებრივი განვითარების ცალკეულ ეტაპზე მიზნები ყოველთვის ერთნაირი ვერ იქნება და იგი მრავალ გარემოებაზეა დამოკიდებული. კერძოდ კი, უნდა ვიცოდეთ როგორია: ეკონომიკის განვითარების საერთო დონე; მისი არსებული და სასურველი სტრუქტურა; „შრომის საერთაშორისო დანაწილების ზეგავლენის დონე; ქვეყანაში სოციალური და ფსიქოლოგიური მდგომარეობა. განსაკუთრებით უნდა გავითვალისწინოთ იმ ქვეყნის მიზნები, რომელიც არამყარ გარდამავალ მდგომარეობაში იმყოფება”². ამასთან, მიმდინარე სტრატეგიული მიზეზები უნდა განვსაზღვროთ დროისა და სივრცის მიხედვით. ბუნებრივია, უნდა მოვახდინოთ ეკონომიკური მიზნების კონკრეტიზაცია და ერთმანეთში არ უნდა ავუროთ ეკონომიკური მიზნები და საშუალებები. სახელმწიფოს მიერ ეკონომიკის რეგულირების უმთავრესი მიზანი ეკონომიკური და სოციალური სტაბილურობა და არსებული წყობილების გამყარებაა როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე მის ფარგლებს გარეთ. ამასთან, ეს პრობლემები ურთიერთგანპირობებულია და ცალ-ცალკე სხვა მიზნებისგან დამოუკიდებლად ვერ მიიღწევა.

სახელმწიფოს მიერ ეკონომიკის რეგულირების მასშტაბებზე, ინსტრუმენტსა და ეფექტურობაზე გადამწყვეტ ზეგავლენას ახდენს ის ამოცანები, რომელიც ქვეყნის წინაშე დგას. ასევე ქვეყნის განვითარების დონე, რომელიც შეასძლებელია გამოყენებულ იქნას ეკონომიკური პროცესების სახელმწიფო რეგულირებისას. ამასთან, მნიშვნელოვანია ის გამოცდილება და მეცნიერული კვლევები, რომელიც მიმართულია საბაზრო მეურნეობის პირობებში სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკის პრობლემების გადაჭრის მცდელობისკენ. ბოლო სამი-ოთხი ათწლეულის მანძილზე შეიცვალა რეგულირებადი ეკონომიკის სფეროს მეცნიერული კვლევების ხასიათიც და მიმართულებაც. „თუ 50-იან

² Junger. E. Der Arbeiter. www. arctogaia.com. B, 1985.c. p.8.

წლებში განიხილებოდა საკითხი „რეგულირებადი იყო ეკონომიკა თუ არა?“, მოგვიანებით კი – „როგორი უნდა იყოს რეგულირების დონე?“ და „რა მიზნით, მიმართულებით და საშუალებებით უნდა განვახორციელოთ რეგულირება?“³

XX საუკუნის 60-იან წლებში დასავლეთის განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში სახელმწიფოს შემოსავლები უფრო მაღალი ტემპით იზრდება ვიდრე ერთობლივი ეროვნული პროდუქტის (ეპ) ფიზიკური და იურიდიული პირების შემოსავლები. დღესდღეობით კი საპირისპირო ტენდენციაა, რადგან გადასახადების ზრდა სამეწარმეო საქმიანობის მოტივაციასა და ინვესტიციების სტიმულზე ნეგატიურად მოქმედებს. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ იურიდიული და ფიზიკური პირების გადასახადების ზრდასთან ერთად დაქირავებული პირების საგადასახადო წნეხიც შეუძლებელია უსასრულოდ გრძელდებოდეს. ეკონომიკური საქმიანობის გამოცოცხლების პირობებში სახელმწიფო შემოსავლები შესაძლებელია გაიზარდოს გადასახადების ზრდის გარეშეც. არსებობს სახელმწიფოს შემოსავლების ზრდის რამდენიმე პირობითი ზღვარი: ა) სამეწარმეო საქმიანობისთვის საკმარისი მოტივაციის ზღვარი; ბ) დაქირავებული პირების დაბეგერის სოციალური ზღვარი; გ) ეპ-ს ზრდის ზღვარი.

ასევე შემოსაზღვრულია სახელმწიფო საკუთრების შესაძლებლობები. სახელმწიფო სექტორმა არ შეიძლება ახალ-ახალი პოზიციები დაიკავოს ეკონომიკის საკვანძო დარგებში და ამით შეზღუდოს კერძო მესაკუთრეთა ინტერესები. თვითდაფინანსება ხორციელდება, როგორც სახელმწიფოს მიერ სანქცირებული მოგების გამოყენების ერთ-ერთი ფაქტორი. ამასთან, მოგების ათვისების საშუალებები და მოცულობა დამოკიდებულია საწარმოო ციკლის ფაზაზე, რომელშიც იმყოფება ამა თუ იმ ქვეყნის ეკონომიკა. სახელმწიფოს თვითდაფინანსების რეგულირების პოლიტიკა დამოკიდებულია (ეკონომიკური ვარდნის დროს) ინვესტიციების სტიმულის ხელოვნურად გაზრდის საშუალებაზე. თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ სახელმწიფოს ქმედებების განმსაზღვრელი საბიუჯეტო შემოსავლების მოცულობაა, თვითდაფინანსების შემადგენელი გადაუნაწილებელი მოგებაა. თუმცა გადაუნაწილებელი მოგების ზრდის წახალისების შესაძლებლობები (დივიდენდების ხარჯზე) ასევე არაა განსაზღვრული. „ამ ზღვართან აქციონერთა ინტერესები დგას. მაშასადამე სახელმწიფო რეგულირების საშუალებების საფინანსო უზრუნველყოფის საჭიროება ზუსტად მაშინ იზრდებოდა, როდესაც საფინანსო საშუალებების მობილიზაციის შესაძლებლობები მინიმუმამდეა დაყვანილი ან შეზღუდულია სახელმწიფო დაფინანსება“⁴.

სახელმწიფოს მიერ ეკონომიკური პროცესების რეგულირების უკვე ხსენებული შესაძლებლობა პირველ რიგში განპირობებულია სახელმწიფოსა და კერძო კაპიტალის მესაკუთრეთა ინტერესების შეუთავსებლობით. კერძო კაპიტალი სახელმწიფო პროგრამაში მხოლოდ იმ შემთხვევაში მიიღებს მონაწილეობას, თუ სახელმწიფო მას გარანტიას მისცემს, რომ კერძო კაპიტალის მესაკუთრის მოგება იმაზე მეტი იქნება, ვიდრე პროგრამის იგნორირების შემთხვევაში.

სახელმწიფო რეგულირების ძირითადი პარამეტრებია: 1. ეკონომიკური ციკლი; 2. ეკონომიკის დარგობრივი და რეგიონული სტრუქტურა; 3. კაპიტალის დაგროვების პირობები; 4. დასაქმება; 5. ფულის მიმოქცევა; 6. საგადასახადო ბალანსი; 7. ფასები; 8. კონკურენცია; 9. სოციალური ურთიერთობები და უზ-

³ Гайдар Е. Экономика переходного периода. 2004. С.3.

⁴ Богиния Д. Государственное регулирование переходный процессов. ж. Экономика Украины. №5. Киев, 1999 с. 22.

რუნველყოფა; 10. კადრების მომზადება-გადამზადება; 11 ეკოლოგია; 12. საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობები.

სახელმწიფოს ანტიციკლური პოლიტიკის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ კრიზისების და დეპრესიების დროს ძალისხმევა მიმართული უნდა იყოს მოთხოვნის, მომსახურების, კაპიტალდაბანდებისა და დასაქმების სტიმულირებისაკენ. ამისათვის კერძო კაპიტალს სთავაზობენ დამატებით ფინანსურ შეღავათებს, ასევე, იზრდება სახელმწიფო ხარჯები და ინვესტიციები. ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდის ხანგრძლივი პერიოდის დროს შესაძლებელია წარმოიქმნას არასასურველი ტენდენციები – სასაქონლო მარაგების კლება, იმპორტის ზრდა და საგადამხდელო ბალანსის გაუარესება, სამუშაო ძალაზე არაუზრუნველყოფილი მოთხოვნის ზრდა და, აქედან გამომდინარე, ხელფასებისა და ფასების დაუსაბუთებელი ზრდა. ასეთ მდგომარეობაში რეგულირების ამოცანაა – მოთხოვნის, კაპიტალდაბანდებათა და წარმოების ზრდის შეჩერება, რათა შენედე წარმოებისა და კაპიტალის გადაჭარბებული დაგროვება.

ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების ერთ-ერთი პარამეტრი კაპიტალის დაგროვებაა. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში მოგების მიღება და კაპიტალიზაცია ერთ-ერთი ძირითადი მიზანია. სხვადასხვა დროს ყველა ინვესტორისათვის, „...ცალკეული ჯგუფებისათვის, თუნდაც რეგიონისათვის დამატებითი სტიმულისა და საშუალების შექმნით მარეგულირებელი ორგანოები დადებითად ზემოქმედებენ ეკონომიკურ ციკლსა და ეკონომიკის სტრუქტურაზე“⁵.

დასაქმების რეგულირება საბაზრო ეკონომიკის თვალსაზრისით – ეს არის სამუშაო ძალის მიწოდებასა და მოთხოვნას შორის ოპტიმალური თანაფარდობის მიღწევა. აღნიშნული თანაფარდობა უნდა აკმაყოფილებდეს ეკონომიკის მოთხოვნას. თუმცა თანაფარდობას მოთხოვნასა და მიწოდებას შორის არ უნდა მივყავდეთ შრომის ანაზღაურების დაუსაბუთებელ გაზრდამდე, რაც ნეგატიურ გავლენას მოახდენს ეროვნულ კონკურენტუნარიანობაზე. „ასევე არასასურველია უმუშევრობის მკვეთრი ზრდა, რასაც სამომხმარებლო მოთხოვნისა და საგადასახადო შემოსავლების კლებისკენ, გადასახადების ზრდისკენ და საშიშ სოციალურ შედეგებამდე მივყავართ“⁶.

ეკონომიკის სახელმწიფო რეგულირების პარამეტრები ერთმანეთისგან განსხვავდებიან გადასაჭრელი პრობლემის დონითა და სირთულით, რადგან ამ მიმართულებით არსებობს გარკვეული იერარქია: კომპანია, რეგიონი, დარგი, ეკონომიკის სექტორი (მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, მომსახურება); მთლიანად მეურნეობა; გლობალური (სოციალური ურთიერთობები, ეკოლოგია); ზეეროვნული (ეკონომიკურ-პოლიტიკური ურთიერთობები უცხო ქვეყნებთან), ეკონომიკის რეგულირებისას ერთმანეთისგან უნდა განვასხვავოთ რეგულირების ადმინისტრაციული და ეკონომიკური საშუალებები:

„ადმინისტრირება არ არის დაკავშირებული დამატებით მატერიალური სტიმულირების შექმნას ან საფინანსო ზარალის საშიშროებასთან. იგი ეფუძნება სახელმწიფოებრივ ძალაუფლებას და გულისხმობს სხვადასხვა აკრძალვებს, ნებართვებსა და იძულებას“⁷. მაგალითად, მთავრობამ აკრძალა ქალაქის ფარგლებში საწარმოების შენება, ამისათვის სახელმწიფო გადასახადებს და ჯარიმებს კი არ ზრდის, არამედ წყვეტს ლიცენზიების გაცემას. იძულების ზომები კი შეიძლება შემდეგნაირი იყოს, მაგალითად, სახელმწიფოს შეუძლია დაავალდებულოს კომპანიები, საკუთარი თანამშრომელებისათვის შექმნან საყოფაც-

⁵ Gelos G. and Shay S. Financial Market Spillovers in Transition Economies, IMF Wor. Paper. 2000.

⁶ Darvas E. and Szapary T. Financial Contagion under Different Exchange rate Regimes, National Bank of Hungary Working paper 1999.

⁷ Блауг М. Экономическая теория в ретроспективе. Москва, 1994, с. 720.

ხოვრებო პირობები, მოახდინონ საწარმოო სწავლების (კვალიფიკაციის ამაღლების კურსები) ორგანიზება და ა.შ.

სახელმწიფოებრივი რეგულირების ძირითადი საშუალებებია: 1. ფისკალური პოლიტიკა; 2. შემოსავლების რეგულირების პოლიტიკა; 3. სოციალური პოლიტიკა; 4. ფასების სახელმწიფოებრივი რეგულირება; 5. შიდაეკონომიკური რეგულირება.

ძირითადი ეკონომიკური საშუალებებია: 1. სააღრიცხვო განაკვეთის რეგულირება (დისკონტური პოლიტიკა, რომელსაც ეროვნული ბანკი ახორციელებს); 2. იმ მინიმალური რეზერვების მოცულობის განსაზღვრა და შეცვლა, რომლებსაც ქვეყნის საფინანსო ინსტიტუტები იცავენ ეროვნული ბანკის მითითებით; 3. ფასიანი ქაღალდების ბაზარზე სახელმწიფო ორგანიზაციების ოპერაციები.

პირდაპირი სახელმწიფოებრივი რეგულირება ხორციელდება საბიუჯეტო პოლიტიკის საშუალებებით. სახელმწიფოს დანახარჯების დაფარვისათვის საფინანსო საშუალებების მობილიზების მთავარ გზას წარმოადგენს გადასახადები, მისი დახმარებით განხორციელებული სახელმწიფო რეგულირების საშუალებებს შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია ძირითადი კაპიტალის დაჩქარებულ ამორტიზაციულ ჩამოწერას და მასთან დაკავშირებულ ფარული რეზერვების წარმოქმნასა და რეალიზებას, რომლებიც ხორციელდება ფინანსთა სამინისტროს თანხმობის ფარგლებში. თანამედროვე პირობებში ძირითადი კაპიტალის დაჩქარებული ამორტიზაციული ჩამოწერა უმნიშვნელოვანესი საშუალებაა ეკონომიკაში სტრუქტურული ცვლილებების, დაგროვების სტიმულირების, ასევე სამეურნეო ციკლსა და დასაქმებაზე ზემოქმედების ამორტიზაციული ჩამოწერის განაკვეთის და რიგის შეცვლისას სახელმწიფოს მარეგულირებელი ორგანოები განსაზღვრავს წმინდა მოგების იმ ნაწილს, რომელშიც შეიძლება გათავისუფლდნენ იქნენ დაბეგვისაგან ჭარბწარმოებაში შეტანის გზით და შემდგომ გადაირიცხოს საამორტიზაციო ფონდში ახალი კაპიტალდაბანდების დასაფინანსებლად.

Ekaterine Mekantsishvili

Academic Doctor of Economics, TSU assistant professor

PARAMETERS AND STATE REGULATION OF ECONOMY

Summary

In this article provides the parameters and the necessity of state regulation of economy. There are shown main directions of state regulation. The fact is that the state must fulfill some requirement while regulating the economy, which is necessary under the free competition. It must create the bases for the development of enterprising, one of the important conditions of which is forming fiscal policy for countries with transitive economy. The state must emphasize main principles, in particular, available credits to stimulate enterprising, work out relevant legislation, where rights and private sectors will be marked off.

მენეჯმენტი

Ioseb Masurashvili,
Tbilisi State University,
Head of “Innovative Management” Center

RESTRUCTURING EDUCATION IN MANAGEMENT

Here in Georgia, educated in the field of management should exercise the example of developed countries. A given article we will try to show sleeps foreign.

When more than one hundred years ago in the United States began to arise Business School (the pioneers were Pennsylvania Wharton School of the University and the College of Commerce (now - School of Business. Haas), University of California, Berkeley⁸), their goal was to train management leaders of the railways - the first major companies in business history.

Early business schools have experienced difficulties in obtaining recognition of the scientific community. However, at least in the U.S., some of them, fortunately, were based on college campuses, which gave the professors in the field of business management the opportunity to interact with representatives of other scientific disciplines.

Early American business schools are not considered as serious members of scientific life and processes of intellectual search. They often define their role mainly in terms of codification and dissemination of good business practices, which found expression in writing biznes-cases and learning from them. Indeed, initially, many business school faculty positions were filled by experienced business people (such as Arthur Andersen), but not young scientists. Despite efforts by some deans and professors encourage business schools to focus on more academic goals, schools still placed emphasis on the practical rather than theoretical courses on applied rather than basic science, and research faculty often published in journals devoted to detailed descriptions of tech business, and not in scientific journals. Herbert Simon, who was a witness and active participant in the transformation of business education, noted in his autobiography: I do not know whether it was accurate, but we have treated the American business education at the time as a wasteland in which reigned non-systematic and professional skills which had to be transformed in the territory professionalism based on a scientific approach, just as medicine and engineering have been transformed for 20-40 years before that [Simon, 1991, p. 138].

The first decades after the Second World War was the era that the greatness of "big science". During this period the social and behavioral sciences become more quantitative methods of research, more analytical and more committed to scientific principles.

Report by Robert Gordon of the University of Berkeley and James Howell of Stanford University, called for the adoption of analytical approaches in the preparation of managers, became a watershed in the history of business education. Prompted by this study [Gordon, Howell, 1959], the Ford Foundation over the next decade has provided more than \$ 35 million to ensure the successful reform of business schools [Schlossman, Sedlak, Wechsler, 1987].

In those years, the Ford Foundation has formulated the program of "studies of human behavior" (later known as the "research area of behavioral science"), the specific objective of which was described as follows: The Ford Foundation will support research projects designed to increase knowledge about the factors that influence the actions people or define them, and to disseminate this knowledge in order to obtain maximum benefit from them for individuals and society as a whole [The Ford Foundation ..., 1951]. Ongoing research in this area should have to find a truly scientific character, while the Ford Foundation in the interpretation of the

---

⁸ The first was opened in 1881, the second - in 1898, strictly speaking, in the beginning of XX century. In the U.S., Europe and Russia prototypes of modern business schools were called, as a rule, schools (colleges) commerce. Only in the last half century in the names of world leaders biznes-obrazovaniya firmly established the concept of "School of Business (Management), reflecting the active development of MBA programs and scientific foundations of business management.

concept of behavioral science has been built "its emphasis on a scientific approach to solving problems» [The Ford Foundation ..., 1951, p. 4].

Simultaneously, this approach should be practical, at least to some extent, the results in relation to the interest of the Fund is not just knowledge, but rather in the knowledge that promise at some point to serve the needs of people. Moreover, such a setting explicitly called for interdisciplinary research. "This program is interdisciplinary and intersectoral. Its objective is to accumulate and use knowledge about human behavior, and contribute to its solution in varying degrees will make sections of all areas of science and disciplines."

Carnegie Mellon University (at that time - the Carnegie Institute of Technology), through its Graduate School of Industrial Administration has become a role model for evidence-based research and a new discipline (but very interdisciplinary) approach to business education and a catalyst for fundamental interdisciplinary research in areas such as accounting, finance, marketing, operations research, microeconomics and organization theory. Books by J. March and H. Simon, "Organizations" (1958) and R. Cyert, and J. Marcha "Behavioral Theory of the Firm" (1963) are the two significant results of earlier studies of business academics Carnegie [Cyert, March, 1992; March, Simon, 1993]. In addition to building the foundations of the behavioral sciences, these studies organizations initiated the development of a new section business education, combining the potential of various disciplines in the study of decision-making and behavior in organizations.

In the early years of this new era of cooperation between scientific specialization and interdisciplinary cooperation plays a significant role in the evolution of management theory. Develops a theory of management at the Carnegie Institute of Technology as an interdisciplinary, but the independent scientific discipline in. The phenomena studied business concepts through the lens of the established social sciences. However, although it provided opportunities for multidisciplinary research in business schools, this approach has its costs. Being a "stepchild" of pure behavioral sciences, early business education could borrow something from them all, but it does not belong to any one of them, and immediately acquired the status of a recognized independent discipline. At first it was quite clear that some of the general theory of management has not yet viewed. Perhaps progress is hindered by the lack of coherence and discipline "studies. In one of the earliest articles of one of the first (if not the very first) of scientific journals business schools Administrative Science Quarterly stated: My confusion with the terminology makes it difficult to meaningful interaction with each other in the same field of research, not to mention the contacts between representatives of different sections and research cultures [Litchfield, 1956, p. 6].

In other pioneering scientific journals in the field of management were Management Science and Operations Research. Scientists from the business school is also actively publish in top journals of other sciences, for example, in the Quarterly Journal of Economics, Journal of Political Economy, American Economic Review, American Sociological Review, and Psychological Review.

Indeed, initially leading scholars of management (such as Herbert Simon) often published in journals other separate branches of knowledge, but as the development of management as a science has issued more specialized journals for publication of results in this area. After the appearance of the report of Gordon and Howell has been tremendous progress in the development of business schools, the creation of specialized scientific journals and the traditions of research management. Subsequently, however, that was conceived by scientists as the Carnegie area of interdisciplinary research, has become a region monodistsiplinarnyh research scientists, with particularly deep in the curricula of business schools entered the neoclassical economic theory. By 1980 this situation has reached such a state that in some USA business schools was often difficult to distinguish the scientist from the School of Business Administration from the scientist kakogo'libo monodistsiplinarnogo traditional university faculty (economics, operations research, or sociology).

25 years after the publication of a report by Gordon and Howell pendulum has swung too far and, at least in some research groups concern some business schools, the relationship between science and practice has been lost [Porter, McKibben, 1988]. The consequences of this situation have been very negative. In the U.S., while there were serious problems with financial institutions (crisis loan savings system of the 1980.), But business schools have failed to offer adequate situation of teachers and relevant curriculum, because the knowledge of the financial

institutions and the fiscal management were they extremely limited. The crisis of credit and savings system was a consequence of poor control model of the sphere and bad management. Similarly, the competitiveness of U.S. manufacturing has fallen sharply, but business professors could not explain the wide spread in the performance of firms in the same industry using the same technology.

Nevertheless, some teachers in schools of business at the same time and wanted to belong to an independent scientific discipline, and conduct research with practical significance. Quite a few of them have joined the Consortium on Competitiveness and Cooperation - eclectic group of educators from around the world who saw the need for applied research, enriched the theory and, in turn, enrich it.

Alfred P. Sloan Foundation has provided a solid financial support for this initiative⁹, designed not only to help unravel the mysteries of the poor results of American industry, but to do research in business schools more strongly associated with the practice.

Indeed, since the mid 1980's. Business School, United States drew and carefully nurtured by teachers who are more focused on applied research, although many still are reluctant to undertake the challenges of management and (at least this is true for economists) tend to be more pleasant and familiar areas of research, such as public regulation. Nevertheless, in improving the analytical and methodological level of research in business schools has been tremendous progress. As a result, the quality of research is now much higher than 30 years ago. Among magazines, business management, have emerged in this period, we note the Academy of Management Review, Academy of Management Journal, Organization Science, Harvard Business Review¹⁰, Industrial and Corporate Change, California Management Review, Research Policy, Journal of International Business Studies, Journal of Management Inquiry, Journal of Industrial Economics, Management International Review, Sloan Management Review, Organization Studies, Strategic Organization, Journal of Business Administration, Journal of Economic Behavior and Organization, Managerial and Decision Economics, and Strategic Management Journal¹¹.

All these journals have been very good edition for publication of research results and business management, some of which were theoretical (Industrial and Corporate Change and Strategic Management Journal), and some - more practically oriented (California Management Review and Harvard Business Review). Quite often, the emergence of these issues was due to the fact that the existing journals from other disciplines could not pay attention to the problems that researchers were interested in management [Teece, Winter, 1984]. Such contradictions and difficulties of studying management issues within the framework of existing research programs have meant new and promising opportunities for the development of research of strategic management of firms. With increasing competition and complexity of business, scientists are increasingly in need of a new theoretical construct for understanding the results of economic activity at the firm level and industry. Earlier developments in the theory of industrial organization and theory of the firm were not adequate to the new challenges of these studies [Teece, 1984]. It is no accident that the inaugural issue of Strategic Management Journal one of his priorities was identified as the study of theoretical and empirical issues of innovation, flexibility and quick response of firms (see editorial [Schendel, Ansoff, Channon, 1980, p. 2]). (This indicates that good research is often initiated by management practices, business management, what we say more below.) Moreover, once it was hoped that the new journal will

---

⁹ The first grant in this genre was isolated in 1989, the Centre of Management Studies, University of California, Berkeley. Professor UJ. Tice - Director of the Center, in 1994, transformed into the Institute of Management, Innovation and Organization - was one of the initiators of the consortium, permanent co-chair of which he is present.

¹⁰ Harvard Business Review magazine was founded in 1922, but only in recent decades, he noticeably changed his earlier purely practical orientation to a more pronounced theoretical orientation.

¹¹ A number of the world's leading journals from the list published best university business schools in the U.S.: Harvard Business Review - Harvard Business School, California Management Review - School of Business. Haas, University of California (Berkeley), Sloan Management Review - School of Management of. Sloan Massachusetts Institute of Technology.

publish both scientists and practitioners - managers and corporate planners to make the analysis of problems and challenges facing researchers of management, as comprehensive as possible.

Strategic Management Journal quickly became the best scientific journal in its field and became the leading publication for the publication of research results on the theory and practice of management. At launch the magazine its founders welcomed not only the manuscripts of a theoretical nature, but also work in the format of cases on the history of companies and descriptive models of relevance to the theory and practice, and empirical articles [Schendel, Ansoff, Channon, 1980, p. 3-4]. In the same order in which the first treatment recommended editorial submissions, we find such well-known field of research as "the concept of strategy", "the articulation of goals," "future research", "Business and Society", "research methods and application development", "between strategy, structure and behavior of people" and "enterprise" [Schendel, Ansoff, Channon, 1980, p. 4].

Initially, the list of special research topics of strategic management consisted of 30 items. If we count the number of topics on which the magazine has since published articles, it will be much longer: This reflects the fact that this area of research is still marked by some "conflict zones". In particular, there remains no conflict between the theory and its applications, between interdisciplinary research and the desire of management to become an independent scientific discipline. These areas of conflict are likely to remain in the future, and must stay. If you manage it properly and sensitively, they can become a source of creative conflict, leading to new discoveries that will be distributed through new publications. In this regard, it is important to understand the nature of "scientific rigor" of research conducted in business schools.

As Chancellor of this article, we want to emphasize that education management in Georgia will move very quickly in the period especially since Georgia will join the EU in the.

LITERATURE

1. Huff A. (ed.) 2000. Citigroup's John Reed and Stanford's James March on management research and practice. *Academy of Management Executive* 14 (1): 52–64.
2. Kreps D. 2004. Beliefs and tastes: Confessions of an economist. In: Augier M., March J. (eds). *Models of a Man: Essays in Memory of Herbert Simon*. MIT Press: Cambridge;113–142.
3. March J. G., Sutton R. 1997. Organizational performance as a dependent variable. *Organization Science* 8 (6): 698–710.

ინსტიტუტის სამეცნიერო პრემიის მიწოდება

ინსტიტუტის 2009 წლის შედეგების მიხედვით აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის სახელობითი სამეცნიერო პრემია მიენიჭა ემდ, პროფ. გიორგი პაპავას მონოგრაფიისათვის – “Методология познания качеств реалий смешанной рыночной экономики и паралогизмы”, Стокгольм, CA&CC Press? 2009.

ინსტიტუტის კოლექტივი ულოცავს ბატონ გიორგის ამ დიდ წარმატებას და უსურვებს შემდგომ ნაყოფიერ საქმიანობას და ხანგრძლივ სიცოცხლეს.

ეკონომიკური გამოცემები საზღვარგარეთ

КИТАЙ В ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ВЗГЛЯД ИЗ КАВКАЗА

Рецензия на монографию академика национальной академии Азербайджана Зияда Самедзаде «Китай в глобальной мировой экономике». Стокгольм: Издательский дом «CA&CC Press», 2010 – 700 с.

Среди исследований посвящённых проблемам переходной экономики особо следует выделить монографические исследования посвящённые анализу опыта перехода к рыночной экономике Китая, и не потому, что Китай по величине территории и численности населения входит в первую тройку стран мирового сообщества, и имеет уникальную историю и традиции, а, прежде всего, потому, что в течение последних нескольких десятилетий «поднебесная» показывает впечатляющий рост экономики (в 2001-2006 годах темпы роста среднегодового ВВП составили около 10%), достижения в области научно-технического прогресса, конкурентоспособность в самых различных областях экономики и др. И при всём при этом эта страна остаётся с коммунистической идеологией, однопартийной системой, и в некторой степени с контролем общественного сознания. Особой чертой китайской экономики является и то, что она начала движение в направлении рыночной экономики ещё в конце 70-х годов прошлого столетия, т.е. почти на два десятилетия раньше, чем остальные страны социалистического лагеря, хотя, тогда это не называлось «переходом к рыночной экономике», а просто квалифицировалось внедрением рациональных методов и форм хозяйствования – «китайцы категорически уверены, что использование при социализме оправдавших себя в капиталистическом обществе методов управления и хозяйствования вовсе не означает возврат к капитализму» (с.187). Именно анализу опыта и успехов Китая на пути к рыночной экономике посвящена рассматриваемая монография академика Национальной Академии Наук Азербайджана, профессора Зияда Самедзаде.

Архитектоника, структура и круг рассматриваемых вопросов вполне отвечают решению крупной задачи – анализу места и роли Китая в глобальной экономике. На базе анализа тенденций развития ряда стран (Япония, Германия, Южная Корея и др.), автор даёт сравнительный анализ развития Китая делая при этом исторический экскурс в древнее время, подчёркивая при этом, что историческая память сыграла важнейшую роль в современных успехах развития Китая, и специфика той или иной страны всегда должна учитываться в процессе проведения реформ. Особое внимание уделяется роли субъективного фактора в экономическом развитии – феномен Ден Сяопина, роль государства в проведении экономических реформ и т.д. Характеризуя в целом процесс

реформ в стране, автор особое внимание уделяет финансово-кредитной политике (с.366-400), региональному развитию (с.401-437), вопросам экономической безопасности (с.438-497), свободным экономическим зонам (с.498-511), вступлению Китая во Всемирную Торговую Организацию (ВТО) (с.512-534). В заключительной главе монографии автор предлагает своё видение будущего развития Азербайджана с учётом опыта Китая.

Довольно интересен авторский анализ моделей экономического развития, где на примере Японии, Германии, Южной Кореи, Малайзии и стран тюркского мира делает вывод о необходимости сочетания плановых методов управления и рыночных принципов хозяйствования (с.46-103). В случае с Японией это наличие государственного контроля и централизованное планирование, а также реформирование сельского хозяйства (с.46-49), с Германией – достижение всеобщего благосостояния на основе государственных предпочтений (с.64-69), с Южной Кореей – использование среднесрочных и долгосрочных планов и целевых программ для создания системы централизованного планирования (с.71), с Малайзией – ориентация на развитие информационных технологий и экономики, основанной на знаниях, информации (с.82-83). Что касается в целом тюркоязычных государств, то здесь автор считает, что эти «государства развиваются на основе принципов свободной экономики» (с.96).

Объясняя причины экономического роста и стабильности уже другой страны – Беларуси – автор также ссылается на эффективность государственного регулирования экономики (с.103-112). Хотя, с нашей стороны, следует добавить, что этот рост и стабильность во многом обусловлен российским фактором (относительно низкие цены на энергетические ресурсы и др.), т.е. политические интересы преобладают в данном случае над экономическими.

Особо следует отметить критическое отношение вышеназванных стран к международным финансовым институтам (Международный Валютный Фонд, Всемирный Банк) и неприятие ими самой идеологии и инструментария этих институтов.

В рецензии особо хотелось бы остановиться на авторских характеристиках основных черт экономической реформы в Китае. **Первое**, что надо подчеркнуть это то, что в отличие «от других социалистических стран Коммунистическая партия Китая стала не только инициатором реформ, но и гарантом, и организатором их проведения в жизнь» (с.165), «Дэн Сяопин... пришёл к однозначному выводу: в Китае, переживающем первый этап социализма, реформы должны осуществляться под руководством и при содействии государства» (с.170, 267-286); **второе**, в Китае реформы начались с села, сельского хозяйства, более того «было отдано предпочтение одной провинции, одному району, даже одному предприятию» (с.166) – вот она китайская мудрость; **третье**, «взятие за основу принципа «три прибыли»: а) развитие производительных сил; б) повышение и укрепление общей мощи государства; в) повышение жизненного уровня населения» (с.167); **четвёртое**, чтобы политические и экономические реформы не вступили в конфронтацию, Дэн Сяопин провозгласил лозунг – «одно государство – два строя», что соответствовало реалиям Китая «в континентальной части КНР, где проживает один миллиард человек, будет социалистический строй, а в Сянгане и Тайване – капиталистический» (с.172). Это, на наш взгляд, яркий пример как на основе экономического решения можно смягчить политические коллизии – вот она китайская мудрость; **пятое**, вопрос собственности – автор справедливо отмечает, что во время реформ не было противопоставления форм собственности и методов хозяйствования, за основу была принята концепция многообразия форм собственности (общественная, совместная, частная собственность) и методов хозяйствования («полная хозяйственная самостоятельность предприятий; смена директивного планирования на целенаправленное; свободная купля-продажа на рынке потребительских товаров, так и средств производства; создание фондового, информационного, научно-технического рынков, а также рынка рабочей

силы; определение цен на основе спроса и предложени я; поощрение конкуренции на внутреннем и внешнем рынках» (с.185-186)), но это делалось на адекватной законодательной базе и под строгим контролем реализации этих законов, что обусловило огромный приток иностранных инвестиций. «Основной принцип китайцев в отношении различных форм собственности таков: пусть победит тот, кто более эффективен» – отмечает автор книги. Приводя мнение китайских учёных, автор пишет «частные предприятия бывают эффективными, когда они небольшие и их хозяева работают на себя». Дэн Сяопин считал план и рынок мощными экономическими инструментами, и не суть, под каким знаменем – социализма или капитализма проводить реформы, необходимо овладеть всеми методами и смело их использовать» (с.192). При этом, «в Китае не позволили свободное обращение доллара США, кроме того, была ограничена сумма капиталов в иностранной валюте, принадлежавшая действующим в стране зарубежным компаниям» (с.192-193); **шестое**, специфика структуры китайской экономики, ориентированной на рост добывающей и перерабатывающей промышленности и удельного веса высоких технологий (с.193-204); **седьмое**, эффективная внешнеэкономическая политика, политика «открытых дверей» в экономике и создание «свободных экономических зон», что обусловило приток иностранных инвестиций (в самых разных формах) и соответственно рост экономики; **восьмое**, эффективная финансово-кредитная политика; **девятое**, эффективная региональная политика заключающаяся в оптимальном размещении производительных сил (с учётом близости производства к источникам сырья, к местам потребления готовой продукции), что способствует эффективному разделению труда между регионами, ускоренное развитие западной зоны стран, малых и средних городов, транспортных коммуникаций, урбанизация населения (с.407-423)

После развала Советского Союза и начала рыночных реформ в странах бывшего социалистического лагеря часто задавался (да и сейчас) вопрос: а можно ли было провести реформы как в Китае и добиться таких же положительных результатов? Это далеко не риторический вопрос и требует ответа в каждом конкретном случае, на примере каждой отдельно взятой страны.

При ответе на этот вопрос необходимо учитывать ряд обстоятельств:

Во-первых, Китай была и есть страна с устоявшимися традициями, политической системой и идеологией, что в большой степени обеспечивало стабильность в проведении реформ; и конечно же с уникальным климатом, природными условиями и полезными ископаемыми (их характеристике посвящена отдельная глава 3-я книги). Автор особое внимание заостряет на вопросе традиций в китайском обществе – «культ семьи над личностью... жёсткость иерархий как горизонтальных, так и вертикальных нравственных и социальных обязанностей... особый жизненный уклад... гуманизм... абсолютная покорность... прагматизм, ориентированный на достижение поставленной цели...» (с.116-118), а также даёт интересную характеристику неэкономических факторов развития китайского общества – письменность, каллиграфическое искусство, живопись, резьба печатей, словесность, музыка, театр, медицина, культура питания (с.122-140).

Во-вторых, Китай проводил реформы не сразу и не во всех сферах экономики, а последовательно – выбрал одну (может быть и самую главную) отрасль – сельское хозяйство, решив тем самым проблему продовольственной безопасности (с.311-334).

В-третьих, в процессе проведения реформ китайцы руководствовались принципом первичности цели, а не средства (приватизация и частная собственность признавалась средством для роста эффективности, а не как цель при проведении реформ); «китайские реформы ещё раз подтвердили истину: успех преобразований зависит не от частной собственности, а от конкуренции» (с.179).

В-четвёртых, роль субъективного фактора в реформировании китайского общества. Это фактор сыграл существенную роль (если не доминантную) в процессе реформ. Имеется в виду феномен личности отца экономических реформ (начало которых

датируется 1978 годом) Дэн Сяопина. Именно он во главу угла ставил цель (достижение высоко эффективной экономики), а не средство (например, повальная приватизация). Общеизвестна его крылатая фраза: «Не имеет значения какого цвета кошка, лишь бы она умела ловить мышей».

Именно эти особенности Китая при проведении реформ должны были стать предметом детального анализа правительств стран вставших на путь реформ в экономике.

Рассмотрим эти обстоятельства на примере стран бывшего СССР.

Первое обстоятельство: несмотря на то, что в СССР была одна правящая партия и одна идеология, само государство являлось формально федеративным (на самом деле унитарным), каждая союзная республика имела право выхода из Союза; страна была многонациональным и многоэтническим образованием со своим не простым историческим прошлым и спецификой историко-экономического развития, и всё это сыграло важную роль в возникновении центробежных тенденций и конечном распаде Советского Союза.

Второе обстоятельство: практически все страны бывшего СССР начали реформы по всем направлениям, оправдывая это необходимостью комплексности реформ и системного подхода, что на наш взгляд, было ошибочным. Ведь суть системного подхода, как раз и состоит в выборе основного элемента вокруг которого организуются другие, соподчинённые элементы.

Третье обстоятельство: вопрос собственности, приватизации. Хотя отношения собственности составляют конституирующую основу общества, государства, но при рынке главенствующим являются не отношения собственности (и приватизация как средства разгосударствления), а конкуренция максимально приближённая к совершенной. И в результате приватизации страны бывшего СССР получили не конкурентные экономики, а экономики, где доминируют монополия и олигополия.

Четвёртое обстоятельство – роль субьективного фактора – почти для всех государств бывшего СССР было характерно доминирование политических интересов над экономическими, и как результат принятие ошибочных экономических решений, а в случае с Китаем (благодаря Дэн Сяопину) было как раз наоборот, когда экономический интерес превалировал над политическим.

Таким образом ответ на вопрос: можно и нужно ли было абсолютизировать опыт Китая при проведении экономических реформ в странах бывшего СССР можно ответить следующим образом: по всей видимости далеко не во всем, ибо эти страны своими исходными условиями во многом отличались от Китая.

В заключительной главе (XV) книги автор даёт интересный анализ социально-экономического развития Азербайджана, призывая при этом максимально использовать положительный опыт Китая в реформировании экономики. Нельзя не согласиться с тезисом, что будущее развитие Азербайджана не должно зависеть только от действия энергетического фактора, а должно базироваться на диверсификации экономики.

В книге дан богатый статистический материал отражающий поступательное развитие Китая и подтверждающий авторские выводы (объём, структура и темпы роста ВВП, ВВП на душу населения, уровень безработицы и инфляции, экспорт-импорт, валютные запасы, секторальное развитие и др.).

И, в завершение нашей рецензии, подчеркнём, что Китай и страны бывшего СССР последние 20 лет исповедуют рыночные принципы хозяйствования, но разных экономических моделей. Некоторые страны бывшего СССР использовали монетарно-либеральную модель рыночной экономики («Вашингтонский консенсус»). А Китай сформировал свою собственную модель – в определенном смысле неокейнсианскую в своей основе, с индикативным планированием, государственным контролем и регулированием экономики, и добился на этом пути внушительных результатов. И поэтому, ему в меньшей степени грозят опасности глобализации мировой экономики, и не потому, что он

является крупной страной по всем меркам, а в первую очередь, потому, что проводит разумную экономическую политику, а проводимые «экономические реформы в КНР – новое событие в практике развития мировой экономики» (с.568).

Предложенная читателю книга академика НАН Азербайджана Зияда Самедзаде несомненно займёт видное место в огромной литературе посвящённой исследованию феномена последних десятилетий – экономики Китайской Народной Республики. Она будет интересна как учёным-экономистам интересующихся экономикой переходных стран, так и учёным-ориенталистам.

Владимир Павава

Главный научный сотрудник Института экономики имени Паата Гугушвили,

Доктор экономических наук, профессор

Член-корреспондент НАН Грузии

Теймураз Беридзе

Профессор Международного Университета Чёрного моря,

Доктор экономических наук

შეცდომის ბასწორება

ჟურნალ "ეკონომისტის" მე-3 ნომერში გაიპარა შეცდომა. ჟურნალის 48-ე გვერდზე სათაურს "ცნობილ მეცნიერთა შეხედულებები აკადემიკოს პაატა გუგუშვილზე" უნდა ახლდეს სქოლიო, სადაც მითითებული უნდა ყოფილიყო: მასალები აღებულია წიგნიდან "პაატა გუგუშვილი 100". თბილისი, "სიასლე", 2006. (კრებული შეადგინა და გამოსაცემად მოამზადა **იზოლდა აბაშიძემ** – საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის დემოგრაფიისა და სოციოლოგიური კვლევის ინსტიტუტის განყოფილების გამგემ, რედაქტორი საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, პროფესორი **ლეო ჩიქავა**).

ინფორმაცია

2008 წლიდან დაარსდა პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის სამეცნიერო შრომების კრებული, რომელიც გამოდის პერიოდულად.

შრომების კრებულში დაიბეჭდება მეცნიერ ეკონომისტთა (მეცნიერებათა დოქტორები, აკადემიური დოქტორები) შრომები, ასევე, ბაკალავრების, მაგისტრების, დოქტორანტების და პრაქტიკოს ეკონომისტთა სათანადო მეცნიერული დონის სტატიები.

ავტორთათვის კრებულში სტატიების გამოსაქვეყნებლად მოქმედებს შემდეგი წესები:

1. კრებულში გამოსაქვეყნებლად განკუთვნილი სამეცნიერო ნაშრომები უნდა იყოს დამოუკიდებელი კვლევის შედეგი. ნაშრომი არ უნდა არღვევდეს საავტორო უფლებებს და არ უნდა იყოს გამოსაქვეყნებული რომელიმე სხვა ორგანოში.
2. რედაქციაში წარმოდგენილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში ყველა თანაავტორის მიერ სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატია დაბეჭდილი უნდა იყოს 1,5 ინტერვალთ, A4 ფორმატზე, 12 ფონტით. რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ეგზემპლარად, ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (MS WORD, ქართული ტექსტი შრიფტით ACADNUSX, ხოლო ინგლისური – TIMES NEW ROMAN). **ერთი გვერდის ღირებულებაა 5 ლარი.**

ნაშრომების გამოგზავნა შეგიძლიათ ელექტრონული ფოსტით შემდეგ მისამართზე: economisti1@rambler.ru, tealazarashvili@rambler.ru

ინსტიტუტის ხელმძღვანელობა და კრებულის რედაქცია მზადაა თანამშრომლობისათვის.

ღამატაბითი ცნობებისათვის დაბეჭდვით შემდეგ მისამართზე:
ქ. თბილისი, ქიქოძის ქ. №14, ოთახი 13, ტ.: 99-66-46; 99-74-09.

**პაატა ბუბუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის
გამომცემლობა**

ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე
შელავათიან ფასებში

გთავაზობთ ნებისმიერ საგამომცემლო საქმიანობას:

- მასალის აკრეფა, დაკაბადონება, რედაქტირება

გამოიცემა:

- სამეცნიერო წიგნები და ნაშრომები, ენციკლოპედიები, ლექსიკონები, ცნობარები
- პერიოდული გამოცემები (სამეცნიერო შრომათა კრებული, სამეცნიერო ჟურნალები, კონფერენციის მასალები)
- ორიგინალური და ნათარგმნი მხატვრული ლიტერატურა, სახელმძღვანელოები, საბავშვო წიგნები, ალბომები და გზამკვლეულები
- ელექტრონული დარგობრივი ჟურნალები

**მისამართი: თბილისი, გერონტი ქიქოძის ქ. №14
36 94 77; 93 22 60; 99 66 46; 8(55) 33 01 38.
ელ.ფოსტა: gamomcemloba@rambler.ru**

შურნალ “ეკონომისტში” სტატიების წარმოდგენის წესები

1. ჟურნალში გამოსაქვეყნებლად განკუთვნილი სამეცნიერო ნაშრომები უნდა იყოს დამოუკიდებელი კვლევის შედეგი. ნაშრომი არ უნდა არღვევდეს საავტორო უფლებებს და არ უნდა იყოს გამოქვეყნებული რომელიმე სხვა ორგანოში.
2. რედაქციაში წარმოდგენილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში ყველა თანაავტორის მიერ სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატია დაბეჭდილი უნდა იყოს 1,5 ინტერვალით, A4 ფორმატზე, 12 ფონტით. რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდევზემპლარად, ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (MS WORD, ქართული ტექსტი შრიფტით ACADNUSX, ხოლო ინგლისური TIMES NEW ROMAN).
4. ჟურნალში სტატიები გამოქვეყნდება რედაქციაში მათი შემოსვლის რიგის მიხედვით. რედაქციის მიერ სტატიის წარმოდგენის თარიღად ჩაითვლება რედაქციის მიერ საბოლოო ტექსტის მიღების თარიღი.
5. სტატია, რომელიც სრულად არ პასუხობს ზემოთ მოყვანილ მოთხოვნებს, რედაქციის მიერ არ მიიღება. **ერთი გვერდის ღირებულებაა 5 ლარი.**

ნაშრომების გამოგზავნა შეგიძლიათ ელექტრონული ფოსტით შემდეგ მისამართზე: economisti1@rambler.ru, tealazarashvili@rambler.ru

ინსტიტუტის ხელმძღვანელობა და ჟურნალის რედაქცია მზადაა თანამშრომლობისათვის.

დამატებითი ცნობებისათვის დაგვიკავშირდით უმჯობეს მისამართზე:
ქ. თბილისი, ქიქოძის ქ. №14, ოთახი 13, ტ.: 99-66-46; 99-74-09.

THE RULES OF HANDING IN SUBMISSION THE REPORTS TO THE JOURNAL "ECONOMIST"

1. Scientific works sent to publish should be the result of independent research. The work should guarantee copyrights and should not be published in other organs.
2. An original paper sent to editorial board must be signed by the author, and in case of coauthorship – by all authors, providing names, first names, position, degrees, titles, full address, telephone, fax and e-mail.
3. The paper should be printed by computer with 1,5 spacing, A4 format, 12 font. The articles should be send to editorial board in two printed copies together with electronic version (MS WORD, Georgian text font -AcadNusx, English text font-Times New Roman).
4. Articles are published in succession of their receiving by the editorial staff. If an article is sent back to the autor for revision the data of receiving the final text is regarded as date of submission for consideration. Price of a page – 10 \$.

The paper not meeting these requirements is not taken for consideration.

The articles should be sent by e-mail to the address: economist1@rambler.ru, tealazarashvili@rambler.ru

Institute managers and editorial staff is ready for collaboration.

For additional information, please, connect to the address: Tbilisi, 14 Kikodze str., tel: 99.66.46.

სს "საქართველოს ბანკში" კლიენტის ანგარიშზე თანხების ვროვნულ ვალუტაში (ლარი) ჩარიცხვისათვის აუცილებელი საბანკო რეკვიზიტები მიმღების ბანკი:
სააქციო საზოგადოება "საქართველოს ბანკი"
ცენტრალური ფილიალი (კოდი) 220101502
მიმღების დასახელება: სსიპ პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი
მიმღების ანგარიშის ნომერი: 247786300

ტელ: +995-32-444444-7842 ფაქსი: 444176 ელ.ფოსტა: tmetreveli@bog.ge
--

**BANK DETAILS FOR TRANSFERS IN US DOLLAR
IN FAVOUR OF CUSTOMERS OF JSC BANK OF GEORGIA**

Intermediary Bank
Citibank N.A., New York, USA
SWIFT: CITIUS33

Account With Institution
Bank of Georgia, SWIFT: BAGAGE22
3, Pushkin Street, 0105 Tbilisi, Georgia

Beneficiary: LEPL PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS
Account: 247786300

Tel: +995-32-444444-7842 Fax: 444176 E-mail: tmetreveli@bog.ge
--

ღანაოი

კონფერენციის ბასენა

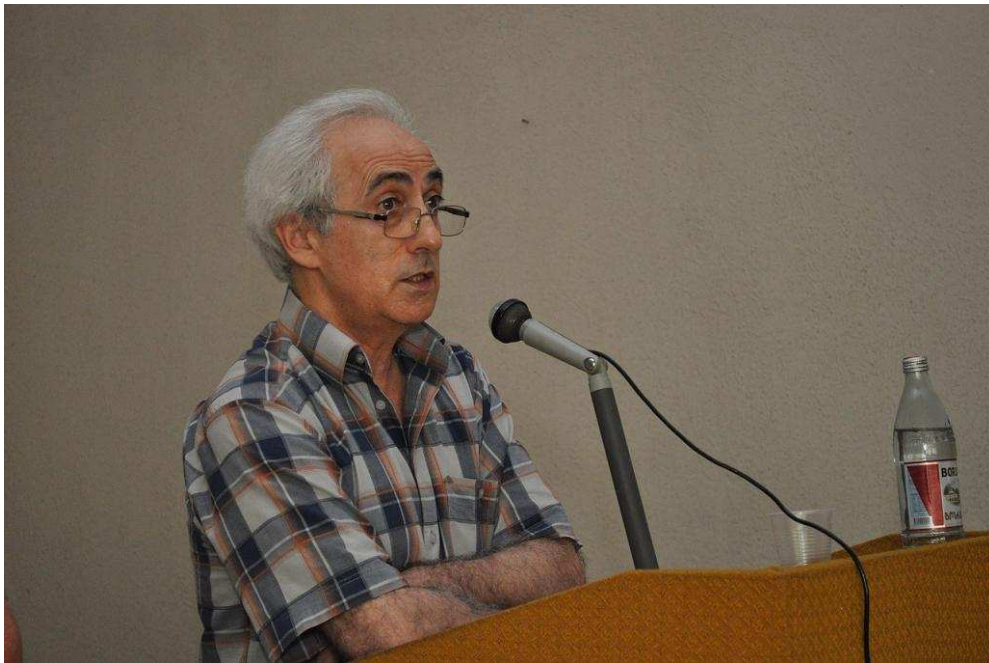

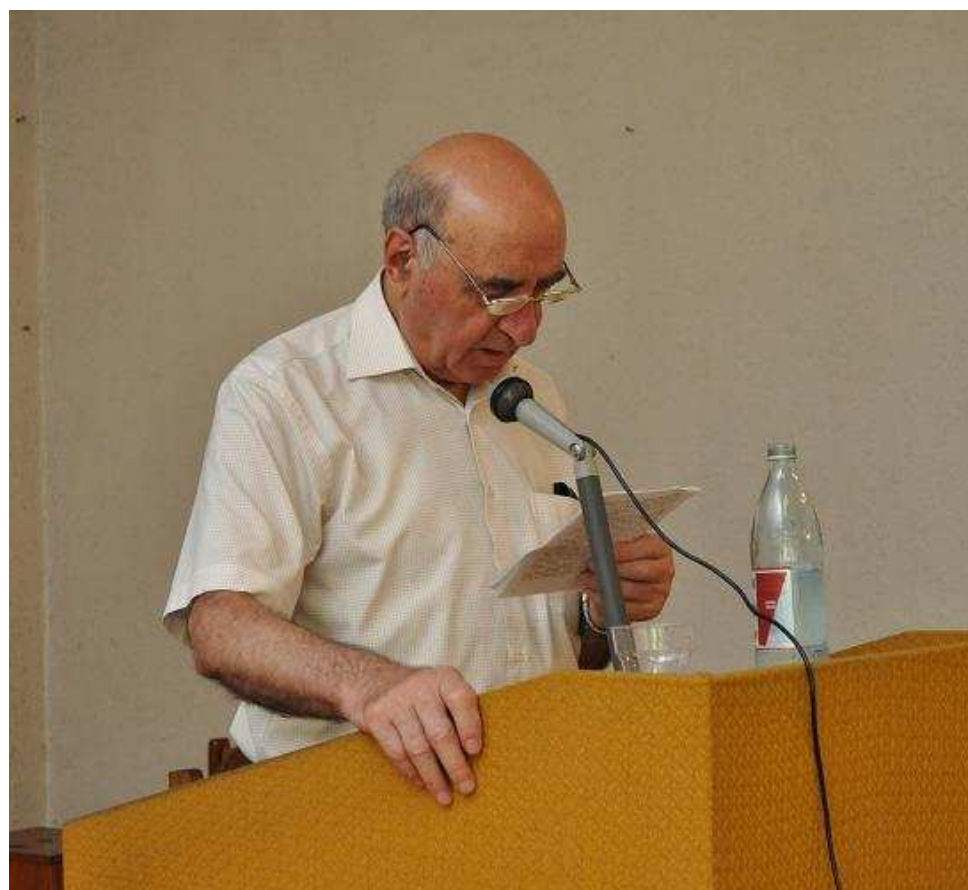

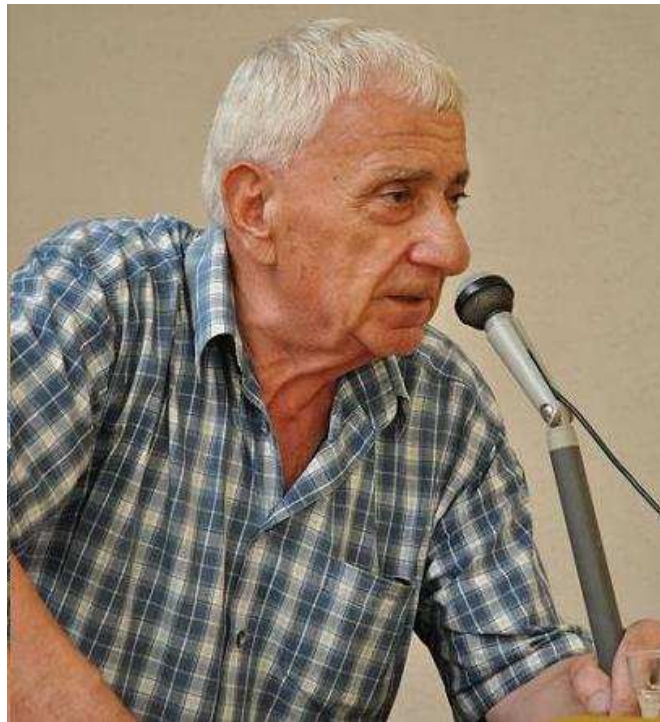

საიუბილეო სხდომა

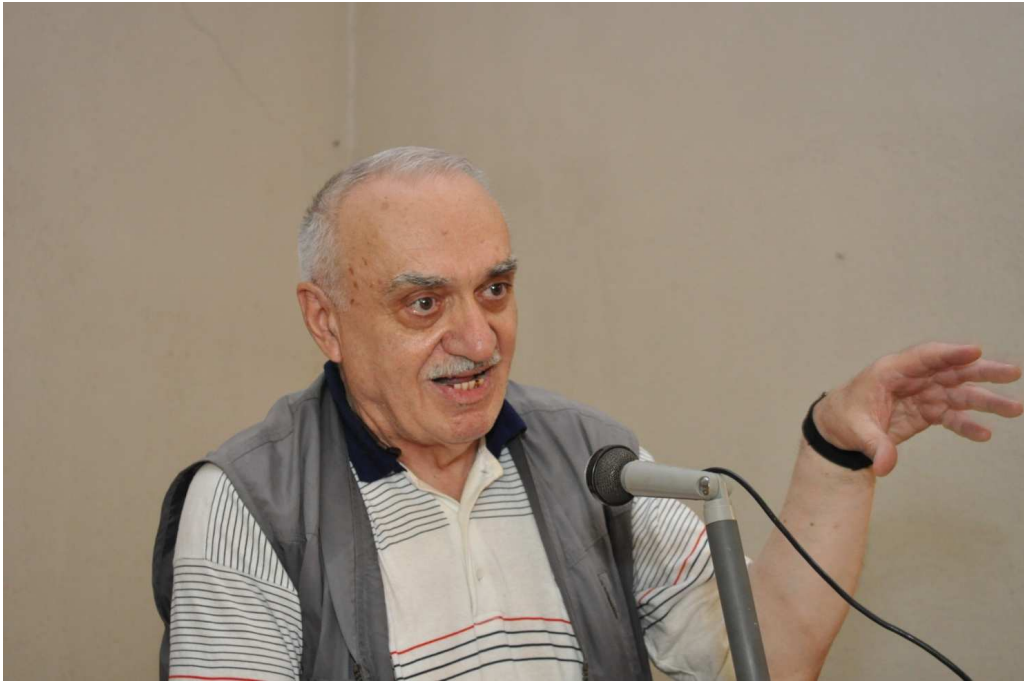

ჟურნალი “ეკონომისტი”

მისამართი: თბილისი, 0105, გ. ქიქოძის ქ. 14; ტელ.: 996646; 932804; 899 970103.

E-mail: economist1@rambler.ru

Journal “Economisti”

Edress: Tbilisi, 0105, Kikodze street, tel. (+995 32) 996646; 893 314628.

E-mail: economist1@rambler.ru

პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა

გამომცემლობის რედაქტორი **სესილი ხანჯალაძე**

Publishing House of Paata Gugushvili Institute of Economics

Redactor of Publishing House **Sesili Khandjaladze**